

hayalet gemi68

EYLÜL - EKİM 2002

2.500.000 TL

ISSN 1301 - 9708

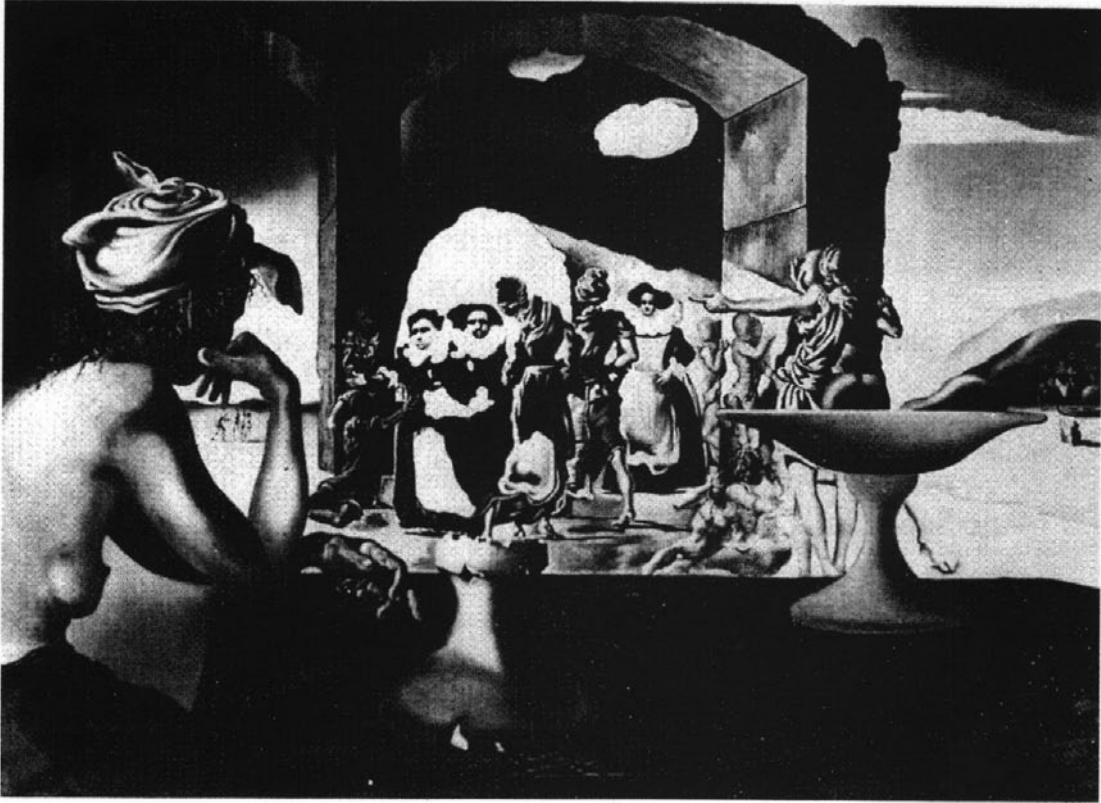
“ Kitapların ve filmlerin sonunda eskiden ‘son’ diye yazarlardı. O zamanlar bunun nedenini hiç düşünmezdim. Uzun zamandır hiç bir şeyin sonuna ‘Son’ diye yazılmıyor. Sanki artık hiç bir şeyin bittiğine inanmıyoruz. Hiç bir şeyin sonunu görmek istemiyoruz. Hayalet Gemi’nin sonu, görmek istemediğimiz sonlardandı. Ama belki de yeni başlangıçları mümkün kılmak için bazı şeylerin bittiğini kabullenmeliyiz. Sonsuzluk kendi başına bir yanılsamadan başka ne ki... On yıl önce her şey bir yanılsama mı diye sormuştuk kendi cümlelerimizle. On yıl sonra yeniden soruyoruz... Çünkü cevabı bulduğumuz yanılsamasına hiç kapılmadık, soru sormayı sürdürdük. Sürdüreceğimize de inanıyorum ve bu sefer yazımın sonuna küçük çıpa yerine o meşum sözcüğü yazıyorum. ”

-SON-

Seyir Defteri

Sanatçılar ve maharet sahipleri arasında en şanssız olanları ilüzyonistlerdir herhalde. Onlar kadar küçük görülen veya önemsiz addedilen bir grup daha var mıdır? Hokkabazlık yapmak neden bir iltifat değil?

Belki de en dürüst onlar olduğu için ketenpereye geliyorlar. Aslında tüm sanatın, bilimin ve hatta teknolojinin yaratma yöntemi olan ilüzyon ya da yanılısma, gözbağcılar tarafından açık açık 'biz gözünüzü bağlıyoruz, aslında bunlar yalan, sizi yanıltıyoruz' teması ile icra edildiği için, onlar biraz olsun insanlığın kendine şeref madalyaları olarak seçtiği sanat dallarının dışına, bir eğlence gösterisinin en çok da çocukları eğlendiren kısmına itilmişlerdir.

Kimbilir, belki bu da bir gözyanılgısı veya bir bakış açısı. Aynen Dali'nin o mükemmel resmindeki gibi. Bakan bir göz köle pazarına üzülürken, bir başka göz -ki bu ikinci bir bakış da olabilir- Voltaire'in büstünde aydınlanma çağını hatırlıyor ve her ikisi de neden resmin adının "Köle pazarında gözden kaybolan Voltaire büstü" olduğuna anlam veremiyor.

Seyir Defteri

Hayalet Gemi'nin Son Seferi

Yanılsama?

Varoluşumuzu, düşündüklerimizi ve hissettiklerimizi tehdit eden o korkunç kuşku: Her şey bir yanılsama mı?

Yanıtını bulamayacak olsak da arayacağız...

Hayalet Gemi on yıl önce bu sorunun yanıtını araştırmak üzere ilk seferine çıkmıştı. Uzun bir süre limandan limana macerasının izini sürdük. Şimdi çevrim tamamlandı. Yeniden Illüzyon limanındayız.

Hayalet Gemi'nin son Seyir Defteri'ni yazarken biliyoruz:

Yanıtını bulamayacak olsak da arayacağız...

Varoluşumuzu, düşündüklerimizi ve hissettiklerimizi tehdit eden o korkunç kuşku: Her şey bir yanılsama mı?

Yanılsama?

İçindekiler

üstüçizilmiş kişiler Adını Koymak Biraz da Canını Almak **Nazlı Ökten** 3

tanrıparçacığı Foton Akıllı mıydı? **Adnan Kurt** 7

yanlışpusula **Ask Pınar Türen** 8

başkabirdünya Voltran! **Balku** 10

denizfeneri Gidiyorum Gençliğimi Eskitip **Fakiye Özsoysal** 11

deniz kızlarının şarkısı Görüntüler **Sibel K. Türker** 12

şeytanminaresi Balık Çorbası **Derya Erkenci** 15

medcezir Bellek Yanılsama ve Ben Ali **Tekcan** 17

karagöründü! Yanılsama: Magritte Escher Vasarely **Uğur Halıcı** 20

karagöründü! Sanatsal Yanılsama İlkeleri **Donald E. Simanek** 24

déjàvu Ayna-Yanılsama **Ahmet Bozkurt** 31

medcezir İleri Bildirim **Tansu Çelikel** 32

serdümen Ewel Otel **Ayfer Tunç** 37

çıkılmaz sokak Kim Gelmiş? **Şerif Erol** 40

aytutulması Glühwein **Ethem Alpaydın** 41

uzak kıyılar Tarihin Sonunda Langri La **Faruk Ulay** 49

gölgelerindansı Yanılsamadan İbarete Şehir **Ali Ergür** 50

akıltutulması Fener Balığının Aşkı **Buket Türkmen** 53

kayıp kyanus Carramousta Kazansaydı Belki de **Bülent Danişoğlu** 57

deligömlüğü Çatal Gölge **Hümanur Bağlı** 60

girdap noktası Trompe l'oeil **Emre Öktem** 61

sirenelerin kâbusu Platonik **Pınar Ögünç** 63

geçmişte gelen yolcu Başkalarına İnanmayı Seçmiş Olmam Ne Kötü **Nurdan Beşergil** 65

kayıphazine Yaşadıkça Sürer **Sacit Karamürsel** 67

yalnızlığın oyuncakları 68. ve Son Bölüm **Yekta Kopan** 68

uçan hollandalı Hayalet Gemi'nin Yolculuğu **Murat Gülsoy** 74

Biraz da Canını Almak

Başlangıç karanlıktı.
Kitaplarının bazılarını
kaplayıp okumak
zorunda kalan,
kitapların yakıldığını,
saklandığını,
düşüncelerin
öldürdüğünü,
yazıların
hapsettirdiğini,
sözlerin işkenceye
götürdüğünü gören
bir kuşaktık biz.

Dergiyi önemseyen, seven ama yine de muzip ve rahat durmaz zihninin dürtmesiyle, tema sınırlamamızla "yaz kızım, ilüzyon" diye dalgasını geçen bir okuru hatırlayarak oturdum masanın başına. İlgimizi çeken, merak ettiğimiz, dokunulmamış saydığımız alanlarda kimseye hesap vermeden zihnimizi doludizgin serbest bırakmak için bir vesileydi oysa konular. Ne yapsak "Neden yapıyorsun" diye sorulan bir yerlerde yaşıyorduk ilkgençliğimizden beri. Hele bir de yazmak..."Neden yazıyorsun ki?" diyeceklerdi. Kimin için, kim adına, ne amaçla? Sahiden de sırası gelince sordular. Temalar, bu sorudan biraz korudu bizi. Biraz mistik havalı bir kültür-edebiyat dergisi. Muhalif mi? Bilmem! Dudak bükme, aslında, ünlemden çok. Biz kim oluyorduk? Ne cesaretti böyle hiç kimsenin eteklerinin altına saklanmadan, kapısının önünde yaltaklanmadan, birilerinin şemsiyesi altında yağmurlardan korunmadan yazmak, hem de direnip birkaç bin de olsa okura ulaşmak ve hatta kendi okurunu yaratmak. Üniversiteden mezun olup iş bulduktan birkaç yıl sonra gemiden inmeye karar verse de çoğu... Bir manifesto bile yazmadan mırıldanıp duran, bana ilişmeyin şuralarda başka dünyaları arayacağım diyen bir grup insan. Yazıyı sadece ve sadece aramak için kullanan...Büyük bir ukalalık demişti bir seferinde bir yazar, şurdan burdan duymuştuk işte. Mahkum edildiğimiz üçüncü dünya kaderini yok saymaya çalışmak, dünyada da okuyup yazan, soru soran insan sayısının zaten bir avuç olduğunu hatırlamak, soyağacımızı, aidiyetimizi yazı yoluyla aramak bulmak, bazen tuhaf bir fantezi, gereksiz bir züppelik sayılsa da, bir avuç insanın birbirinden farklı şehirlerde, birbirinden farklı zamanlarda, o kadar da yalnız olmadığını anladıkları, hissettikleri o anlar için değerdi. Dergiye yazılan mektuplardaki içtenlik, hesapsızlık, doğrudanlık ve güven, Hayalet Gemi okuru diye bir şey olduğunu gösterdi bize. On yıl sürdürecektir güven ve cesaret verdi, hiçbir şey yapmadan oturmanın insanı pek efendi ve derin kıldığı bu yerlerde.

Bir ilüzyon olarak ideolojiden, Lacan'ın Psikanalizin dört kavramı başlıklı seminerlerindeki göz ve bakış ile ilgili bölümden falan söz etmeyi hesaplıyordum bu sayıda. Gereksiz züppelikler işte, düşünmek gerekirse kurumsal bilgi bağları olanlar yapar bunu, biz de sınıflandırıp rahatlarız: akademisyen, gazeteci, solcu, sağcı, islamcı... Edebiyatsa da, yayınevlerine bağlı dergiler, ustaların seçtikleri, gazete eleştirmenlerinin övgü ya da yergileri ne güne duruyor? Üzerinde damgası, altında etiketi olmayan bir yazıyla arayışa çıkmak buralının neyine? Ta ki başka bağımsız oluşumlar da dergiyle ruh ortaklığı yapana, ondan beslenmeye, onu beslemeye başlayana kadar, derginin, yazmakta direnen (bu, okur ve yazardan başka hiçbir etkenin olmadığı gerçek bir dirençti, şahidim) insanların kitapları çıkana, onların yetenekleri kurumsal olan tarafından teslim edilene kadar. Gürültüden sonra en sevilen şeyin çıt çıkmayan bir kör sessizlik olduğu bir düşünce ortamında. Çünkü herkes sadece kendi sesini duymak istiyor; bir de düşmanlarının sesine kulaklarını tıkamak.

On yılda derginin sorunları hiç bitmedi, bizimle aynı dönemde yola çıkan ve hep hürmet ve muhabbetle izlediğimiz Şizofrenji kapanırken açıkladıkları tüm nedenler, Hayalet Gemi için de hep geçerliydi. Kitapçılar, dağıtım şirketleri, parasızlık, kuşkulu bakışlar, istihzalı bakışlar, boş bakışlar... Birgün bunlardan dergide söz edebileceğimizi bilemezdim. Bunlardan hep kaçınmış, bu zorluklar Türkiye'de yaşayan, çalışan her insan için geçerli, bu elde var eksi bir, sızlanmamalıyız, şimdi

başka şeylerden söz edelim diyorduk. Kendimize, başkalarıyla birlikte düşünmek, hayal kurmak, anlatmak, kuşulanmak için açtığımız bu küçük alanda, açık denizlerde yolculuğa çıktığımız bu küçük gemiyle bizi saran berbat gerçeklikten kaçalım diye değil; ona oradan biraz da uzaktan bakalım, anlamak için, kuşatmasak da...

Başlangıç karanlıktı. Kitaplarının bazılarını kaplayıp okumak zorunda kalan, kitapların yakıldığını, saklandığını, düşüncelerin öldürdüğünü, yazıların hapsettirdiğini, sözlerin şikenceye götürdüğünü gören bir kuşaktık biz. Kendi ülkemizin bağımsızlık savaşını anlatan marşı "gerektiği kadar coşkuyla" okuyamadık diye tekrar, tekrar söylettirildik. Dersin ortasında sınıfa dalan hocalar, çantalarımızda sakıncalı kitap aradılar. Duvarlara yazılı sloganları yemekhane kaşıklarıyla kazımak zorunda kaldık. Gittiğimiz kahveleri polis bastı, sokaklar hava kararınca korku dolardı, inanılmaz hikayeler her tarafı sarardı. Bir kuşağın kelimenin tam anlamıyla dize getirildiğini, dizlerinin üzerine çöktürüldüğünü gördük. Sonra yavaştan bir eğlencedir başladı. Tüketim toplumunun gecekondu bir halinde, para kazanmanın, para harcamanın zevkini tadanların hayatı kapladı her bir yanı. Bir gürlütü, bir kıyamet. Tam o arada, baskı, ezdiği nesnenin yok olduğuna duyduğu güvenle hafifleyip kendine başka bir nesne pararken, eğlence başlamak üzere ortam hafiflemişken, bir şeyler söylemenin tam sırası dedik. Kırık dökük bir şeyler, yaşadıklarımız gibi, hissettiklerimiz gibi. Kendi sözümüzü söylemenin önemli olduğuna, varolmak için bunun şart olduğuna ikna olduk. Eğlenceli bir şeyler yapalım dedik, şöyle şenlikli bir muhalefet sesi. Dalga geçelim etrafımızı saran trajikomik dalgayla, belki böylece zihnimizi sağlıklı tutabiliriz hâlâ diye umutla. Karşı olduğumuz şeyleri yazalım dedik bir bir. Ama gülerken, umutla. Derginin ilk sayfasını elimize aldığımızda kendimizle karşılaştık: hüzünlü, kırık, çöten ve umutsuz; yine de vazgeçmemiş. İçimizde sakladığımız buydu. Hayallerimizin yediği siyasal dayaktan kaçıp farklı bir dünyanın mümkün olabileceğini hayal etmek istedik. Ama o dünyanın umudundan çok, bu dünyanın karanlığını anlatıyorduk. Hüzünlü ve rahatsız ediciydik.

Bir ülkenin kendi gençlerini kurban verdiğini, düşmanlığını bu kurbanı yüklemiş toplumun şiddetini boşaltıp dış dünyaya bütünleşmeye hazır hale geldiğini görüyorduk. Türkiye, dış dünyaya kapalıyken batıyı daha çok özlüyordu. Ah Avrupa! diye iç çekenler, burası ve orası charterler ile, bilgisayarlar ile, internetle, mail, otomatik telefon hatları, moda, dergiler, kitaplar, televizyon dizileri aracılığıyla içeri girdikçe (Küçük Ev şeklinde değil, Seinfeld şeklinde) büyümesi bozulmaya başladı. Birbirini takip eden krizlerin kaçıp gidelim buralardan nevrozundan önce, herkes kalmak istiyordu, hatta yurtdışına okumaya gidenler bile dönüp buradaki eğlenceye katılmak, kolay para kazanmak, keyiflerince harcamak istiyorlardı. Eğlence burada başlamıştı ve henüz herkes eğlenceden dışlanmamıştı. Bodyguardlar kulüplerin kapısında ayrımcılık

yapmıyordu henüz, kimlerin zenci olduğuna karar vererek. En modernler, içeri girebilenlerdi, merdivenin en tepesindekiler, hatta sırf bunu kanıtlamak için bile içeri girdikleri, sıkılsalar bile hep aynı yerlere gittikleri söylenebilirdi. Tam anlamıyla kendi kendilerini kapattıkları klostrifobik ortama bir biçimde dışarıdan biri gelse (meşhur olarak örneğin, halkın en iyilerinden olduğunu kanıtlayarak halkın libidosunu da sırtına alarak) üstüne atıyorlardı, kimin elinde kalacak diye. Geçmiş zamanda anlatıyorum ama tüm dünyada hep ve hâlâ üst sosyal tabakada durum böyle. Herkes akraba, sürekli ensest! Ve dışarıda bekleyen, ama kapağa bile yaklaşmayan, televizyondan güzel hayat diye sunulan zavallı fodulluğu yarı kuşku yarı iştahla izleyen bir kitle. Bir yanda paranın bir hayat satın alabileceğini nesnelere ölümsüzlük üretilabileceğini sanan, sonsuz gençliği arayan, süren, giyen bir azınlık. Öte yanda, bir hayat olmasına izin verilmeyecek kadar sıkışık bir kalabalık. Hayat Matris değil mesele. Bir sırrı açığa çıkarmıyoruz, sadece başka bir açıdan bakıyoruz (Maymunlar Cehenneminde başka bir yerden bakılır mesela. Coğrafi olarak mekanda mesafe katedildiğinde gerçekliğe ulaşılır. Özgürlük heykeli uygarlığın sona erdiği gerçekliğini hatırlatır bize. Oraya gitmeseydi, gerçeği bilemeyecekti) Bazen bu, simgesel bir mesafe, bir bakış açısı değişikliğidir. İdeoloji ye değiştirmemeyi sağlayan şeydir! Statükonun babasıdır. C bozulmasın diye her fedakârlığı yapar. Yalan bile söyler!

Lacan, psikanaliz seminerlerinin 19. bölümünde görme ve bakıştan söz ettiği yerde (burada Sartre'a dikkat çekerek Holbein'in Elçiler (*Ambassadeurs*) adını taşıyan resminden yararlanır, imge sistemine dahil olmamızı sağlamak için. Bir müze resmine isteyen herkes ulaşabilir, doğru kültüre sermayesi varsa (Zizek, Hitchcock filmlerini kullandı mesela Aristo sürekli kullanılır, Yunan mitolojisi olmadan mitoloji yoktur, Freud hiç anlaşılabilir! Jung kuzey efsanelerine dala vs.) Elçiler adlı resim, 16. yüzyıldan sıradan bir soylu manzarasıdır. Bir masanın etrafında nesnelere ve iki adam. Ancak Holbein resmin alt orta kısmına muzip bir imza gibi tuhaf bir şekil koymuştur. Uzatılıp esnetilip tanınmaz hale gelmiş bir kuru kafa, ancak bakış, resimde soldan sağa hareket ederse görülebilecek imzasıdır Holbein'in. Bir yandan da Holbein, Almandaca "hohle bein"i çağırıştırır; yani boş kemik. 11 Nisan 1533 gününü resmediyordu Holbein VIII. Henry, Papa II. Clément'dan, Aragonlu Catherine ile evliliğini iptal etmesini istemiştir. Henry erkek çocuğu olmadığı ve hanedanını sürdüremeyeceği için ayrılmak istedi Catherine'den ve sahiden de 25 Ocak günü Anne Boleyn ile gizlice evlenir. Nisan başında Canterbury piskoposu Thomas Cranmer, diğer evliliği iptal ve Anne Boleyn'i kraliçe ilan eder. Boleyn'in babası, sonradan kont olan biridir. Önce kralın verdiği sörlük ünvanını almış (yani doğuştan değil sonradan soylu), ardından kont olmuştur. Aslında Anne Boleyn "dışarıdan" gelen biridir aristokrasiye. Aileden değildir.

Foton Akıllı mıydı?

Adnan Kurt

Genlerin içeri hapsediği sistemin ürettiği hastalıktan uzak sayılır sanki VIII. Henry tarafından. Çünkü Henry, Catherine'le evliliğindeki kız çocukların ölmesi ve erkek çocukların hiç doğmamasını, Hıristiyanların erkek kardeşlerinin dul eşleriyle evlenmelerini yasaklayan din kuralını çiğnediği için doğan gūnahtan kaynaklanan bir lanetlenme sayıyor ve boşanarak bunu aşmaya çalışıyordu. Yani esas kuralı çiğnememek için küçük bir kuralı ihlal etmek istiyordu. Henry, ölen erkek kardeşinin karısıyla evlenmiş, bir anlamda onun ölüsünün yerine geçmişti ve şimdi de hanedanı tükenmesin, adı devam etsin diye bir erkek çocuk istiyordu. Hanedan bir yanılsamadan başka neydi ki? Ölen biri için bir genetik zincirin halkası olmanın anlamı neydi? Ölümünden korunmak mı? İşte Holbein, resmin ortasına bu imzayı atmıştı bence. Yorumcular (ve özellikle Lacan'ın yorumuyla ilgilenenler) bu resimdeki göz aldatmacasını Holbein'in imzası olarak kabul ederler; özellikle Lacan, ölüm ve baba ilkeleriyle ilişkilendirir.

Ansiklopedik bilgiye göz atarsak Holbein, Protestan hareketleri sırasında ülkesini terketmiş, VIII. Henry'nin saray ressamı olmakla kalmayıp, onun giysilerinin, eşyalarının özel tasarımcısı ve sarayın içinde çalışıp duran bir adamdır. Bu arada kendisine İngiltere Sarayı için referans mektubu veren Erasmus'un da portresini yapmış ve Erasmus, kendisinden beklenebileceği gibi, ondan bir yerde iyi, bir yerde kötü olarak söz etmiştir. Aslında 16. yüzyıl Alman resminde ikinci kuşağı temsil eden Holbein ailesinin bir üyesi ve kendisinden de iki tane olduğu söylenebilir : çünkü o, yaşlı Holbein ve genç Holbein olarak anılan iki Holbein var. Hatta portreci yeteneğini babasından aldığı söyleniyor. Thomas More'un da portresini yapan Holbein, kişilerin diz çökmüş durumda olmadıkları ilk Kuzey Avrupa grup portresini de yapan ressam. Burada biraz durmak ve bakışın önemini hatırlamak gerekiyor: resim kendisine bakana bakıyorsa, diz çökmek, Tanrı'nın önünde diz çökmek demek. Resmi, Tanrı bize baksın, diğer kullarının arasından bizi seçsin diye yaptırıyorlar sanki. Katolik kiliselerinin çoğunu süsleyen diz çökmüş din adamı portresi bile yerini dik duranlara bırakmış geç dönemde. Reform, özellikle Kuzey Avrupa resminde portreye bireyin, bireylerin doğuşunu gösteriyor. Iğınç bir ayrıntı var: VIII. Henry, Holbein'in zevkine o denli güveniyormuş ki, kendisi adına eş seçmesi için onu kıta Avrupa'sına göndermiş. Anne of Cleves, Holbein'in seçtiği eş! İkilikler, ikizlikler tükenmiyor. Anne aynı zamanda ressamın mı aşkı?

Ambassadeurs, işte Henry'nin erkek çocuğu sahip olmak umuduyla, hanedanını sürdürmek amacıyla Anne ile evlenebilmek için Papa'ya gönderdiği Fransız elçiler. Birçok tarihsel sayılan durum gibi, bunu da saray ressamı resimliyor ve bir biçimde kendi fikrini söylemek için o imza gibi duran anamorfozu (optik ya da geometrik olarak hesaplanan biçimi bozulmuş resmin "aslını" görmek için dışbükey aynaya tutmak ya da belli bir yönde ilerlemek gerekir) resmin

merkezine koyuveriyor. İki erkeğin (baba oğul, iki kardeş, arkadaş, yoldaş) ortasındaki nesnelere (*vanitas*), sanatları, düşünceyi temsil eden aletler, o bozulmuş kafatasının içinde ölümün ta kendisi. Sanki Holbein, VIII. Henry'ye şöyle diyor: bu yaptığın yokolup gitmeni engellemeyecek, soyunu sürdüreceğin oğlan çocuk hayali tuhaf bir çaba. Hanedanı sürdürmek, kendi adını kral koymak, ölümünü görmek gibi. Adını koymak, biraz da canını almak...Lacan, bu tablo üzerinden muhteşem bir seminer verir. Tarihin orada olmak istediğim anlarından biri!

Bakış, dönüştürür. Heisenberg'in belirsizlik ilkesinde söylediği şeyin kabaca bildiğimiz genel ilkesi, ideoloji için de geçerli. İdeoloji, gerçeğin tüm kapılarını kapamak için bir duvar örer. Bu duvarda delik açan bizim gibiler vardır. Biz kapı açamayız ama gözetleme delikleri, daha da ileri giderek, pencereler açıp gerçekliğin kıyılarından içeri süzölmek isteriz. O saf gerçeklik denizinde bir an bile, bir anın binde biri kadar bile yıkansak kârdır; değer.

Biz kimdik? Çoğumuz bu şehri gençliklerinde görüp büyülenen ana babalarımızın İstanbul sevgisini yüreğimizde taşıyorduk. Şehrin her yanını gerekirse de geziyorduk. Farklı semtlerde oturan ve de farklı sosyal sınıftan gelen arkadaşlar edinmekle övünüyorduk. Eski deyişle orta halli ailelerden geliyorduk. Geçmişin bir yerinde bir asalet hikayesi olan taşralıların sıradan kentlilere dönüşmelerinin izleyicisi olmuştuk çocukluktan beri. Çoğumuz ikinci kuşak İstanbulluyduk ve dolmuşların bozuk para torbalarını severek büyümüştük. Çay demlemekten, sohbet etmekten, dostlarla çevrelenmekten hoşlanıyorduk. Orta sınıftık, barları sevmezdik; iyi eğitilmiştik, zaten hiçbirini beğenmezdik. Aristokratça bir kayıtsızlık ya da alt sınıftan gelen öfkeli bir enerji, saygı duysak bile uzak kaldığımız şeylerdi. Kendimiz olmayı öğrenmeye çalışıyorduk. Holbein'in hikayesine, "bana ne 16. yüzyıl Kuzey Avrupa ressamından" diye bakmazdık; tüm insanlık hikayelerinden çıkarılacak dersler vardı. Siyah Kalem ve Holbein'a aynı mesafeden bakardık. Cervantes'in atamız, Marx'ın amcamız olmaması için hiçbir neden yoktu ama biz sakın akrabalarımız; hiçbir zaman tam oğul ya da kız olmadık. Çünkü itaat edecek kadar yakınlaşmadık. Boyun eğmemek için uzak durduk, isyan etmek gerekmedi. Korku dolu bir karanlığın içinde yolumuzu açmaya çalışıyorduk. Bizden önce ancak bir avuç insanın açtığı ıssız patikalar...Şimdi ardımızdan gelenler olduğunu, yeni yollar açanları duydukça artık yolun sonuna geldiğimizi hissediyoruz. Artık başka zamanlar başladı. Edilgen bir muhalefetimiz vardı, yok edilmemek için patikalara sapmayı seçmiştik sanki. Zamanın gürültüsü bizi boğmasın diye uzak durmayı. Kendimizi tanıyorduk, belki çay belki içki içip rüyalardan söz etmekte, kendimizi didikleymekte en güzel eğlencemiz. Bizim patikamızdan bundan sonra geçecek olanlar, bizden daha cesur olacaklar ve yeni insanlar yeni yollar açacaklar. Belki herbirimiz o patikalara dağılıcağız.

Zamanı geldi, hissediyoruz. Bakışı artık görüyoruz. Bizden birileri bahsediyor, adımız konuyor; bu da bizi yavaş yavaş öldürüyor. Hayalet Gemi'nin okuyucularının en sık söylediği şey şuydu: *sanki kendime saklıyordum, benden başka kimsenin görmediği bir yerde, sadece sevdiğim insanlarla paylaşabileceğim bir dünya*. Hatta birimiz, kimse okumasın diye dergi nüshalarını saklayan bir okurun hikayesini yazmıştı. Biz, bu tavırla hem gurur duyuyor hem eğleniyorduk: okuyuculara, *ama böyle yaparsanız dergi hiç büyüzmez, satılmaz* diyorduk. Şimdi onları daha iyi anlıyorum. Derginin tavrında kendini gizleyen bir şey hep olmuştu. Hayatta kalmanın kuralı gizlenmekti o zaman. Onlardan farklı olduğunu gösterenleri simgesel anlamda da imha ettikleri bir zamandı. Biz, sorgulamalarımızı kısık sesle de olsa sürdürebilmek için bir seçim yaptık. Ama artık bitti. Zamanlar değişti, Hayalet Gemi kabul gördü, o tuhaf ismine rağmen, iyi ya da kötü ondan söz edilir oldu. Lacan, Sartre'in bakış fenomenolojisi ile ilgili söylediklerine değinirken, bakışı görmek, arkasındaki gözü görmeyi engeller der. Biz, bize bakıldığını gördükten sonra eskisi kadar özgür değiliz. O yüzden bu *bizi* dağıtarak oyunu bozmayı hedefleyebiliriz. Holbein'in ve VIII. Henry'nin yaşadıkları, hepimizin yaşayabileceği hikayeler kadar gerçektir.

Biz onlar kadar gerçeğiz.

"S"ize ne?" diyor neredeyse Lederman, Tanrı Parçacığı adlı kitabında. Oysa bu soruyu sorduran günlerin bizler için bir anlamı vardı. Çatallanan yollardan birinde çıkmıştı karşımıza. Coğu macera gibi güzellikler de yaşadık, zorluklarla da karşılaştık seçtiğimiz yolda.

Susuyor, söylemiyor bildiği tek şiiri

"güzel olan hiçbirşey hülâsa edilemez"

demiş çünkü Valéry.

I. Özel İls Sont Eux '81

Hayalet Gemi' de neyi yapmadım sorusuna yanıtlım çok hızla geldi. Hani birçok şeye ilişkin yazmayı isterdim elbette. Ama yıllar önce başlayıp da bitiremediğim, bir ukde anlamı kazanan yazım vardı, görme biçimlerine ilişkin. Bir takım resim çalışmalarında ortaya çıkan gizemli ayrıntıların nasıl olup da çoklu algılamalara dönüştüğü ve bunun sinirbilimsel çözümlenmelerine ilişkin bir yazı. Kaynakça aramalarını, sanat tarihi okumalarını, fizyoloji verilerini toplayıp/tamamlayıp yazmaya giriştiğim ve gittikçe de büyüyen bir yazı. Murat beni bağlamayı unuttuğunda hemen onlarca yıllık bir plana yayılan uğraşlardan biri. "N'olur, bu hafta bitireceğim" diyerek, ödünç aldığım kitapları Pınar'a ve Nazlı'ya dört yıldır vermeme becerisi.

Çok da ilginç bulurum bu konuyu. Leonardo'nun, Dürer'in, Schön ve Goethe'nin eskizlerinde, perspektif çalışmalarındaki geometrik çözümlenmelerde de karşılaşılan ve Genç Hans Holbein'in 1533'de yaptığı Elçiler (The Ambassadors, National Gallery, Londra) resminde düğümlenen bozulmuş/ yamulmuş/ başkalaşmış imgeler. New Caxton Ansiklopedisinde resim altyazısı şöyle: "Solda Jean de Dinteville duruyor, İngiltere'deki Fransız elçisi. Digeri ise de Dinteville'i ziyaret eden imparatorluk elçisi Georges de Selve. Elçiler sırasıyla 29 ve 25 yaşlarındadır.Yerden yükselen garip nesne, bozuk bir aynadan görünüyormuşçasına bir kurukafadır. Resimde başka ilginç şeyler de vardır, örneğin Almanca bir aritmetik kitabı ve bir Protestan ilahi kitabı."

Bu türde çizilen imgeler, perspektifin matematiksel bir dönüşümle bozularak, ancak belli açılar ve uzaklıklardan bakıldığında anlamlandırılabilmesini sağlıyor. Uzunca bir süre Avrupa'da ve Çin'de, özellikle cinsel imgeler, gizli/saklı çizimler, katedral bezemeleri bu yolla resmedilirken, bazen de salon oyunlarına dönüşmüştü. Anamorfik imgelere belki de en bilinen örnek, son zamanlarda yaygınca kullanılan reklamlardır. Ayaktopu karşılaşmalarında kalenin yanındaki boş alanlarda dikiliveren yazılar. Demek ki sanat ve geometri çok para getirebiliyor, anlaşılması yüzyıllar alsada.

Elçiler tablosu gerçekten de iyi ve zorlu bir örnektir. Orada, yerde duran kafatasının karmaşık bir geometrik dönüşüme uğradığı ve büyük bir olasılıkla da silindirik bir anamorfizma olduğu sanat tarihçilerince yeni zamanlarda kabullenilmiştir. Yani, yamuk şekle doğru, tablonun sağ tarafından elinizdeki susuz rakı bardağından içeri baktığınızda kurukafa belirir. Üstelik bardağın içinde. Göremediyse yine de yılmayın. Bazen aracı koymadan işler daha yolunda gider. Resmin sağ tarafından yüzeye küçük bir açıyla bakıp korkun kafatasından. Belki de asıl soru neden bir kurukafa olduğudur iki elçi arasında. Bunun yanıtını sinirbilim, optik ya da geometri veremez, bu kesin. Beni fazlasıyla aşardı buna yanıt aramak. Anamorfik mekanizmaları anlamak, matematiksel yöntemleri araştırmak, imge işleme yazılımlarıyla tümleştirmek asıl isteğimdi. Bu bilgi ve deneyimle iki özgün çalışmayı yaparak sonlandırmak isterdim yazımı. Biri M.C. Escher'in cam küredeki otoportresinin geri dönüşümünü yapmak (küresel ters anamorfizma) ve diğeri de küçük bir karadelik Boğaziçi Üniversitesi Güney Yerleşkesinde ortaya düşse, biz Kırmızı Salon'un önünde oturmuş Hayalet Gemi'nin ilk sayısına bakarken Saatli Bina'yı nasıl görürdük, bunu hesaplayıp çizilebilme.

İnsanın gücü, özellikle bu çağlarda, bu coğrafyalarda hayallerinin/ dileklerinin/ amaçlarının/ belki de anlamın çok gerisinde kalıyor. Yetersiz geliyor. Yine de bu koşullar/ uğraşlar/ didinmeler/ birtiklilikler/ ürünler/ düşler/ yollar/ yoldaşıklar olmalı şunun yanıtı:

Neden büyük ırmaklardan bile heyecanlıydı

Karlı bir gece vakti bir dostu uyandırmak?

I. Özel 1972

Kaynakça:

Le Livre d'Art, V4, 1971 p40

The New Caxton Encyclopedia, v10, 1966 p3059

E. Schwartz, 2D and 3D Modeling of the Functional Architecture of Visual Cortex, IEEE Computer Graphics and Applications, July1988, p13

Optics and Photonics News, V3 No11, Nov 1992

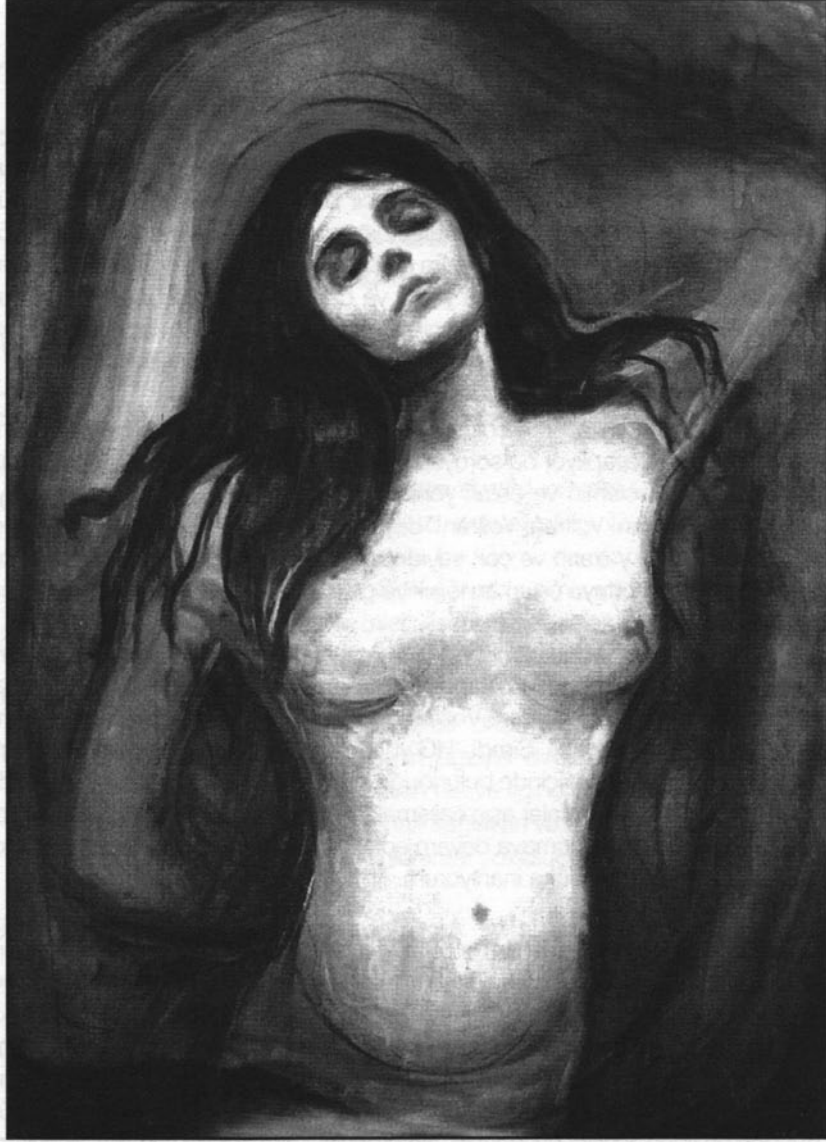
Sinema insan hayallerini alır bir perdenin üstüne rasgele bir düzen içinde atar. Kendi hayatımızı da dev bir perdenin üstüne atılmış görsek, şöyle rahat bir koltukta hafif iğreti oturup kendimizi uzaktan seyretsek, içimizi çoğu zaman buruk bir hayal kırıklığının saracağına eminim: "Bu ben miyim!" veya "Ben bu muyum!"... Nerede o karizmatik halimiz, enteresan olduğumuzu zannettiren her neyimiz varsa... hani neredeler? Mesela karşımızdakini çok etkilediğimizi sandığımız bir durumda, biz arkamızı döndüğümüz anda onun esnediğini dehşetle izleyebiliriz perdede... Bir perdenin üstünden seyretsek hayatlarımızı, yanılısamaların gündelik hayatlarımızı istilasına yakından şahit oluruz. Boşuna hayat bir sahnedir denmemiş. Sahne en büyük illüzyonsa, hayat da evrensel bir oyunun denize yansıyan güneş gibi pırıltılı ama bir o kadar sahte yansımasıdır. Aynı sahne ışıkları gibi sahte sahnelerle örülmüş kocaman bir yalan ya da hiçtir insan hayatı. Buyrun istediğiniz maskeyi ya da kıyafeti seçin kendinize, benim için ya da diğerleri için inanın önemi yok. Herkes kendi maskesinin sahte ışıltısından sorumlu. Herkes kendince gerçek, herkes kendince yalan, diğeri için çözülmesi gereken bir yapboz. Sır yok, gizem hiç yok, gerçek olsa ne fark eder, her şey illüzyon.... her şey. Bir de aşk var elbette. Tüm insani duyguların tepesinde, mutlu ederken gerçek, mutsuz ederken illüzyon dediğimiz, sevgili aşk!

Ah aşk, seni hep yazmak istedim. Munch'ın Madonna'sının gözlerindeki ıstırap dolu kendinden geçmiş şehvetle karıştırdım seni hep ve seni asla yeterince anlatamayacağıma çünkü seni anlayamadığıma inandım. Oysa ne çok kereler geçtin içimden, ne çok kereler erittin beni kuytu köşelerinde, barındırdın ateşli koynunda sonra bir güzel çiğneyip tükürüverdin yeniden sokaklara, tehlikenin kol gezdiği gecelere... Çoğu zaman basit ve alelade ve çok gündelik geldi seni anlatmak. Hatta belki avam. İnsanlık tarihi bu kadar kana batmış acı doluyken, kabul et haklıyım seni avam bulmakta yazılarda. Üstüne yazılmış onca şey, kalbine saplanmış onca hançer varken ve hepsi de neredeyse istisnasız her insan tarafından bizzat tecrübe edilmişken, durup durup aynı şeyi anlatmak niye dedim kendime. Sen ki kalplerimize depar attıran tek duygumuzsun, ben senden uzak tuttum kendimi yazılarımda. Öncende ve sonrada, parçanda ve bütününde sana boyun eğmişliğimdir belki de yazamamam seni. Oysa on yıl önce ilk yazı için düşünüp dururken ilk aklıma takılan sendin. Ama uzak durdum senden on yıl önce ve on yıl boyunca.

On yıldır, bin yıllardır insanların geçtiği yollarından ben de geçtim elbette. "Aşk değildir illüzyon olan, ona yüklenenler ve ondan beklenenlerdir" diyecek kadar yakından tanıyorum artık seni. Ne eski tılısımın var artık ne de baştan çıkartan şeytani çekiciliğin. Yıllardır yazdığım korku, gelecek, şiddet, tiksinti, raslantı, gelecek veya inançtan çok da farkın yok. Seni de bizler yaratıp, sonra senin kölen oluyoruz. Sen de diğerleri gibi hem gerçek hem de illüzyonsun. Üstüne çok konuşmaya değmezsin ama yaşamaya değersin. Hem de sonuna kadar...

İçimde buruk acımla yazıyorum bu yazıyı. Tıpkı uzun süren ve uzun sürdüğü için değil ama sadece bitiverdiği için biten bir aşkın arkasından kalpte kalan sızıyla sızlıyor içim. Aşk kanatır ya hani haince, o çok sevdiğiniz şey baş düşmanınız olur ya, bir anda tüm ümidinizi kaybeder, gelecekte ve geçmişten hiçbir şey beklemediğinizi kabullenirsiniz ya, işte en büyük yanılısama odur. Tıpkı aşkla gelen mutluluk gibi aşkın yok olmasıyla gelen mutsuzluk da insani bir şımarıklıktan başka bir şey değildir. Seni aşığıldıkça senden intikam alıyorum aşk. Bana verdiklerin ve benden aldıkların için sana tapınmamı bekleme. Şimdi sen benim kelimelerimin tutsağısın. Birkaç satır süren bu yazımın içindesin ve bu satırların tek hükümdarı benim ve ilk defa ben senin değil sen benim kölemsin.

Evet, her şey biz insanların hastalıklı kafalarında başlıyor ve bitiyor. Ne algıladığımızdan sadece biz sorumluyuz. Algıladıklarımıza biçtiğimiz payelerden de sadece biz sorumluyuz. Hadi herkes maskesine bürünsün. Oyuna devam ediyoruz... Gerçek düşler bırakalım bu siyah beyaz sayfalarda sonsuza kadar rahat rahat uyusunlar. Biz gerçek olduğuna bir türlü inanmak istemediğimiz hayatlarımıza geri dönelim. Ama aşkla, ama ihanetle...

10 yıldır aşkla sarıldığım Hayalet Gemi'yi şimdi denizlere salveriyorum. Bitse bile ateşi sönmeyen bir aşkla bağılandığım bu sessiz geminin tayfalarından olmak, on yıldır limanlardan limanlara seyredip durmak bir rüya kadar güzel ve illüzyon olamayacak kadar gerçektir. Kaderin bir cilvesi olsa gerek hep yazmak istediğim ama bir türlü yazamadığım Aşk bu son seferde yazılıverdi. Elbette Hayalet Gemi ile birleşti aklımda ve illüzyon da köprü oluverdi aşkla Hayalet Gemi arasında... İlk sayı ile son sayısı illüzyon olan bir dergi ne kadar gerçek olabilir ki demeyin, Hayalet Gemi için sizlerle aynı bağları taşıdığımızı eminim... Vedalaşmak çok zor, en iyisi başka seferlerde buluşmak üzere demek ve son noktayı koymamak

Kapanmak üzere olan bir derginin son sayısında neler yazılabilir, bilmiyorum. Ama ne yazamayacağım konusunda enikonu fikrim var: Ekonomik koşullardan, basım- dağıtım açmazlarından dem vuramam mesela; bu sorunların yüreğinde yaşayan fedakar insanlara haksızlık olur. Posta kutumdan aldığım gıcır gıcır bir Hayalet Gemi ile dördüncü kata çıkarken yaşadığım sabırsızlık dışında sıkıntı yaşadığımı söyleyemem. Okurun vefasızlığından da yakınmam; HG'den söz eden herkesin gözünde gördüğüm muhabbet dolu ışıltya haksızlık olur. Geriye, benim gibi İstanbul'dan ve dergiden uzakta yaşayan birinin yazabileceği ve muhtemelen yadırganmayacak bir duygusal patlama yazısı ya da bir tür mersiye yazmak ihtimali kalıyor ki, buna da hem mantığım hem de çocuk tarafım engel oluyor. Mantığım, dergilerin ölmediğini, sadece kapandığını söylüyor. En azından binlerce okurun ve onlarca yazarın kişisel kütüphanesinde mevcut olan, on yıllık bir serüvenin izlerini her yere serpiştirmiş Hayalet Gemi bir yana, tek sayı olsun çıkmış bir derginin dahi ölümünden söz edilebilir mi?

Peki fiziksel varlığı ortadan kalkmadığına, yazarları -çok şükür- hayatta olduğuna göre Hayalet Gemi'de "biten" nedir? Çocuk tarafım, "Hayalet Gemi Voltran' dır" diye cevaplıyor bu soruyu, beni herkese rezil edecek bir ciddiyetsizlikle. Hatırlamayan var mı o çizgi filmi? Voltran beş altı adet uçan cismin ve onları yöneten pilotların iş sıkıya gelince "Sen ayağını oluştur, ben kolunu oluşturuyorum, filanca gövde olsun! Voltran! Voltran! Voltran!" deyip birleşerek oluşturdukları ve şer güçlere karşı mücadele eden insan formunda dev bir robottu. Onlarca yazarın ve çok sayıda okurun gönüllü birlikteliği, üstüste konan emek ve iyi niyet de Hayalet Gemi'yi oluşturdu. Hayalet Gemi ortaya çıkarken iş sıkıya gelmiş miydi bilmiyorum, işin başında yoktum ben ama dergi çıkarmanın somut bir ihtiyaca karşılık geldiğini varsayarsak, işin sıkıya geldiğini de söyleyebiliriz. Elbette, HG şer güçlerle mücadele edecek kadar Voltran değildi; edebiyatımıza küçük, gönülden ve özgün bir katkı olmayı ümit etmekten gayri kahramanlık taslayacak hali de yoktu. Ama halince Voltrandı işte! Farklı fikirlere, iyi edebiyata kucak açmaya, kendine özgü bir kulvar inşa etmeye çalıştı. İki ayda bir "Voltran! Voltran! Voltran!" diyerek bu gövdede buluştu ülkenin farklı yerlerinde yaşayan bir çok yazar, çizer, fotoğraf sanatçısı ve okur. Şimdi, HG'yi tamamlayan parçalar artık "Voltran" demeyeceklerini beyan ediyorlar. Sebep sormaya gerek yok; ya ülkenin içinde bulunduğu koşullardandır, ya şundan ya bundan. Oysa ben biliyorum ki, sorun güç birimlerinden kaynaklanıyor; bazı parçalar aşırı çalışmaktan ısındılar vs. Şimdilik Voltran'u oluşturmak mümkün değil. Ama HG'nin mütemmim cüzleri ülke sathında uçmaya devam ediyorlar ve gerekli güç depolandığında ya da günü geldiğinde, yeni model Voltranlar için bir araya gelinecek, buna inanıyorum.

2.

İlginçtir; iyi dergiler borç vererek büyür, kendisine borcu olanlar arttıkça güçlenir. Kendini Hayalet Gemi'ye borçlu hisseden çok sayıda yazar vardır sanıyorum. Onlar kendi borçlarının hesabını tutadursunlar ama içleri rahat olsun. Kimsenin benim kadar çok borcu yoktur çünkü. HG ile tanıştığım da 28. limana demir atmıştı. Ben sürekli bir şeyler yazan, tek okuru olan ve hiç bir dergiye yazı gönderme cesareti (diğer nedenler hariç tabii!) olmayan bir yazma heveslisiydim.. Üstelik İğdir'da ikamet ediyordum. İstanbul'da çıkan bir dergide en küçük bir şansım olmadığına emindim. Öte yandan, HG'nin 28. sayısı beni öylesine etkiledi ki, utangaçlığı, şüphelerimi vs. Bir kenara bırakıp bir öykü postaladım. Yayınlandı o öykü. Sonra Murat Gülsoy arayıp yeni öykülerimi beklediklerini söyledi. O günden bu yana zevkle, heyecanla "seferdeyim." Ne cüretle bilmem, ilk öykümü gönderdiğimde "Balku" mahlasıyla yayınlanmasını istedim. Öyle de oldu. Altı yıldır "Balku" adında sadece HG'de yazan biri var. Balku, HG sayesinde ve onunla var oldu.

Borcum borçtu, kalemim ve beynim yettiğince ödemeye değil ama borcumu sadık kalmaya çalıştım. Öyküler yazdım, çeviri yaptım, aklım erdiğince fikir üretmeye çalıştım. Ama şimdi Hayalet Gemi beni borçlarımla baş başa bırakarak kapanıyor. Haksızlık bu; ben bu derginin yirminci, otuzuncu yılını görmek, borçlarımla bir kısmını olsun ödemek istiyordum.

Ama madem oldu, madem HG gidiyor, onun bana verdiklerine çam sakızı çoban armağanı bir karşılık verebilmeliyim. Hayalet Gemi'ye adımı bırakıyorum. Bir daha asla "Balku" adıyla yazmayacağım. Bir süre önce sevgili Yekta Kopan'a yarı şaka yarı tehdit, "HG'yi kapatırsanız beni de kapatırsınız" demiştim. Ben yazmak değimiz kurdeşenden kolaylıkla kurtulamam artık. Ama Balku HG ile kalmaya karar verdi. Malum, Balku adeta bir masal dünyasında yaşardı ve o dünyada sembolik ifadeler önemlidir.

3.

Yine de, hiç bir jest, hiç bir üzüntü ya da "keşke", durumu değiştirmeyecek: Hayalet Gemi'nin son seferi bu. Hayalet Gemi veda ediyor. Okura, HG'de yazmış herkese, emeğini esirgemeyenlere; sevgili ruh kardeşlerime sesleniyorum: Karamsar olma lüksümüz yok, HG'yi oluşturan parçalar memleket sınırları dahilinde. Seferi olmanın keyfini biliyoruz artık. Yine güzel şeyler yazmaya; farklı, özgün ve özgür olmayı zorlayamaya ve kimbilir belki yeni gemiler inşa etmeye harcamalıyız gücümüzü. Yeniden birlikte olacağımızı biliyorum. Yeter ki içimizden en sabırsızımız çıkıp "Voltran! Voltran! Voltran!" diye bağırırsın.

Gidiyorum

Gençliğimi Eskitip

Hayalet Gemi adı,
birçok sanat yapıtına
ilham kaynağı olan
ünlü "Uçan
Hollandalı"
efsanesine bir
gönderme olarak
arayışı ve keşifleri
bitmeyecek düşünsel
ve estetik bir
yolculuğun
eğretilmesi şeklinde
düşünülmüş.

"Parlak derisine bakan bir yılan gibi
Gidiyorum gençliğimi eskitip." Marina Svetayeva

Yazın dünyasına adım attığı günden bu yana 'sıradışı' bir dergi olarak değerlendirilen Hayalet Gemi', son seferine çıkıyor ve artık seyir defteri yeni yazılarla dolamayacak ve geriye sadece ölen bir yıldızın kütleçekimsel hayaleti olan mükemmel bir kara delik kalacak.

"Hayalet Gemi", bir yazın dergisi için oldukça garip bir ad gibi görünüyordu: "Hayalet", ama satın alabildiğiniz, dokunabildiğiniz somut kağıt sayfalar; bir 'dergi', ama aynı zamanda görünmeyen bir "Gemi" de. Kapak ve sayfa tasarımlarında kullanılan fotoğraf ve çizimler alışlageldik görsel anlamlandırma kalıplarına, kodlamalarına uymuyor, okurla kurulacak farklı bir iletişimin ipuçlarını taşıyor ve sanki görünenin ardında bir takım mesajlar verdiği duygusu oluşturuyordu. Hatta lanetli olduğuna inananlar bile olmuştu. Gerçekteyse baskılı bir ortamda, dilin tükenip şiddetin tek iletişim yoluna dönüşme tehlikesinin yaşandığı bir ortamda, belli rol ve etiketlerle damgalanmak istemeyen, herhangi bir söylemin ağzıyla değil, kendi olarak kendini ifade etmek isteyen genç insanların, öznel olanın tek ve ilginç olma özelliğinden yola çıkarak seçenek düşünceler oluşturmalarına olanak sağlayan ve aslında yayınlandığı dönem içinde bu tür bir direnişin de aracı olan metinlerarası yolculuğun kurgulandığı farklı bir iletişim biçimiydi bu gemi-dergi.

Hayalet Gemi adı, birçok sanat yapıtına ilham kaynağı olan ünlü "Uçan Hollandalı" efsanesine bir gönderme olarak arayışı ve keşifleri bitmeyecek düşünsel ve estetik bir yolculuğun eğretilmesi şeklinde düşünülmüş. Böylece bu eğretilme, "metinlerin siyah-beyaz okyanusunda" sürüklenen, "geçmişe, geleceğe ve bugüne dair sorular" soran bir düşün ve yazın dergisini anlatıyor. Ben 1997'de Gemi'ye yazılar göndermeye başlamıştım, iletişimim de bu güne kadar devam etti. Gemi'nin yazılar aracılığıyla gerçekleştirdiği, düşsel ve düşünsel yolculuklarında kendime, yaşama, olaylara dair, aynı zamanda yazın dünyasına, yazınsal oyunlara ve estetik arayışlara dair farklı bakış açıları üretme fırsatı buldum ve birçok deneyimlerle birlikte kalıcı, güzel dostluklar da kazandım. 1992'den 2002'ye 10 yıl boyunca Hayalet Gemi'nin seferleri çeşitli metinsel ve düşünsel keşiflere klavuzluk yapmaya ve yazın dünyamıza yazar yetiştirmeye devam ederken, uğrayacağı yeni limanların da, tıpkı adını aldığı efsanede olduğu gibi, sonsuza dek süreceğine inanmak istemişti gemi yazarları ve okurları. Ama eğretilmenin yarattığı ilüzyon ne yazık ki süremiyor. Efsanenin tersine, belki de bir dergi için sonsuzluk çok uzun bir zamandır. Zamandan zamana değişmeden dolaşmaksa acı verici. Bizler anılarımızla güçlü olacağız bundan sonra ve bileceğiz Hayalet Gemi'nin aslında bir yerlerde var olduğunu, istersek onu çağırabileceğimiz büyüülü sözcüklerimiz, güçlü anılarımız olduğunu. Rus şair Marina Sveyateva'nın dizelerinde söylediği gibi, elveda demenin hüznü yaşansa da yüreklerde, ileriye gidebilmek için değişim gerekir:

"Ve ben, serin bir kuma uzanmış,

Çabucak, günler içinden ileri çıkıp gideceğim.

Parlak derisine bakan bir yılan gibi

Gidiyorum gençliğimi eskitip."

Görüntüler

Sibel K. Türker

Hayalet Gemi'nin
mürettebatına kara
göründü demek...
Deniz kızları karaları pek
sevmediklerinden, son
bir şarkıyla el
sallayacaklar gemiye
ve onlara. Kaç yılın
hayaletleri onlar, tam
bir inanmışlık
beklemiyorlardır
herhalde. Kırpıştırılan
kirpikler, ovuşturulan
gözler peşlerinden gelir
belki bir süre daha.
Toprak burcuna
geçmenin bir
imkansızlığı da var; bu
ki görünür olmaktır.
Demek gerçek!
hayaletler gibi
ömürsüzlüğü değil, bir
ömrü seçtiler...
Kaybolmanın
büyüsünü yalnızca boş
gemiler saklar artık. Bu
da sudan yeni çıkmış
acemice bir veda.

Bazen küçük rahatsızlıklar ediniriz. Kalbimiz, hiç neden yokken gereğinden hızlı atar örneğin; durup dururken yemekleri yutmakta zorlanırız ve her günkü gibi yürürken adımlarımızı düşünmeye başladığımızda ayaklarımız birbirine dolanır. Tüm bunlar zorlandığımızı gösterir ya da yolun düzgün olmadığını. Aslında yürümek ve o ağır, puslu tepeye tırmanmak istemediğimizi. Tepeler ve uçurumlar, sanki bizi bir eksiklik duygusundan korumak için vardılar. Ne sadece çıkabiliriz, ne de sadece dönebiliriz. Gururluyuzdur, ancak geldiğimiz noktada hayatın yeterince uygun olmadığını, ama bunun için çabaladığımızı biliriz. Patlayan ve sönen bir şeyler vardır burada. Karıncalara inanmayabilirsiniz, titreşen göl yüzeylerine, kalın damarlı yapraklara, okuduğunuz hikayelere... Bazen hayat, yüreğinizin gerçekten inanmadığı bir şey haline gelir. Bundan kaçınamazsınız. İşte o zaman, küçük bir seğirme size iyi gelir. Oluşunuzun en başına giderseniz, bölünmeden ve yuvalanmadan önceki halinize. Bir ihtimal olarak bile burada bulunmadığınız bir yere. Annenizin ipler dolusu çamaşır yıkadığı ya da ağrıyan yirmilik dişini çektirmeye gittiği bir güne. Babanızın tıraş olurken yüzünü kesip küfrettiği, sonrasında komodindeki yanlış çiftleştirilmiş çorapları giyerek işe gittiği bir güne. Belki rahatlırsınız. Yokluk bazen işe yarar. Ve bazen de yalnızca gözlerinize inanmanız gerektiğini bilirsiniz. Dünya hilesizdir, her şey olduğu ve sizin gördüğünüz gibidir. Ama gördüğünden çabuk sıkılan ve yetinmeyen biriyse o başka...

Evet, hayatı değiştirebiliriz. Sağdayken sola geçebilir, nesnelere bir de oradan nasıl görüldüğüne bakabiliriz. Hala hareket edebiliyorsak, yaşadıklarımızla aramızda uygun açılar oluşturabilir, bulunduğumuz yerin tam tersi bir yöne koşabiliriz. O zaman her şey genişler, her şey bize yeterliymiş gibi görünür. Işık kırılır, uzak ve yakın birbirine karışır ve anılar da cüce ya da dev yaratıklarımız gibi başkalaşır. Hayır, size annemin bütün gün uğraşarak yarattığı yeşilli, koyu sarılı vitraylarla evimizi nasıl da tanrısal bir loşluğa boğduğunu anlatmayacağım. Ya da iri yarı, kıllı babamın, güçlü ama yorgun hayvanlara; mesela hüzünlü bir ayağa aitmiş gibi duran gözlerle onu nasıl izlediğini de. Tüm bunlar, başka bir hikayeye aitmiş gibi görünüyorlar. Evet, annem sık sık çatal ve bıçakları kaybederdi, bunda bir sihir yoktu. Mutfakta çoğu kez dalgınca iş yaparken çöpe atar ve sonra bulamazdı. Annem sıkıntılı düşüncelerle boğuşan biriydi. Evet, babam bazı akşamlar iskambil kağıtlarıyla çeşitli numaralar dener, pijamasının sağ kolu içinde uzun bir ipi kaybetmeye çalışırken dilini sarkıtarak komik görünürdü. Parasızlıkla sınırdığımız o günlerde, biricik kızını güldürmek için kulağımın arkasından yumurta çıkarmaya çalışırken, beş günlük yemek stokumuzu da bir anda tüketti. Ben bazen, babaannemin iki ucuna beyaz lastik bağlanmış, şişe dibi gibi gözüken kalın camlı gözlüklerini takarak evde dolaşır, bacaklarımda oluşan, eşyaların küt yüzeylerinin yarattığı şekilsiz, yeşilimsi morluklar yüzünden azar itirdim. Her çocuk gibi, elektrikler kesildiğinde yakılan gaz lambasının kör ışığında, duvarda ellerimi oynatarak güvercin, kurt ve kuğu hayaletleri yaratırdım. Kimse hayaletlere inanmazdı benim kadar. Çünkü hayaletler aynada görünmezdi ve bu onları yok saymamızın bir nedeni olurdu. Ama bence evimiz onlarla doluydu. Annem ve babam ilk ve son kez, tanrının gözüne güvenmiş gibi görünürlerdi. Ama aslında bu, bir yetersizliği kabullenmek anlamına da gelirdi. Annem bazen odasına çekilirdi. "Başım ağrıyor. Uzanayım biraz" diyerek. Karanlık ve perdeleri çekilmiş

odada ağladığını bilirdim. Gözyaşlarının ancak kuytu yerlerde inkar edilebildiğini anladım sonraları. Bir şey, siz kabul etmiyorsanız yoktur, bu kadar basit. Ama buna şimdi inanabilir miyim? Annem morla açık kırmızıyı yan yana getirdiğinde hayatı yeniden ve yalnız bizim için şekillendirdiğini sanırdı. Bu daha önce hiç düşünülmemiştir sanki. Pencere camlarının üzerine yapıştırdığı renkli parçacıklardan süzülen yoğun ve kıpırtısız ışıkta eşyaların eskiliğini gizler, evimizin köşelerinde derin ve el değmemiş alanlar oluştururdu. Babam ters yüz edilmiş ceketini giyerken ılık çalar ve "Yeni gibi" derdi. "Kimse anlamaz" Aslında birilerini kandırmayı o da düşlerdi, ama bunun yollarını bilmezdi pek. Hiçbir şey yeni gibi değildi zaten.. Zaman yaşlı bir budalaydı, uzamış, esnemiş ve sarkmış. Bizden onu gençleştirmemizi isterdi. Bizden renk isterdi, bizden henüz yorulmamış ve meraklı gözler isterdi. Bunun için üzerime düşerdi, annemle babamın yaptığı gibi. Yeni, canlı ve inanmaz. Dolu, tutkulu ve meraklı. Ben neyi ve nasıl gördüğümü onlara anlattıkça gülerlerdi. Bazen korkar ve kuşkuyla bakarlardı yüzüme. Bazen de beni sarsmaları ve davet etmeleri gerekirdi.

Ben o zamanlar tek kanallı olan televizyonda siyah beyaz çizgi filmler izlerdim. Kedi Tom'a bayılırdım. Çöle düşmüştür, su diye inleyerek sürünür. Sonra uzakta bir vaha görerek sevinir, her seferinde az kaldığını zanneder, ama biraz daha sürünmesi gerekir, sonra suya ulaştığını sanarak çivileme atlar, kuma çakılır. Başında yıldızlar döner. Babam, bazen benimle birlikte hayret ederek izlerdi. "Allah allah. Nasıl yapıyorlar bunları?" diyerek. Orta okuldayken beni götürdüğü ilk üç boyutlu filmde komik seyir gözlüklerimizi taktığımızda, üzerimize gelen fare ve timsahlardan tiksiniş, tek boyutta yaşamamız gerektiğini düşünmüştü. Ben bayılıyordum oysa. Hayatımızda kabak çekirdeği çitlemenin hazzından daha düşük bir yerde tutulan ve bulunduğumuz gerçekliği bozup çarpıtan her türlü görüntüye aşıkım. Salon duvarında asılı duran takvim yaprağındaki Mona Lisa'ya... Aylardan ocak da olsa fark etmezdi, temmuz da. Biz sadece sarı kağıttan yaprakları söküp atardık, o kalırdı. Mona Lisa hep durur ve bakardı bana. Onun da bir hayalet; hatta onların kraliçesi olduğunu anlardım. Gerçek olamayacak kadar çok yüzü vardı çünkü. Kızgın ve güleç, güzel ve çirkin, gizemli ve sıradan. Vardı ama yoktu da. Görüyör ama ulaşamıyordum. Beni ağırlıksızlığa ve olmamaya çağırırdı. İşte o zaman büyülere açık olduğumu anlardım. Büyüler, söylenen her şeyi tersinden okumakla oluşmuştur. Dualar çizgisel bir düzlükte ilerler ve yukarıya sıçrayacaklarını varsayarlar. Ama büyüler sadece döner, döner ve merkezi bulurlar. Hayat kurcalayıp bozmaya ilişkin bir şeydir. Pişman olacaksanız uslu durmalısınız. Evinizdeki kumaşları eprimiş koltukların koordinatlarına ve kötü desenli halının tam göbeğinin üzerinde konulmuş döküntü sehpaye

sahip olduğunuz şeyler olarak bakarsanız çok şey kaçırsınız. Annem ve babam çok şey kaçırmış insanlardandı...

Bütün bu anlattıklarım, gecenin dördünde neden burada olduğumu açıklar mı bilmiyorum... Çalışma masamın üzerindeki lambanın yoğun sarı ışığı altında yüzlerce kutucuk çizdim, ama hepsi hepsi tek bir kare ediyor. Bu deminden beri sorguladığım hayatla bir benzerlik taşıyor mu, onu da bilmiyorum. Yüzlerce kilometre koşarsınız ama aslında bu bir saniye eder. Kabuslardan alınmış bir sahne gibi gözüküyor ama gizemli olmak da istemem. Burası sadece bir animasyon stüdyosu, ben de çalışkan bir elemanım. Çizgi insanlar üretiyoruz, bizim gibi oturuyor, yürüyor, yemek yiyor ve konuşuyorlar. Ve bu hareketlerin her birini oluşturmak için çizdiğimiz sayısız figürü birbirine eklemek gerekiyor. Bazen de üst üste bindirmek. Ancak o zaman anlamlı bir bütün elde ediyorsunuz. Bizimki gibi titiz ve profesyonel çalışan stüdyolarda ayrıntılar ve bunların ard arda getirilmesi çok önemli. Karelerin bitleştirilme hızıyla gerçek yaşamın hızına denk düşmeli. Ancak o zaman yetkin bir iş yapmış sayılıyorsunuz. Kendime neden burada olduğumu ve sağlam kalan tek gözümle neden bu eziyeti çektiğimi hatırlatmama gerek yok. Benim gibi biri başka hangi işi yapabiliirdi ki?

Bir kazaydı, oldu ve bitti. Oldu ve bitti mi sahiden? Bence hiçbir şey bitmiyor, sonsuza kadar tatsızca uzuyor. Unutmaya çalışmak boşuna. Film her defasında başa sarılarak yeniden gösteriliyor sanki. Tatsız bir şaka gibi her şey ve kareler öylesine hızlı ki... Ne yapsam donduramıyorum Bizi o gün orada yakalayan şey kaderimizse, animasyon şirketim kadar seri çalıştığı ortada. Kendisine hata hakkı tanımıyor. Ve bunu sadece bizi yanıltarak yapıyor. Bir kez başarabilsem, sonsuza dek o sahneyi geciktirebilsem.. Annem, üzerinde "Güngörler Mefruşat" yazılı torbanın içinden bana yedek bir tişört bulmakla meşguldü. Çünkü üzerime vişne suyu dökmüştüm. Hava öyle sıcaktı ki, babamın ensesinden boynuna inen ter çizgilerini takip ediyordum. Kulağımda walkman'im vardı ve dışarının seslerini umursamaz görünüyordum. Üniversiteyi kazanan kızlarını güneyde bir tatile götürən mutlu anne baba sohbet ediyorlardı sanırım. Karşı yönden bir aracın camlarının güneşte parladığını görüyorum. Ama çok uzakta. Babam da öyle olduğunu düşünüyor ki, önündeki kamyonu sollamaya çalışıyor. Kamyon izin vermiyor önce, araç hala uzakta, vaktimiz var. Annem kırmızı tişörtü bulmuş bana uzatıyor. walkman'imın kulaklığını boynuma indirerek tişörtümü alıyor. Yol sıcaktan tütüyor ve önümüzde uzanıp giden manzara göğe doğru titreyip kırık çizgiler çizerek buharlaşıyor. Babam kamyonu geçti ve sağ şeride yavaşmaya çalışıyor. Birden fark ediyorum, asla

zannettiğimiz gibi değil. Babamı arkasından dürtmeye çalışıyorum. Arkamızdaki kamyonun kornasını duyuyorum sonra. Uzun ve tek bir ses olarak çınlıyor.

Arabadan çıkartıldığımda hiçbir şey hatırlamıyorum. Çevremde bir kalabalık var. Yüksek sesle konuşuyor, bir yerlere koşturuyorlar. Boş bakışlarla bakıyorum etrafa, yüzüm ıslak, biri eğilip silmeye çalışıyor. Elindeki bez parçası kıpkırmızı. Sağ gözümü açamıyorum, içi iri tuz parçalarıyla dolmuşçasına yanıyor ve korkunç acı veriyor. O sırada yana devrilerek ezilmiş asker yeşili arabanın camından fırlamış bir baş görüyorum. Evet, anımsamayı istemeyerek anımsıyorum Babam uyuyor sanki. Arkadaşından ödünç aldığı arabanın içinde, evdeki koltukta otururken yaptığı gibi biraz kestiriyor gözüküyor. Ve komik duruma düşmüş yine. Gülmek ve onu sarsmak istiyorum. Sol kulağının arkasından kurtulmuş gözlüğü bir sarkaç gibi sallanıyor. Her şeye rağmen bu sahnede bir uyum var. Annemin sesini duyar gibiyim Yatak odalarında fısıldaşırken: "Bir doktora git de yenisini al şu gözlüğün" diyor. "Numarası ilerledi, kaç yıl oldu. Böyle araba kullanamazsın." "Merak etme" diyor babam. "Evelallah çok da iyi görüyorum. Hem kıza mayo alacağız ya. İki tane alırım diye söz verdim. Senelerdir tatil yapmıyoruz. Şimdi bir de gözlük mözlük çıkarma başıma" Beni sedyeye yatırırken başımı kaldırıyorum. Arabanın çökmüş tavanından "Örler Fruşat" yazılı yırtılmış torbayı tutmaya devam eden annemi çıkarıyorlar. Ona bir şey olmadığına eminim. Sadece biraz korkmuş. Sanki "Giydin mi tişörtünü kızım?" diye seslenecek birazdan.

Hastanede görüşürüz. Anne, baba!...

Onları bir daha görmedim. Ama olmaya devam ettiklerini biliyorum. Bazı geceler babamın ıslığını ve annemin küçük kıkırdayışlarını duyarım. Uçucu gibidirler, ama ne yapsam onları aynada görünmeye ikna edemem. Belki utanıyorlar, belki de bana kızgınlar. Bir oyun oynadığımı ve onları uyarmadığımı düşünüyorlar. Oysa ki ben onlarla ilk kez bir mesafeyi aynı şekilde algıladığımı ve cezalandırıldığımı düşünüyorum. Sınırları hala seviyor olmalılar, oranın gerçekliğini yırtarak buraya geçmeye çalışmıyorlar. Babam, gözlerini yanıltmadan yaşamayı severdi, son anda da yanıldığını hissettiğini sanmıyorum.

Bana gelince... Hareket edebiliyorsanız hala şansınız var demektir. Tek bir göz bazen yeterlidir. Yorulur, ama pes etmezsiniz yine de. Hele dünya, artık size bir sonsuzluk duygusu vermiyorsa tek göz idealdir. Görüntüleri parçalamadan alıp saklar, sonra incitmeden geri verirsiniz. Sol gözünüzü kapatmak ve dinlenmek şansınız yoktur ve bu sizi uyanık tutar. Bazen sabah güneşi alan evimin perdelerini açar ve sıcak ışığa yüzümü çevirmişken, bir şeyin durduğunu ve akmadığını hissederim. Mor ve yeşil gölgelerle lekelenmiş bir hafızadır belki bu. Belki benim de durmam gerektiğini hatırlatır. Ben de şöyle derim içimden: "Daha nasıl durabilirim?"

Aptalın Seyir Defteri

Derya Erkenci

Doğan Kitap

Balık Çorbası

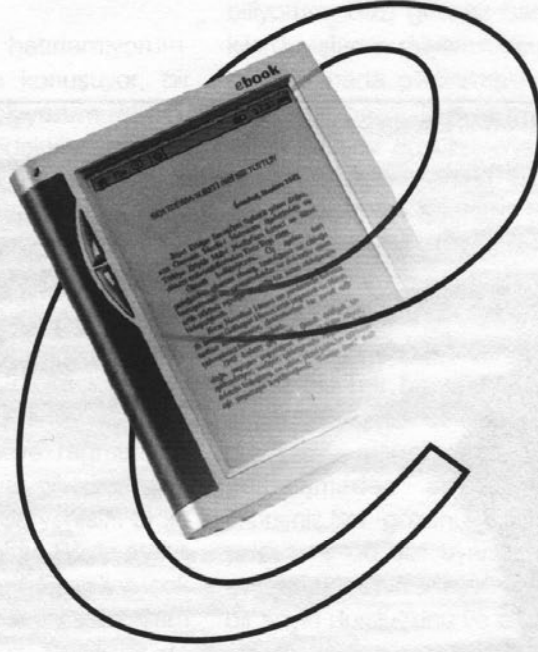
Derya Erkenci

dererken@yahoo.com

fotoğraf Derya Erkenci

İnsanı bir anlık da olsa yeniden doğum teorilerine bile inandırabilecek kadar güzel akşamlarda, nemli bahçelerde bayağı gelinler gibi salınan katmerli akşam sefalarından ürperirdim. Çevremdekilere bir sürü duygu açıklaması yapmak zorunda kalmamak için, kendime bahçe hortumlarını yılan zannetmiş süsü verirdim. Bu maharetli süse bulanmış bütün cisimler, varolmamın gerçek sırrını bölüşen robot düşman askerlerine dönüşürlerdi. Keskin bilinçlerine kayıtsız şartsız güvenenler için, algı yanlışları doğa üstü yaralar olarak yamultulmuş gerçeklerdi. Gerçekle yaşamak gerçekten zordu. Sabır denen şey, acı bir narı tane tane yemek manasına gelirdi. Yalnızca düzensiz bir biçimde tensel aşktan söz edebilmek için, bütün diğer konular feda edilirdi. Yanılsama yemeğinin en zor sindirilen yeri; gülmek için bahane bulmakta güçlük yaşayanlar için yangın merdiveniydi. İçimde hararetle kaynayan balık çorbasına söz geçiremezdim. Ateşini bir nebze kıssam bile, olan biteni hep yanlış anlamak yüzünden pirinç taneleri ceviz kadar şişerdi. Bütün ağaçları yapraklarına bakarak tanıyabilen bir baba anımsardım, bu masumiyetle kaplanmış ve öncesiz mutsuzluğun içinde. Otomobiller ve kediler aynı sıfatlarla anılırlardı. Gelecek günlerin bezdirici olacağı dışında, hiçbir hâlden emin değildik. Sadece televizyon monitörüyle aydınlatılmış akışkan odalarda, sessizce ağlayıp geleneksel içkimizi içerdik. Aynı peynir dilimini, itina ile bölüşüp damağımızda ezerdik. Dostumuzdu bütün yumuşakçalar. Bu kadar çok gönül eğlendirici galeriyi gezip de hisse almak varken, yürüme biçimimde bilinçli arızalar yaratıp henüz gerçekten doğmadığımı iddia ederdim. Doğmak bütün yanlışmaların başlangıç noktası ve anımsayamadığım tek anıydı. Üzerime titreyenlere bir dolu hissi anlatmak zorunda kalmamak için, kendimi portmantoya asılı paltoları hırsız sanmış gibi gösterirdim. Bu, egodan devşirme tuğlalarla örülmüş duvara çarpan kişiler, arkalarına bile bakmadan göçerlerdi. İçimde hararetle kaynayan balık çorbasına söz geçiremezdim. Gençlik gizlice alımdan öpüp gitmişti.

Bilgi Yayınevi Edebiyat Yarışması “ekitap 2002” öykü

Türk edebiyatına yeni isimler, genç yazarlar kazandırmak ve elektronik kitapların edebiyatımız açısından belirginleştirilip düzeyli bir çizgide ilerlemesini sağlamak amacıyla başlattığımız yarışmamızın bu sene ikincisini düzenliyoruz. Her yıl farklı dalda düzenlenecek olan yarışmanın 2002 yılı ödül dalı “öykü”; ödülü 2,000,000,000 TL ve bir tablet PC'dir. Son katılım tarihi: 31 Ekim 2002.

Ayrıntılı bilgi, www.kitap.gen.tr adresinde.

Bellek Yanılsama

Ali Tekcan

ve Ben

"Gerçek" ve "sahte" anıları sadece bu anıların nasıl hatırlandıkları ile ilgili bazı özelliklere bakarak (ne kadar tekrarlandığı, gözünüzde ne kadar iyi canlandığı, bu anıların doğruluğuna olan güveniniz, ne kadar koku, ses vb. ayrıntılarla hatırladığınız) ayırtırmak mümkün değil.

"Örnekse benim daha henüz konuşmadığım günlerden bir anım var... Karnım acıkınca, koridorun arkasına, yarıya kadar dönerek çıkan, oradaki küçük bir sahanlıktan sonra dik basamaklarla ikinci kata bağlanan servis merdiveninin başına gidip yemeği getirmesi için aşçıya seslendim. Aşçının adı Eyüp'tü. Sözcükleri doğru dürüst söyleyemediğim için:

"İip, demii detir!" diye seslenmişim. Büyükler taklidimi yapıp gülerlerdi [...]

Ama sonradan bir kaç kez [...] böyle bir anım olamayacağını, yanlış anımsadığımı, merdiven başına gidip, "İip, demii detir!" diye seslenenin ablam olduğunu söylediler.

Bilemiyorum. Ablamın bir anısını üstlendiğim anlaşılıyor. Ya da ablamın yaptığını ben de yapıyordum, onlar görmemişlerdi. Peki, bana takılan, taklidimi yapıp gülen büyükler kimdi? Olmuş muydu öyle birşey? Yoksa ablama takıldıklarını mı izlemiştim? Anılara güvenmek kolay değil." (s. 9)

Mehmet Fuat, Gölgede Kalan Yıllar

Unuttuğumuz isimlere, yanlış ya da eksik hatırladığımız olaylara bakarsak anılara güvenmek gerçekten kolay değil. Ancak, bir yandan da şimdiye kadar öğrenip belleğimizde sakladığımız, gerektiğinde hiç zaman kaybetmeden hatırladığımız onca bilgiyi, yüzleri, anıyı düşündüğümüzde ve temelde de çoğumuzun Memento filmindeki Leonard'a kıyasla yaşantımızı ne kadar kolay sürdürebildiğimize baktığımızda tam tersini söylemek de mümkün.

Mehmet Fuat'ın naklettiği ve kendisine ait olduğundan kendisinin de şüpheye düştüğü anısı, belleğimizin unutmak dışında, unutmaktan daha da önemli bir başka zayıflığını ortaya koyuyor; hiç yaşanmamış, ya da başkalarının yaşamış anıları hatırlamak: Sahte anılar, bellek yanılsamaları . . .

Unutmak ve bellek yanılsamaları aslında belleğin normal işleyişinin yan ürünleri. Hatırlayabilmek gibi, unutmak da son derece işlevsel bir "zayıflık". Hiç birşeyi, ama hiç birşeyi unutamadığınızı bir düşünün!

Belleğin işleyişi ile ilgili bir iki temel noktayı vurgulamalı. Bunlardan birincisi, belleğin öğrendiğimiz bilgileri, yaşadığımız deneyimleri kullanılacakları zamana kadar değişmeden, hiç el değmeden sakladığımız bir depodan ibaret olmadığı. Bellek elbette bir depo, ama bizim yeni bir öğrenme/deneyim ve hatırlama sırasındaki zihinsel katkılarımız da bellek tanımı içinde yer almalı. Yeni deneyime, bilgiye bilişsel olarak nasıl yaklaştığımız, kaba biçimiyle söylersek bu bilgi/deneyimi ileride en kolay biçimde hatırlamak üzere depolamaya, daha sonra da hatırlamaya çalışırken hangi zihinsel taktikleri kullandığımız da bellek tanımı içine giriyor. Yani bellek hem pasif bir depo, hem de aktif bir süreç.

İkinci nokta, bellek için zaman zaman kullanılan "kayıt cihazı" benzetmesinin artık kabul görmemesi. Bir anının tekrar onu hatırlayacağımız ana kadar tüm ayrıntıları ile, hiç değişmeden saklandığı ve sonra belki biraz bulanık da olsa aslına tam tamına sadık olarak hatırlandığı fikri geçerli değil. Bellek bu anlamda aktif bir süreç:

Yaşadığımız, belleğimizde yer edinen her anı, sürekli olarak değişen, belleğimize eklenen her yeni deneyimle ya da her hatırlama, her yeniden anlatma ile aslında yeniden yapılandırılan bir şey.

Anılar gerçekten bu kadar dinamik, değişken, şekillendirilebilir şeyler mi? İlkokula başladığınız günü hatırlamaya, gözünüzde canlandırmaya çalışın. Neler var içinde: döktüğünüz gözyaşları, koca demir kapılar, yarı gri yarı beyaz duvarlar, beslenme çantanız, öğretmeniniz, diğer çocuklar, boynunuzu kaşıdıran beyaz yaka... Şu anda hatırladıklarınızın, o gün okulun kapısından geçip sınıfınıza girdiğiniz ana dek yaşadıklarınızın gerçeğe sadık, tıpatıp bir kopyası olduğunu söyleyebilir misiniz?

Başka bir soru: Nasıl bir perspektiften hatırlıyorsunuz okula girme anını? Kendi bakış açınızdan etrafınızdaki insanları, okulun koca demir kapısını, anne-babanızın hızla sizden uzaklaştıklarını mı görüyorsunuz, yoksa tamamen dışarıdan bir gözlemci gibi kendinizin de içinde yer aldığı bir resim gibi mi? Örneğin, Mehmet Fuat yukarıda alıntılıdığım çocukluk anısını bir gözlemci perspektifinden hatırlıyor: "... Bugün de kafamda görüyorum kendimi merdiven başından aşağı seslenirken" (s.9). Olayın üzerinden zaman geçtikçe dışarıdan bir gözlemci perspektifinden hatırlama eğilimi artıyor; duygusal olaylar için kendi perspektifimizden hatırlama eğilimi ise daha fazla. İnsanlar olayın duygusal boyutuna yoğunlaşmaları istendiğinde kendi perspektiflerinden bakarlar, olayın geçtiği yere yoğunlaşmaları istendiğinde perspektiflerini değiştirip gözlemci gibi hatırlayabiliyorlar aynı olayı. Demek ki bellek her hatırlama anında o anın özelliklerine, kişinin durumuna, durumun gereklerine göre bakış açısı değişebilen, daha önceki hatırlamalarda olmayan ayrıntıların eklenip çıkartılabildiği, yeniden inşa edilip duran bir bellek. Herhangi bir olayı (ilkokuldaki ilk günümüz, başımızdan geçen bir kaza vs.) ilk yaşadığımız andan başlayarak, o olayı hatırladığımız ana kadarki tüm deneyimlerimizden (sizden biraz önce ilkokuldaki ilk gününüzü hatırlamanızın istenmesi dahil), başkalarının deneyimlerinden (arkadaşlarınızın size defalarca anlattığı okul anıları, ya da ablanızın aşçıya seslenişi), bu konuda okuduklarınızdan, izlediklerinizden vs. herşeyden azar azar da olsa etkilenen, ancak farkına varılamayan bir süreç. Örneğin biraz önce okuduğunuz "koca demir kapı", "gözyaşları" gibi kelimeler bile sizin bundan sonra o an ile ilgili hatırladıklarınızı değiştirebilir. Bundan 6 ay sonra herhangi bir nedenle (bellek üstüne başka bir yazı ?) ilkokuldaki ilk gününüzü hatırladığınızda okulunuzun gerçekte daracık olan kapısını nasıl hatırlayacağınızı kim bilebilir?

Belleği bilginin, kavramların, deneyimlerin temsillerinden

oluşan bir ağ olarak düşünürsek, orijinal bir anı ile ilgili her deneyim, duygu, ya da bu deneyimin yeniden hatırlanması sırasındaki çağrışımlar da bu kavramlar ağına ekleniyor. Belleğimizin her yaşta ama özellikle de yaşlandığımızda en önemli zaaflarından biri olan edinilen bilgiyi/yaşanan deneyimi hatırlanıp, bunların kaynağını hatırlayamamız da işin içine girince, orijinal bilgiyle/deneyimle sonradan eklenenleri, kendi yaşadıklarımızla bize anlatılanları, kendi yaşadıklarınızla başkalarının bizim de şahit olduğumuz deneyimlerini -aynen Mehmet Fuat'ın anılarında olduğu gibi- birbirinden ayırt edemez halde geliyoruz.

Dahası var. Bu sözünü ettiğimiz süreç sadece yaşanılan deneyimlerin farklı olarak hatırlanmasına yol açmakla kalmıyor, insanların hiç yaşamadıkları olayları tüm ayrıntılarıyla, bugün yaşıyormuşçasına, güvenle "hatırlamalarına" da yol açıyor. Buna tam bir bellek yanılsaması da denebilir.

Şimdi size 4-6 yaşlarınızdayken başınıza geldiğini bildiğim bir olayı özetleyeceğim. İyi düşünüp, hatırlamaya çalışın ve bu olayla ilgili hatırlayabildiğiniz herşeyi yazın.

"Anneniz, siz, ve kardeşiniz Kadıköy'e size kıyafet almak için alışverişe çıktınız. Herhalde 5 yaşlarındaydınız o zaman. Anneniz ikinize dondurma almanız için para verdi. Siz sıranın en önünde olmak için koşunuz ve dondurmacıya gelmeden yolu şaşırıyorsunuz. Anneniz sizi bulduğunda yaşlı, sakallı bir adamın elinden tutmuşunuz, ağlıyordunuz".

Bu, insanların hiç yaşamadıkları deneyimleri "hatırlamalarının" mümkün olup olmadığını inceleyen araştırmalarda kullanılan bir "anı". Hiçbirinizin başına böyle bir kaybolup-bulunma olayı gelmediğini düşünürsek, bu satırları okuyup düşündükten sonra hiçbirinizin bu olayla ilgili birşey hatırlamaması gerekir. Peki ya sizi bir hafta sonra bir görüşmeye daha çağırıp aynı şeyi tekrarlırsak? O zaman bu satırları okuyanların % 25'i başlarına gelmemiş bu "sahte olay" tüm ayrıntıları ile ya da kısmen hatırlıyacaklar! Kimisi nasıl hüngür hüngür ağladığını, kimisi kendisini bulan adamın mavi gömleğini ya da beyaz sakalını, kimisi de annesi görünce nasıl koşarak ona sarıldığını "hatırlayacak". İnsanların sadece "Böyle bir olay başına gelmişti, hatırlıyor musun?" gibi son derece basit ama yönlendirici bir soru karşısında böyle sahte anıları "hatırlaması" belleğin (en azından bazen) güvenilirliğinin boyutlarını göstermesi bakımından her türlü unutkanlıktan daha önemli. Üstelik katılanlardan, bu sorunun ardından bir sonraki görüşmeye kadar geçen 1 haftalık zaman içinde bu olay ile ilgili olarak mümkün olduğunca düşünmeleri istenirse yaşanmamış olayları "hatırlayanların" oranı daha da fazlalaşıyor. Bu kaybolma olayı size özetlendikten ve "Hatırlıyor musun?" diye sorulduktan 1-2 hafta sonra belleğinizde anneniz ve

kardeşinizle dışarıda geçirdiğiniz zamanlar, kaybolma ile ilgili bir sürü kavram, korku ve bu geçen süre zarfında bu olay ile ilgili düşünüp hatırlamaya çalışırken kurduğunuz imgeler birbirlerinden ayırt edilemez hale gelebiliyor. Hangisi yaşanmıştır? Hangisi düşünülmüştü? Hangisi işitilmişti?

"Gerçek" ve "sahte" anıları sadece bu anıların nasıl hatırladıkları ile ilgili bazı özelliklere bakarak (ne kadar tekrarlandığı, gözünüzde ne kadar iyi canlandığı, bu anıların doğruluğuna olan güveniniz, ne kadar koku, ses vb. ayrıntılarla hatırladığınız) ayırt etmek mümkün değil.

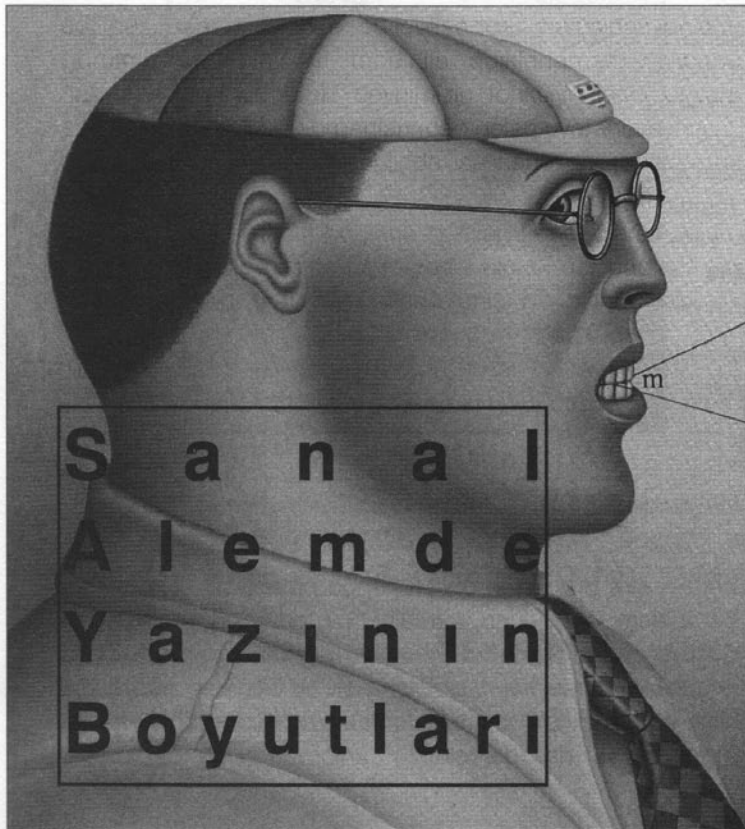
Özellikle çocukluğumuzda yaşadığımız olayların doğru hatırlanıp hatırlanmadığımızı sınamanın bir yolu olduğu iddia edilebilir. İlkokuldaki ilk gününüzde neler olduğunu sizi o gün okula götüren kişilere sorabilirsiniz. Büyük olasılıkla sizin ve onların hatırladıkları örtüşecektir. Ancak benzer şeyleri hatırlıyor olmanız sizin hatırladıklarınızın doğru olduğunu gösterir mi? Özellikle çocukluğumuzdaki bazı olaylar aile içinde o kadar fazla tekrarlanmıştır ki, artık sonunda ortaya çıkan anının ya da öykünün ne kadarının yaşanan olay ne kadarının da defalarca paylaşılması sonucu eklenen süslemeler ya da değişiklikler olduğunu bilmek neredeyse imkansızlaşır.

Mehmet Fuat'ın -eğer hatırladığı kendi anısı değilse- ablasının anısını üstlenmesi o kadar da az rastlanan bir şey değil, aksine böyle bellek yanılsamalarının günlük sosyal ilişkiler içinde, bilişsel süreçlerin doğal işleyişi sonucu kendiliğinden ortaya çıktığını gösteren başka örnekler de var.

İkizler, özellikle de tek yumurta ikizleri, bazı anıların gerçek sahibinin kim olduğu konusunda, yani bir olayın ikisinden hangisinin başına geldiği hakkında anlaşmazlıklara düşüyorlar. Elbette bu yalnız tek yumurta ikizlerine özgü değil, çift yumurta ikizlerinde, hatta Mehmet Fuat örneğinde olduğu gibi kardeşlerde de bu tür anı üstlenmeler ortaya çıkıyor. Askerlik arkadaşlarında, yıllarca beraber yatılı okuyan öğrencilerde, bir yastıkta kocayan eşlerde de benzer sonuçların ortaya çıkmasına şaşmamak gerek.

Bellek insanın sosyal bir varlık olarak toplum içinde yaşamını sürdürmesi için belki de en önemli zihinsel süreç. "Ben" olarak yaşamımızı sürdürebilmemiz belleğimizin belirli bir güvenilirlik düzeyinde işlemesine bağlı. Sosyal olarak yaşamımızı sürdürebilmemiz için annemizin, eşimizin, iş arkadaşımızın kim olduğunu, adresimizi, bir gün önceden yarım bıraktığımız işleri hatırlamak zorundayız. "Ben" diyebilmek için gerekli olan süreklilik de aslında bir bakıma bir anılar bütününden başka bir şey değil. Ancak bu süreklilik için mutlaka "ben"i oluşturan anıların gerçeğe sadık olması gerekmez. Yine Mehmet Fuat'a dönersek: "kimi değiştirerek, gönlüne göre anlatır, süsler, tatlılaştırır, kimi işine geldiği gibi anlatır, kendine yontar, kimi yanlış yorumlar yapar" (s.8). Tüm bunlar kendimizce anlamlı bir yaşam için, farkında olmadığımız ancak çok işlevsel hatalar, gerçekimizi yaratan yanılsamalar.

S a n a l
A l e m d e
Y a z ı n ı n
B o y u t l a r ı

www.altzine.net

altzine
5
yaşında!

Yanılsama: Magritte Uğur Halıcı

halici@metu.edu.tr

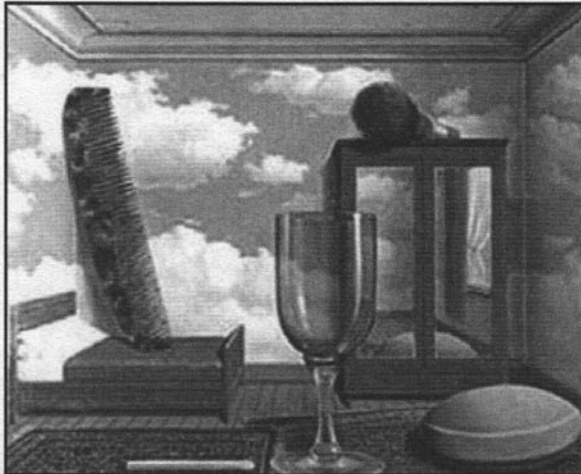
Escher Vasarely

Rene Magritte, Human Condition I, 1934

Rene Magritte'in "Human Condition I" başlıklı yapıtı bize resmin resim olduğunu anlatır. Oda ve pencereden gözüken manzara üç boyutludur. Pencerenin hemen önünde yer alan tuvaldeki resim, pencereden gözüken manzara ile aynıdır ve onu tamamlar. Tuval iki boyutludur ama tuvaldeki resim üç boyutludur.

Görme, gözde başlar ve üç boyutlu gördüğümüz uzayın gözün retinasına düşen görüntüsü de aslında iki boyutludur. İki göz arasındaki mesafe nedeniyle nesnelerin retinaya düşen görüntüleri arasında bir kayma olur. Kayma miktarı nesnelerin uzaklığına göre değişir ve bu iki görüntüyü birden kullanan beyinde derinlik algısı oluşur. Ancak, tek gözle baktığımızda da hangi nesnenin bize daha yakın, hangisinin uzak olduğunu büyük ölçüde anlayabiliriz. Bu yeteneğimiz yaşamımızın ilk yıllarında bilinçsizce öğrendiğimiz bazı ip uçlarından kaynaklanır. Öndeki nesnelere arkadakileri kısmen de olsa kapatır. Nesnelere uzaklaştıkça daha küçük gözükür. Yer düzleminde yer alan nesnelere yakında olanlar, uzakta olanlara göre daha aşağıdadır. Çok uzaktaki nesnelerin renkleri yakındakilere göre daha soluktur. Ayrıca gölgeler de nesnelerin şekilleri hakkında bilgi verir. Yumuşak geçişler, nesne yüzeyinde yavaşça artan eğimi gösterirken, keskin geçişler ise ani yüzey değişimini gösterir. Bu ipuçları, resime doğru bir biçimde aktarıldığında, resimde derinlik olduğu yanılsaması (illüzyon) oluşur.

Rene Magritte, Personal Values 1951

Rönesans döneminde Kilise'nin itici gücüyle, ressamalar resimlerini mümkün olduğunca gerçekçi yapmaya yönelmişlerdi. Tuvalin ön tarafına yerleştirdikleri tahta bir perdede küçük bir delik açarak, resimlemek istedikleri sahnenin görüntüsünün tuval üzerine yansımaları sağlamış ve tuvaldeki bu görüntü üzerinde konturları çizerek, resmin eskizini doğru bir biçimde oluşturmaya çalışmışlardı. Böylece elde edilen örneklerden bir resimde derinliğin doğru verilmesini sağlayacak ipuçlarını keşfedilmiş ve perspektif kurallarının oluşturulması sağlanmıştı.

(Res: Rene Magritte, Personal Values 1951)

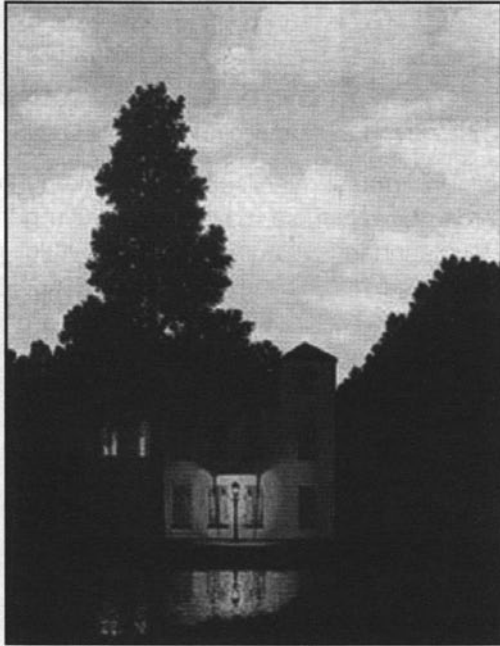
I. Dünya Savaşı'ndan sonra Andre Breton'un öncülüğünde protest bir akım olarak ortaya çıkan ve düşsel bir anlatım tarzı seçen sürrealizmde, gerçeklik kaygısından uzaklaşıldı, gerçeküstü düzeye çıkıldı. Sigmund Freud'un kuramlarından esinlenen Breton için bilinç dışı, düş gücünün temel kaynağı, "deha ise bu bilinçdışı dünyasına girebilme yeteneğiydi. Bilinç ile bilinçdışını bütünleştirmek üzere, düşsel dünya ile gerçek yaşam "mutlak gerçek" ya da "gerçeküstü" anlamda içiçe geçiyordu.

karagöründü!

Rene Magritte, The Blanc-Seeing, 1965

Sürrealizmin resim alanında yer alan sanatçılar, bir uçta ne olduğu tam olarak anlaşılmayan ancak sezilebilen biyomorfik biçimler kullanarak (simgesel sürrealizm), bir diğer uçta ise ayrıntılarının tümü inceden inceye tanımlanmış olmasına karşın usçu anlamı bozarak (veristik sürrealizm) düşsel bir dünya yaratmışlardır.

Rene Magritte, Empire of the Lights 1954

Sürrealist akımın, resimdeki önemli temsilcilerinden olan Rene Magritte (1898-1967) Belçika'da doğdu ve yaşadı. 1916-18 yıllarında Brüksel Güzel sanatlar akademisinde öğrenim görmüştü.

Magritte, yapıtlarında ağaç, sandalye, kapı, pencere, ayakkabı gibi çok sıradan nesnelere kullanmasına rağmen eserlerinde uykudan uyanma evresindeki bilinçdışı durumu

büyüleyici bir biçimde yansıtmaktadır. Sanatçı, gerçekçi ve doğrucu bir yaklaşımla betimlenmiş, kolayca tanınan bu sıradan nesnelere görüntülerini, kendi doğal çevrelerinden çıkartıp, usa ters düşen, şaşırtıcı, düşsel bir ortam içinde vermiştir. Gerçeklik duygusu yaratan ip uçlarını bilerek yanlış kullanıp, görünen dünyanın gizeminden kaynaklanan şok ve sürprizleriyle bizi geleneksel görme alışkanlıklarımızdan özgürleştirip, us ve mantık dışını anlamaya zorlamaktadır.

"Personal Values" isimli yapıtında nesnelere uzaydaki yerleriyle uyumsuz büyüklüktedir. "The Blank Seeing"de arkada kalarak görünmemesi gereken ağaçlar, hatta hatta boşluk ön plandaki atın önüne gelmektedir. "The Empire of the Light" isimli yapıtında ise ön plandaki ışık ve gölgeler gökyüzündeki aydınlıkla çelişmektedir.

Resim ve matematiği birleştiren eserleriyle tanınan Maurits Cornelis Escher (1898-1971) Hollanda'da doğdu. Babasının mimarlık kariyerini sürdürmek üzere ailesinin isteği doğrultusunda Haarlem'deki Mimarlık ve Dekoratif sanatlar okulunda bir süre mimarlık eğitimi gördükten sonra 1919-1922 yılları arasında öğretmenlerinin etkisiyle grafik sanatlara yöneldi. Mezun olduğu yıl yaptığı bir İtalya gezisinden sonra Roma'ya yerleşti ve 1935'e kadar çalışmalarını burada sürdürdü. İtalya'da faşizmin yayılması üzerine 1941de önce İsviçre'ye geçti sonra Hollanda'ya döndü.

M. C. Escher, Reptiles, 1943

1937'den önceki yapıtlarında gerçeği titizlikle yansıtmaya çabaları egemenken 1936'daki İspanya gezisinde Elhambra Sarayı ve Kurtuba camisi duvar çinilerinden etkilenerek olgun üslubunu geliştirmeye başladı.. Kuş balık gibi hayvan figürlerinin yinelenerek deseni oluşturduğu yapıtlarında, dış çizgi biçimi zeminden ayıran bir öge olmaktan çıkmakta, yer yer zemini de biçime dönüştürebilmektedir. "Reptiles" adlı yapıtında, kağıt üstünde yer alan zemin ve biçimin birbirine geçtiği iki boyutlu soyut çizim metamorfoz ve yineleme yoluyla üç boyutlu somut figürlere dönüşmektedir.

Yanılsama: Magritte'ye Uğru Hali

M. C. Escher, High and Low, 1947

Sürrealist nitelikler çağrıştıran 1944'den sonraki yapıtlarında, göz aldatici perspektifle mekansal yapıya şaşırtıcı bir üç boyutluluk kazandırmıştır.

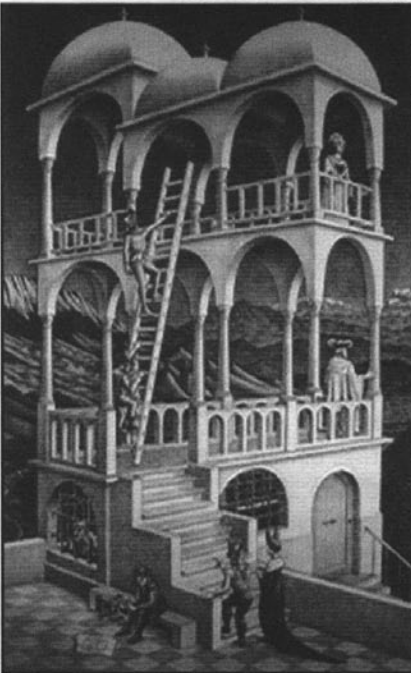
Daha önceleri pek kimsenin tanımadığı Escher, 1956 yılındaki sergisinin Time dergisinde yer almasıyla dünya çapında ün kazanmıştır.

Temel düzeyin dışında formal bir matematik eğitimi almamasına karşın, eserlerinde yer alan olanaksız nesnelere, uzaysal yanılsama ve tekrarlanan geometrik şekiller (tessellations) matematikçiler tarafından büyük ilgi gördü. İşin ilginç yanı ise Escher kendisini ne sanatçı ne de matematikçi olarak görmüştür.

matematikçi olarak görmüştür.

Escher'in çalışmalarının bir kısmı matematikte "uzay mantığı" olarak adlandırabileceğimiz bir alana girmektedir. Fiziksel nesnelere arasındaki uzaysal ilişkiyi bilerek bozduğu çizimleri, bazen optik yanılsama olarak da adlandırılan görsel paradoksa neden olmaktadır.

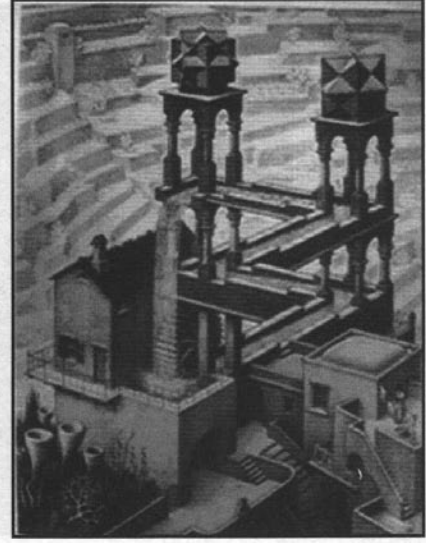
Escher, uzayın geometrisinin onun mantığını belirlediğini, benzer şekilde uzayın mantığının da onun geometrisini belirlediğini anlamıştı. Bazı eserlerinde iç bükey ve dış bükey nesnelere üzerindeki ışık ve gölgelerle oynayarak optik yanılsama yaratmıştı.

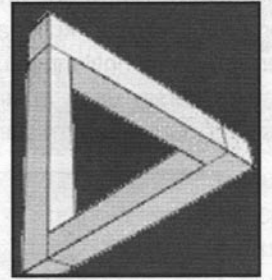
M. C. Escher, Belvedere, 1958

Escher'in üzerinde önemle durduğu diğer bir konu ise perspektiftir. Rönesans zamanında ortaya çıkan ve günümüzde projektif geometri adı verilen matematik alanının başlangıcını oluşturan perspektif kurallarına göre herhangi bir perspektif çizimde, gözler için sonsuzdaki noktalara karşılık gelen kaçış noktaları bulunur. Escher, bazı çizimlerinde alışılmışın dışında kaçış noktaları

kullanarak paradoks yaratmıştır. Beş ayrı kaçış noktası kullandığı "High and Low"da resmin üst yarısında yukarıdan bakılıyormuş gibi gördüğümüz sahne, resmin alt yarısında aşağıdan bakılıyormuş gibi görülmektedir.

M. C. Escher, Waterfall, 1961

Escher' in görsel yanılsama yaratırken kullandığı yöntemlerden bir diğeri ise, beynin iki boyutlu görüntüdeki görsel ipuçlarından oluşturduğu üç boyutlu nesnelere üzerindeki ısrarcı varsayımlarıdır. "Belvedere"adlı eserinde, ünlü matematikçi Roger Penrose'un 1958'de yayınlanan görsel yanılsama konulu makalesinde açıkladığı "olanaksız üçgen"inden esinlenmiştir. Görsel ipuçları gözetleme kulesindeki sütunları hem önde, hem arkada gibi algılamamıza sebep olmaktadır. Ön tarafta oturan adam elinde "olanaksız bir nesne" tutmaktadır.

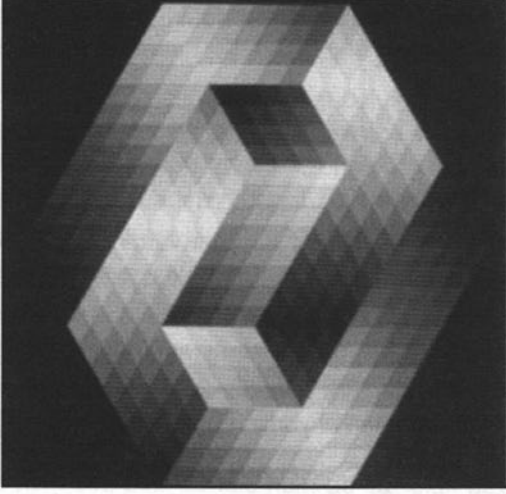
Escher, "Waterfall"da iki Penrose üçgeni kullanarak "olanaksız durum" yaratmıştır. Şelaledeki, su aşağıdaki arktan yukarı akıp tekrar tekrar dökülebilmektedir.

Soyut resmin egemen olmasıyla, resimde klasik biçimlerden uzaklaşıp anlatım ve algılananın ne olduğu önem kazandı. 1960'lı yıllarda ortaya çıkan Op-Art akımı psikolojideki görsel algı ve yanılsamalar ile ilgili bilgileri resim sanatında kullandı.

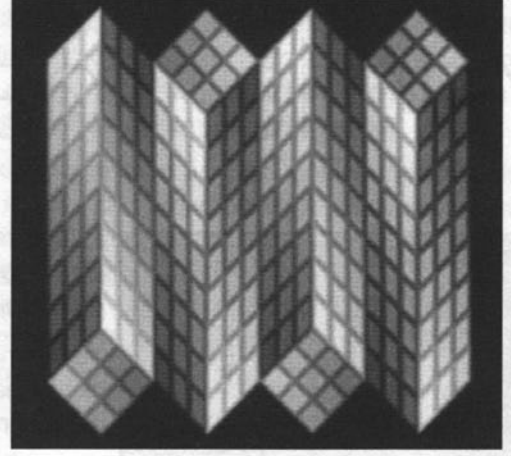
Optik Sanat olarak da bilinen Op-Art yanılsamayı ön planda tutan geometrik bir sanat türüdür. Op-Art'ta biçimsel ilişkiler,

Michèle Vasarely, Keple Gestalt, 1968

Michèle Vasarely, Axo-GJ 1968

görsel yanılsamalar elde etmek üzere düzenlenir. Biçimlerin ve renklerin sistematik kullanımıyla elde edilen Op-Art ürünlerinde etki, perspektif yanılsama ya da renksel gerilimden kaynaklanmaktadır.

Op-Art sanatının en önemli temsilcilerinden biri olan Victor Vasarely, 1908'de Macaristan'da doğmuş, Budapeşte'de Bauhaus geleneği doğrultusunda bir sanat eğitimi görmüştü. 1930'da Paris'e yerleşti.

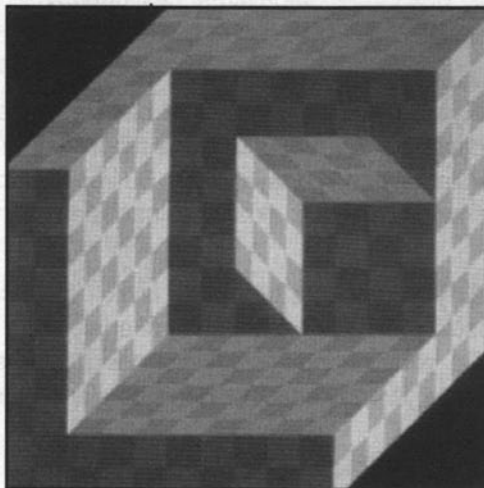
Vasarely, 1940'larda geometrik biçimler ve içiçe renkler kullandığı özgün üslubunu geliştirdi. 1950'lerin ortalarında ve 1960'larda bu üslubu olgunlaştırarak optik yanılsama yoluyla hareket izlenimi uyandıran daha parlak ve titrek renkler kullanmaya başladı.

Victor Vasarely'nin Keple Gestalt resminde yer alan öndeki pirizma hem aşağı ve sola dönük hem de yukarı ve sağa dönük görülebilmektedir.

Torony-Nagy deki küpler bazen çıkıntı, bazen girinti olarak algılanmaktadır.

Axo GJ'de ise resmin orta kısmında aynı yönde ve aynı düzlemdeymiş gibi gözüken kafesler resmin alt ya da üst taraflarına bakıldığında düzlem değiştirmektedir.

Rene Magritte ile başlayan yazımı yine onunla bitirelim. Rene Magritte'in Pipo resminde "Bu bir pipo değildir" yazar. Ne de olsa resimdeki bir pipo değildir, o bir resimdir. Bizim orada bir pipo görmemiz ise bir illüzyon yani bir yanılsamadır.

Michèle Vasarely, Keple Gestalt, 1968

Rene Magritte, Pipe, 1926

Daha geniş anlamda ele alırsak, sanat ve hatta yaşamın kendisi de - gerçek evrenden gelen uyarılarla beynimizde oluşan algı ve bilinç burada gerçeğinden ayrı içsel bir evren oluşturması nedeniyle - zaten bir tür yanılsama değil midir?

Kaynaklar

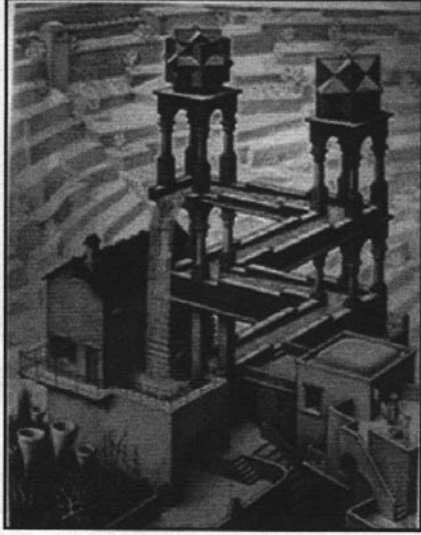
Ana Brittanica, Ana Yayıncılık, 1986

Norbert Lynton, Modern Sanatın Öyküsü, Çev. Cevat Çapan, Sadı Özis, Renzi Kitapevi, 1982

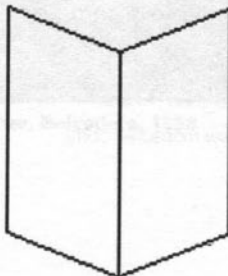
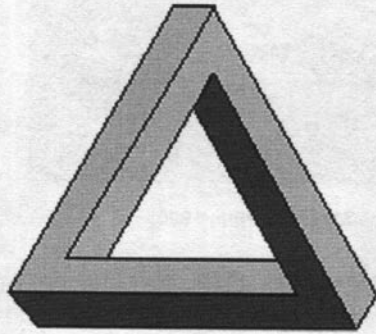
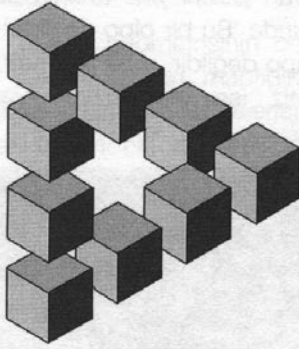
http://www.artprintcollection.com/magritte_rene_1.html

<http://www.worldofescher.com/> <http://www.mcescher.com/>

Yanılsama İlkeleri

M. C. Escher, Waterfall, 1961

İllüzyon (yanılsama) sanatının tuhaf ve büyüleyici bir yanı vardır. Onlar, gerçeğe karşı kazanılan zaferi temsil eden yapıtlardır. Görünüşte akla yatkın dursalar da mantık dışıdır.

Yanılsamalar neden ilgimizi çeker? Neden pek çok sanatçı bu yanılsamaları oluşturma zahmetine katlanır? Dağcılar, dağlara tırmandıklarını "çünkü onların orda olduklarını" söylerler. Belki biz de yanılsamaları arıyoruz, çünkü onlar orda değiller.

Maurits C. Escher'in 1961 tarihli Waterfall/Şelale adlı taşbaskı eserine hayran olmayan yoktur. Onun şelalesinde su bir döngü içinde akarak yoluna devam eder. Eğer bu sistem işleyeydi bu aynı zamanda güç de üretebilen en büyük devir daim makinesi olurdu! Daha yakından bakılacak olursa M. Escher'in bizleri kandırdığı görülür, ve taş tuğlalarla bu yapıyı yapmaya kalkışmak her halükarda başarısızlıkla sonuçlanacaktır.

Izometrik Çizimler

Düz bir zemin üzerindeki iki boyutlu çizimler, üç boyutlu gerçeklikte bir yanılsama yaratabilirler. Bu yanılsama genellikle duyularımızla tecrübe ettiğimiz dünyamızda katı cisimlerin kapladıkları alanı ve yerleşmelerini algılayabilmemizi sağlar.

Klasik anlamdaki perspektif kullanımı doğayı fotoğraf gibi yansıtarak böylesi bir gerçeklik oluşturmada oldukça etkilidir ancak bu yansıtma birçok açıdan da eksiktir. Bizim bu manzarayı farklı iyi noktalarından görmemize, onun içine doğru yürümeye ya da objeleri tüm yönleriyle incelememize olanak vermez. İki gözümüzün farklı iki yanda olmasından dolayı bir objenin sahip olduğu üç boyutlu(stereoskopik) derinlik duygusundan bile yoksundur. Yatay bir resim ya da çizim manzarayı sadece sabit tek bir açıdan yansıtır, buna tek gözümüzü kapayarak çektiğimiz her sıradan fotoğrafta da rastlanır.

Yanılsamaların bir türüyse katı, üç boyutlu nesnelere veya manzaraların kağıda aktarılmasındaki olağan perspektif yöntemleri gibi algılanır ilk bakışta. Ancak daha yakından incelendiğinde resmedilen bu üç boyutlu görüntünün kendi içinde tutarsızlıkları ve gerçekte asla varolamayacağı ortaya çıkar. Bu resimler doğanın kağıt, tuval ya da fotoğrafın düz zemini üzerine aktarılmasına aşına olan bizleri özellikle büyüler.

Izometrik yanılsama sanatı ilk kez 1934 gibi eski bir tarihte İsveçli sanatçı Oscar Reutersvard'ın, burada da gözüktüğü gibi, tuğlaları imkansız bir şekilde yerleştirmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu versiyonundaki renklendense Oscar sorumlu değildir. Bu haline İsveç posta pullarına varana kadar çok geniş bir alanda rastlamak mümkündür.

Penrose Yanılsaması

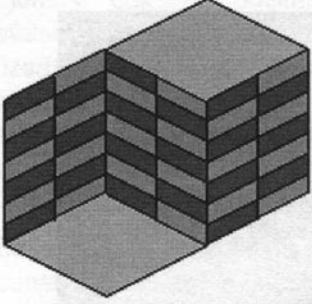
Reutersvard yanılsamasının belli bir türü bazen 'Penrose' veya 'tribar' yanılsaması olarak anılır. En basit biçimi burada resmedilenidir.

Resimde üç adet prizmatik çubuğun kesişmesiyle oluşmuş bir üçgen görünüyor. Köşelerden birini kapatırsak, diğer iki köşeye bakarak, bu çubukların birbirine düzgün olarak bitişmesini bekleriz- tamamen normal bir durum. Fakat bu kapattığımız köşeyi yavaşça açarsak bir yanılsamanın varlığı kendini gösterir. Bu

köşede birleşen iki çubuk diğer iki köşeye bağlanmak istenseydi birbirlerinin yanından dahi geçemezlerdi.

Penrose yanılması 'sahte perspektif' kuramına bağlıdır; 'izometrik' çizimler de aynı yöntemle oluşturulmuştur. Bu tip bir illüzyonla yapılan resim 'izometrik derinlik belirsizliği' olarak adlandıracağımız doğal bir belirsizliği yani iki farklı biçimde algılanabilir olmayı ifade eder.

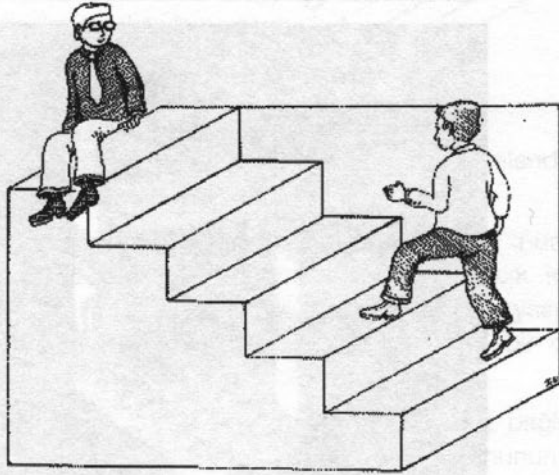
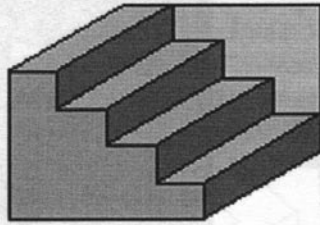
Düz bir sayfadaki izometrik çizimler bakan kişiyle ilgili olarak bir meyil kazansalar bile kağıt üzerinde paralel çizgilerden başka bir şey değildir. Kendisine bakandan belli bir açıyla uzak duran bir nesne aynı açıyla ona doğru duruyormuş gibi de gözükabilir. Eğimli bir dikdörtgen iki türlü bir belirsizliğe sahiptir, Mach'ın figüründe kanıtlandığı gibi bu şekil aynı anda hem sırtı bize dönük, hem de sayfaları bize bakan bir kitabı çağırır. Bakma şekline bağlı olarak ya sayfaları görüyorsunuz veya kitabın ön ve arka yüzünü ya da bu, bir düzlem üzerinde yan yana duran iki simetrik paralel kenardır; ama çok az insan bu sonuncu açıklamayı yapar.

Thiery figürü de aynı yanılma sanatıyla yapılmıştır.

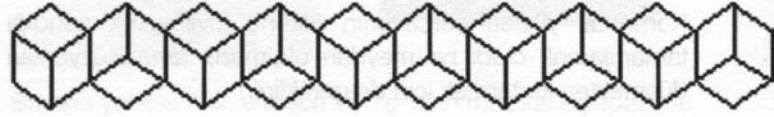
Schroeder'in ters çevrilebilen merdiven yanılması da

izometrik derinlik belirsizliğine çok net bir örnek teşkil eder. Sağ alt köşeden sol üst köşeye doğru yükselen bir merdiven olarak algılanabileceği gibi bir merdivenin iç kısmı olarak da görülebilir. Kaybolma noktalarıyla bunu çizmeye kalkışmak illüzyonu yok eder.

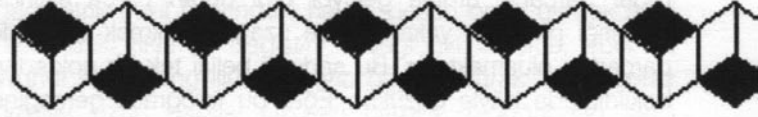

Ayrt edilebilir figürlerin eklenmesiyle buradaki illüzyon artırılabilir, burada görünen versiyonda (©2001 John C. Holden) olduğu gibi... Ayrıca üzerinde de bir uyarı yazısı olmalı: Dikkat: Illüzyonlu merdivenler tehlikeli olabilir.

Aşağıdaki basit tasarım üç yüzü görünen sıralı küpler gibi duruyor, iç veya dış yüzleri olarak algılanıyorlar. Eğer biraz daha kafamızı vererek bakarsak alternatifler üretmek bakabiliriz: iç yüzler, dış yüzler sonra yine iç yüzler. Ancak bunları bir düzlem üzerindeki paralel kenarlardan oluşan bir desen olarak görmek oldukça zordur. Kimi zaman yorganların üzerinde kullanılan 'düşen bloklar' dizaynı da böyledir.

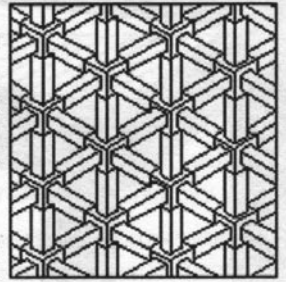

Aşağıda gözüktüğü gibi bazı yüzlerin siyaha boyanması illüzyonu artırabilir. Tepedeki siyah paralel kenarlar aşağıda veya yukarıda gibi görünebilirler. Soldan sağa, sırayla

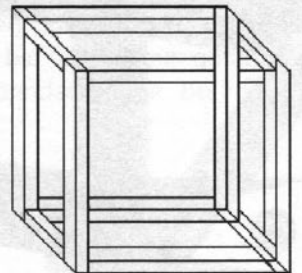
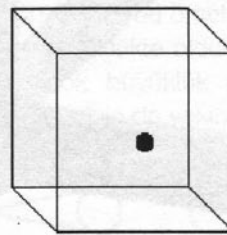

değiştirerek, birinde aşağıda sonra yukarıda sonra tekrar aşağıda görmeyi elinizden geldiğince deneyin. Pek çok insan yapamaz. Neden bunu yapmaya muktedir değiliz?

Sağdaki dizayn tribar yanılmasını sıkı izometrik çizim tekniği içinde insafsızca kullanıyor. Bu, OtoCAD™ bilgisayar grafik programının 'tarama' desenlerinden biridir. 'Escher' tarama deseni olarak anılır.

İzometrik tel çerçeveden yapılan küp (aşağıda solda) izometrik belirsizliği gözler önüne serer. Bu bazen Necker küpü olarak da anılır. Eğer siyah nokta küpün yüzünün ortasında yer alıyorsa bu ön yüz müdür arka yüz mü? Noktanın sağ alt

köşeye yakınlığını da söyleyebilirsiniz ama hala ön yüz mü arka yüz mü olduğundan emin olamazsınız. Noktanın küpün içinde mi yoksa üstünde mi olduğuna dair bir sonuca varmak için de bir nedeniniz yoktur ama noktanın büyüklüğüne karar vermemizi sağlayacak herhangi bir ipucu olmadığından küpün arkasında mı önünde mi durduğunu bilemeyiz.

Eğer bu küpün kenarları 2x4 kalınlığında tahtalardan olsaydı, bu kenarlar çivilendiğinde çelişkili bir şekil ortaya çıkardı. Fakat biz burada bir sonraki bölümde ayrıntılarıyla ele alacağımız belirsiz bağlayıcılarla kenarları birleştirdik. Bu versiyonun adı 'çılgın sandık'. Bu belki illüzyon taşıyan bir sandık yapmak için bir çerçeve vazifesi görmektedir. Kontrplak yüzleri çerçevenin üstüne çivileyerek sandığı tamamlamak ciddi bir meydan okumadır ama illüzyonları düşmekten kurtarmak için de gereklidir!

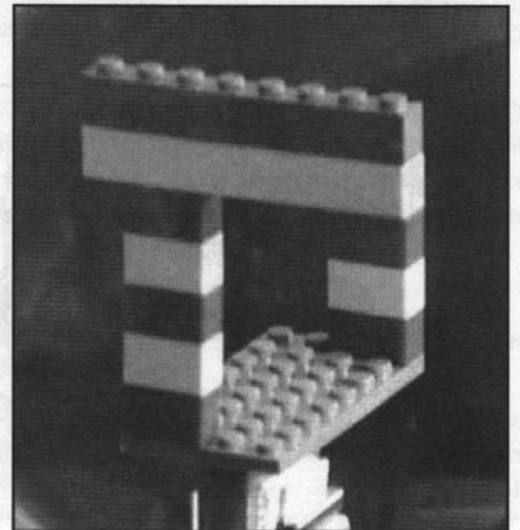
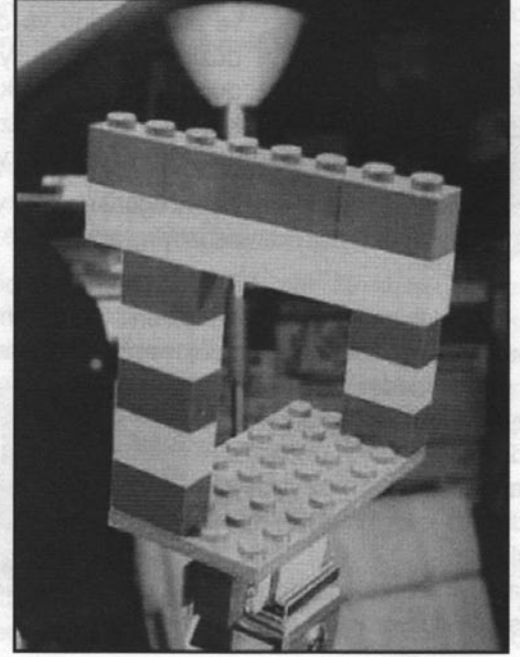
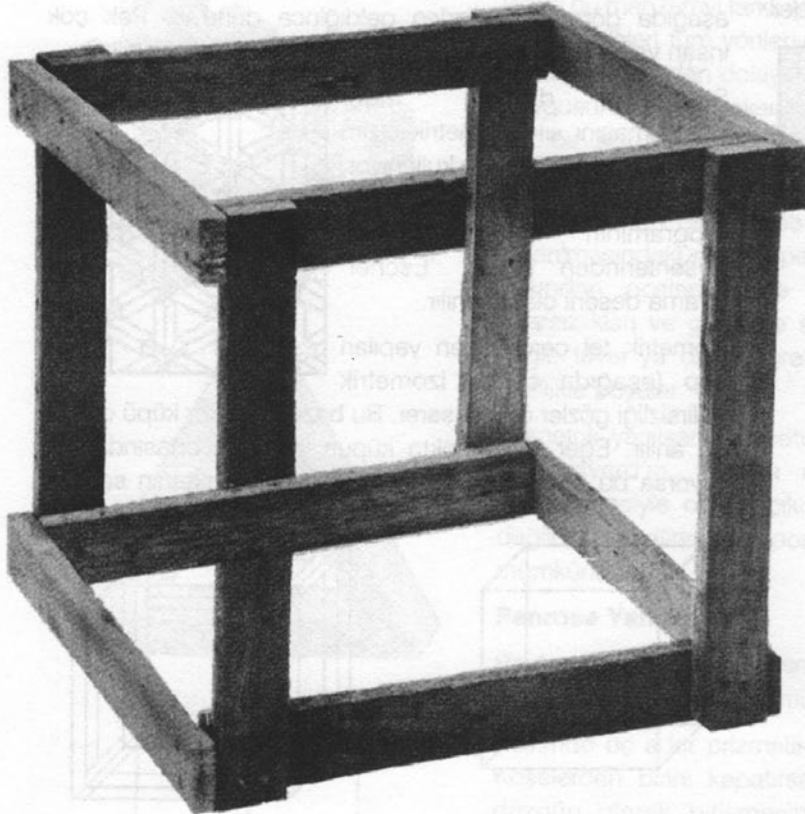
İllüzyonların Fotoğraflanması

Çılgın sandığın tahtadan yapılması mümkün değildir. Fakat burada gösterilen fotoğrafta tahtadan yapılan bir şey, kesinlikle çılgın sandığa benzer bir şey var. Bu bir aldatmaca. Diğer parçanın ardına geçiyor gibi duran parça aslında birleştigi parçanın yakınında ve uzağında olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Bu sadece belirli tek bir noktadan bakıldığında böyle gözükür. Eğer bu fotoğrafın gerçeğine buna yakın bir açıdan bakacak olursanız stereoskopik/üç

boyutlu görme gücünüz aldatmacayı ortadan kaldıracaktır. Kafanızı bu tasarlanan görüş açısından farklı bir noktaya doğru döndürecek olursanız buradaki hileyi görebilirsiniz. Bu, müzede sergilendiğinde ise duvardaki bir delikten sadece bir gözünüzü kullanarak bakmak zorundasınızdır.

Böyle bir fotoğraf oluşturmak için kişi aldatmaca ile uğraşan biri olmalıdır. Sıradan bir fotoğraf makinesi kullanılsaydı daha uzak olan tahta parçası yakın olan parçaya birkaç derece ters bir açıyla dururdu. Böylece daha uzak olan parçaların fiziksel olarak daha büyük yapılması ve başı sonundan daha yakın duran parçaların da bir baştan diğerine sivrilmesi gerekirdi.

Daha küçük nesnelere bunu yapmak için bir yol daha vardır. Aşağıdaki ilk model 1cm'lik plastik Quobo® briketleriyle yapılmıştır. Modelin tamamı 7 cm

yükseklindedir. Açık renkli daha yakın duran sıranın daha uzaktaki koyu renk brikeye değdiği yerdeki uyumsuzluğa dikkat edin. Buna karşın alttaki resimde bir büyüklük farkı yoktur. Altta resimde bütün brikeylerin aynı açıyla birbirlerini karşıladıklarına, zeminin kenarlarının paralel olduklarına ve modelin diğer paralel çizgilerinin de resme paralel durduklarına da dikkat edin. Bu izometrik bir fotoğrafıdır.

Üstteki normal fotoğraf geri plandaki koltuk ve lambayla beraber küçük bir çalışma odasının diğer dağınık yanlarını da gösterir. Dijital bir fotoğraf makinesiyle, makineyi nesneden yaklaşık 30cm uzakta tutarak çekilmiştir.

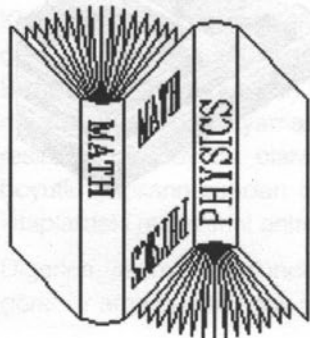
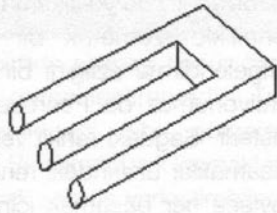
Altta fotoğraf da aynı makineyle ve aşağı yukarı aynı mesafeden çekilmiştir. Ama farklı bir optik sistemi kullanılmış, çapı 13cm olan büyük bir mercek takılarak merkez noktası değiştirilmiştir. Bu kendini belli eden büyük mercek çok da kaliteli olmadığından (biçimlendi, cilalanmadı) resmin çözünürlüğü gayet yetersizdir. Mercek üzerindeki herhangi bir toz zerresi, çizik veya diğer etmenlerden kaynaklanan problemler resmin kalitesini düşürüp, fotoğraf basıldığında kendini göstermektedir. Tek bir mercek kullanmak düz çizgileri hafif kıvrımlı hale getiren 'iğneli' bir bozukluğu da beraberinde getirir.

Bu mercek sistemi en kaliteli haliyle endüstride ürünlerin denetlenmesinde, mikroskop üretiminde derinliği artan odaklar (depth of focus, DOF) yapmada kullanılır. Bu mercekler, ancak merceğin ön yüz çapından daha küçük olan nesnelerin fotoğrafını çekebilirler.

Öznenin fotoğraf makinesinden çok uzağa konulması ve inanılmaz ölçülerde büyüten uzak mesafe merceği kullanılmasıyla ortaya çıkan yanılsamaya kişi 'kendinden geçebilir'.

Belirsiz Bağlayıcı

Bazı yanılsamalar çizgiler çekerken belirsiz bir bağlayıcının varlığıyla ortaya çıkarlar. Yukarıda görünen bu üç (?) dişli çatal bazen Schuster bilmecesi olarak anılır. Bir perspektif içinde çizilebilirdi ama doğal gölgelendirme teknikleri illüzyonu ortadan kaldırırdı.

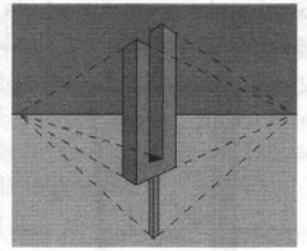
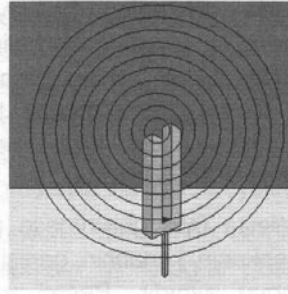

Bu illüzyondaki numara nedir? Mach'ın 'açık kitap' illüzyonunun bir varyasyonu mu bu? İzometrik bir çizim olduğu muhakkak.

Aslında bu, belirsiz bağlayıcı ile Mach illüzyonunun bir kombinasyonu. İki kitap ortak

bir ön kapağı paylaşıyorlar. Bu da kitabın kapağındaki eğimi daha karmaşık bir hale getiriyor.

Kimileri bu resimleri karar verilemeyen şekiller olarak tanımlıyorlar. Bu tanımlama öyle geniş bir anlam barındırıyor ki bünyesinde neredeyse tüm illüzyonlar için kullanılabilir.

Burada yanılsamalı, sadece iki dişli olan müzikal diyapazonu görüyoruz. Sağdaki şekil bunu bir perspektif içinde, kaybolma noktalarıyla birlikte gösteriyor.

Şekil Yanılsamaları

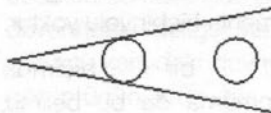
Aynı hizada olanların illüzyonuyla çok benzer olarak bir geometrik şekil üzerindeki hakim desen onun gerçek şekli hakkındaki fikrimizi değiştirir. Aşağıdaki örnekte, Zoelner, Wundt ve Herring illüzyonlarına benzer olarak, kısa çapraz çizgiler uzun paralel çizgileri çarpıtır, olduğundan farklı gösterir. [Evet, yatay çizgiler kesinlikle düz ve paraleldirler. Cetvelle sağlamlasını yapabilirsiniz.]

Bu illüzyonlar beynimizin tekrar eden desenleri tutması yönteminden yararlanır. Düzgün bir şekilde devam eden bir desen öyle egemen olabilir ki diğer desenler anlamını yitirir.

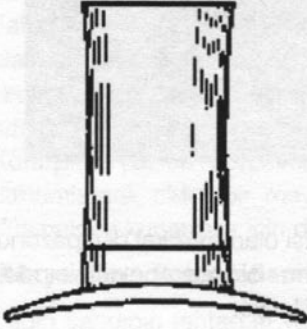
Buna verilebilecek klasik bir örnek de ortak merkezli çemberlerin üstündeki karedir. Karenin kenarları kesinlikle düz olduğu halde kıvrımlı görünürler. Karenin kenarlarının düz olduğu üzerlerine bir cetvel konarak kontrol edildiğinde anlaşılabilir. Bu sonuca pek çok şekil yanılsamasında rastlanır.

Aynı yöntem bu örnekte de kendini gösteriyor. İki çember de aynı büyüklükte oldukları halde biri daha küçük görünüyor. Pek çok büyüklük yanılsamalarından biridir bu. "Ponzo Illüzyonu"yla da yakından ilgilidir.

Bazıları bu illüzyonu fotoğraflarda ve sanat eserlerindeki perspektiflerle olan tecrübelerimizin bir sonucu olarak açıklamaktadırlar. İki çizgiyi sanki ufka doğru devam eden paralel çizgiler gibi düşünüyoruz, böylelikle çizgilere değmeyen çember daha yakındaymış gibi geliyor ve bu nedenle daha büyük gözüküyor.

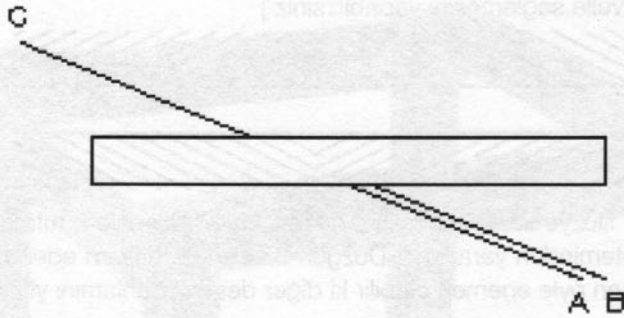
Siyahlatılmış çemberlerle sağda gösterilen bu aynı resimdeyse paralel çizgiler koyu renkli üçgen parçaları haline gelmişler. Eğer 'ayrılan paralel çizgi' teorisi doğru olsaydı bu yanılsamanın etkisini kaybetmesi gerekirdi. Karar sizin.

İlk bakışta öyle görünmese de bu şapkanın kenarının genişliği ile boyu aynıdır. Resmi yan çevirmeyi deneyin. Yanılsama hala aynı mı? Bu bir resimdeki ilgili boyutların yanılsamasıdır bu da şeklin bükülmesidir.

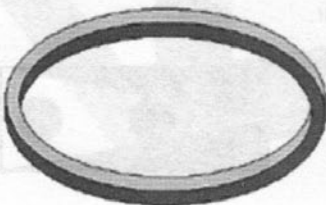
Aynı Hizada Olanların Illüzyonu

Poggendorf illüzyonu ya da 'kavuşan çubuklar' illüzyonu bizi A veya B den hangisinin C yi tam olarak karşılayacağına karar vermeye davet eder. İyi bir cetvel cevabınızı kontrol etmenizde yardımcı olabilir.

Belirsiz Elipsler

Eğilmiş çemberler elipsler oluşturur. Çemberler belli bir perspektifle kağıt üzerine çizildiklerinde elipsler ortaya çıkar ve elipsler özlerinde bir derinlik belirsizliğine sahiptirler. Eğer bu şekil eğilmiş bir çemberi gösteriyorsa

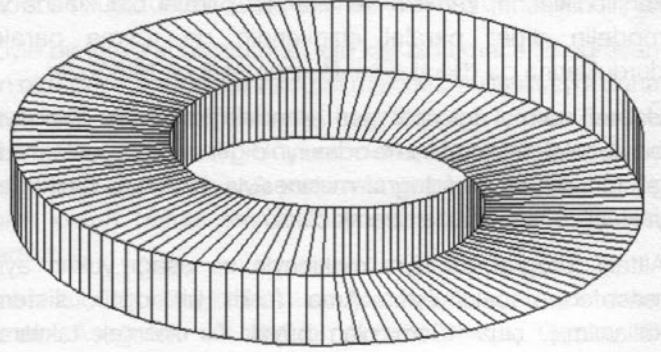

tepe kavisinin dip kavisine yakın mı uzak mı olduğunu söylemenin hiçbir yolu yoktur.

Doğru bir biçimde bağlanmama da bu belirsiz halka yanılsamasının

oluşmasındaki temel öğedir:

İşte bu yanılsamanın daha özenilerek hazırlanmış bir başka versiyonu.

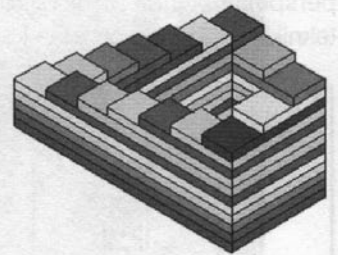
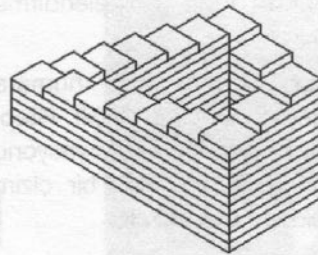
Resmin 3/4lük bölümünü herhangi bir taraftan kapatsak resmin geri kalanı gayet normal bir pulun veya çemberin parçası gibi gözükür.

Bu resmi tasarladığımda tamamiyle özgün bir illüzyon olacağını düşünmüştüm. Fakat sonra bir fiber optik imalatçısı olan Canstar firmasının logosunu bir reklamda gördüm. İki harika beynin birbirinden bağımsız bir şekilde icat ettikleri varolmayan bir tekerlek icadıydı bu! Yeterince derinlemesine araştırırsak daha eski örneklerine bile rastlayabiliriz.

Sonsuz Merdiven

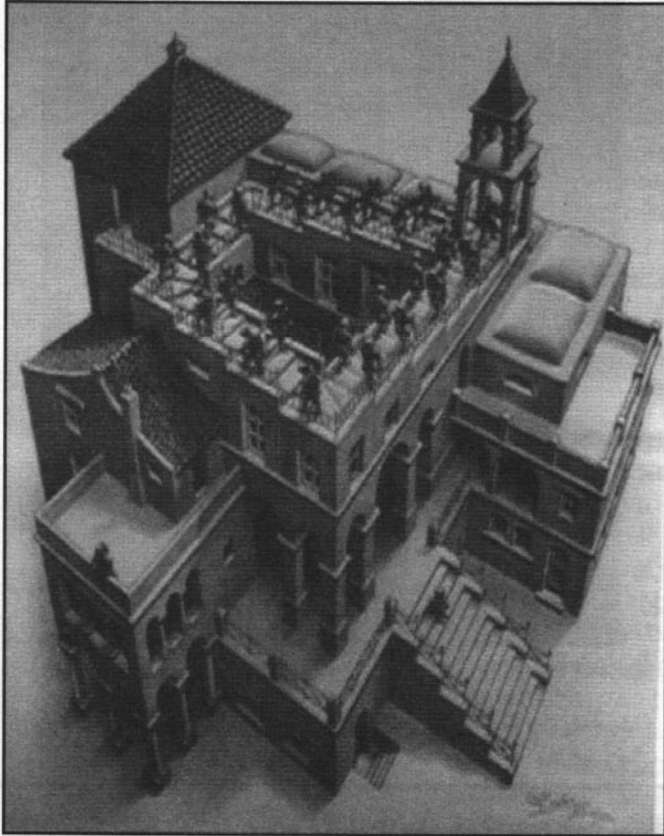
Bir diğer klasik Penrose yanılsaması da imkansız merdivendir. Bu yanılsama Penrose kağıdı üstünde olsa bile genellikle izometrik bir çizim olarak çıkar karşımıza. Gölgeleştirme azlığını bir kenara bırakacak olursak bizim versiyonumuz da Penrose kağıdındaki benzer özellikler gösterir. Sağdaki renkli versiyonsa alçalan katları oluşturan basamaklar üzerindeki renkleri takip edebilme olanağı verir. Böylece her basamak için yeteri kadar katman olmadığını keşfedersiniz.

Ayna-Yanılsama

Ahmet Bozkurt

Bu tam bir perspektif içinde kaybolma noktalarıyla çizilmiş olabilir. Aşağıda görünen M. C. Escher 1960 tarihli taşbaskı eseri Ascending and Descending/ Çıkanlar ve İnenler'de farklı bir aldatmaca yolu seçmiştir. Merdiveni binanın çatısına yerleştirmiş ve aşağıdaki binayı katman sürekliliği taşıyor izlenimi veren güçlü (ama istikrarsız!) kaybolma noktaları ile oluşturmuştur. Sağdaki kaybolma noktasını soldakinden daha yukarıda yapmıştır.

Bir illüzyon resmini gölgeleriyle birlikte çizmeyi henüz hiçbir sanatçı başarılı bir şekilde gerçekleştirmedi. Tıpkı gölgelemenin illüzyonu öldürebileceği gibi, gölgelerin kendileri de illüzyonu yok edebilir. Bir sanatçı ışık kaynaklarını resmin geri kalanıyla uyumlu olacak şekilde yerleştirebilecek kadar zeki olabilir. Belki de gölgenin kendisi bir illüzyon yaratabilir. Olasılıklar akıl alır gibi değil.

Yanılsamaları Görmek

Kimileri bu illüzyon resimlerine bakar ve bu onların hiç ilgisini çekmez. "Sadece kötü yapılmış bir resim" der bazıları da. Bazılarıysa, genel nüfusun %1'inden azı belki de, meselenin ne olduğunu 'kavrayamaz' çünkü onların beyinleri düz resimleri üç boyutlu olarak algılayamaz. Bu insanlar üç boyutlu yapıların sıradan bir biçimde yapılmış çizimleri ve kitaplardaki resimlerini anlamada da güçlük çekerler.

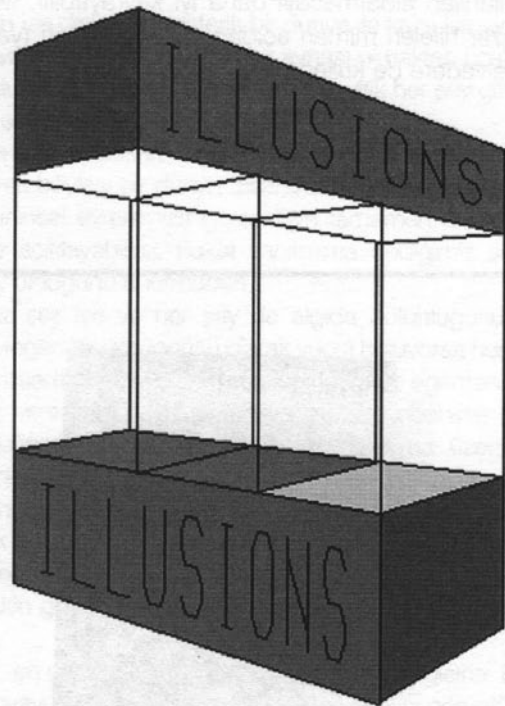
Diğerleri resimde 'yolunda olmayan bir şey' in varlığını görebilir ama bundan çok fazla etkilenip de bu yanılsamanın

nasıl oluşturulduğunu araştırmazlar. Bu insanlar dünyayı önemsemeyen ve umursamadan hayatlarını devam ettirirler çünkü ayrıntılara dalmaya gerek duymayan entelektüel meraktan yoksun kişilerdir.

Böyle görsel paradoksları takdir etmek bu tür bir yaratıcılığın belki de en iyi matematikçiler, bilim adamları ve sanatçılar tarafından sahiplenildiğinin işaretidir. Bazıları M. C. Escher'in pek çok illüzyon resmini ve son derece geometrik tınlayan resimlerini içeren sanatsal çalışmalarını sanattan ziyade 'entelektüel matematik oyunları' olduklarını düşünerek reddetmişlerdir. Fakat bu eserler matematikçiler ve bilimle uğraşanlar için özel büyüleyiciliğini sürdürür.

Dünyanın terk edilmiş bölgelerindeki hiç fotoğraf görmemiş insanlara bir fotoğraf gösterildiğinde ilk başta onun neyi resmettiğini anlamlandıramadıkları söylenir. Bu tip görsel betimlemelerin yorumlanması öğrenilerek kazanılmış bir yetenektir. Bazıları diğerlerinden daha iyi öğrenir.

Tarih içinde bakacak olursak fotoğraf yöntemi icat edilmeden çok önce sanatçıların geometrik perspektifi öğrenmiş ve uygulamıştır. Ancak bunu öğrenmeleri bilimin yardımı ile olmuştur. Mercekler 16. yüzyılda yaygın olarak

İllüzyon Sergileme Kutusu
© Donald E. Simanek, 1996.

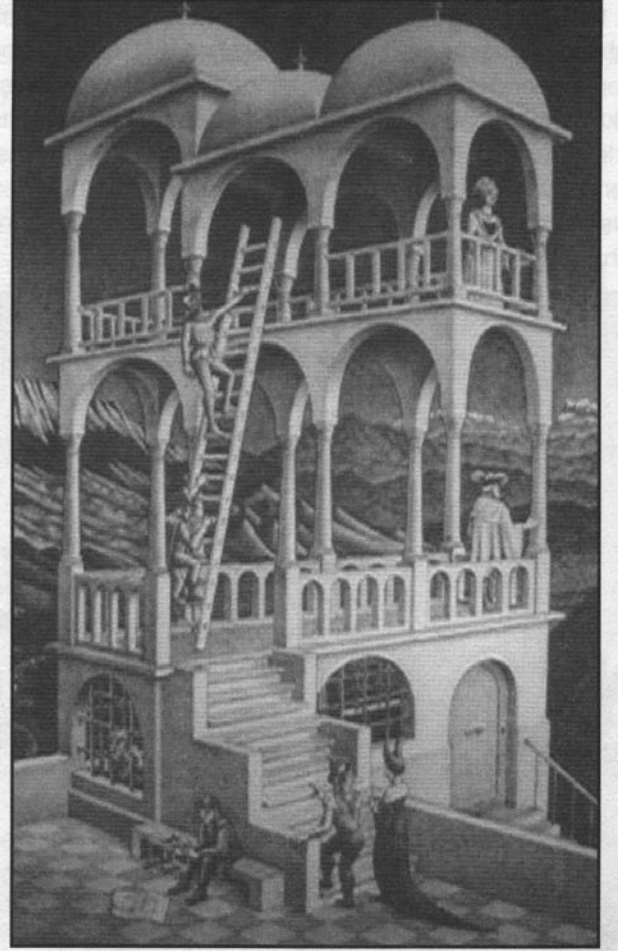
kullanılmaya başlandı ve ilk merceklerden biri camera obscura da kullanıldı. Büyük bir mercek karartılmış bölmenin duvarındaki deliğe yerleştirildi, böylece ters çevrilmiş bir görüntü karşıdaki duvara yansdı. Bir aynanın eklenmesi ise görüntünün düz bir yüzeye ya da bir zemin üstüne yansımalarını ve hatta bu görüntünün kopyasının çıkarılmasını

sağladı. Ve bu, sanatta yeni 'Avrupalı' perspektif stilini deneyen sanatçılar tarafından kullanıldı. Matematikğin perspektif prensiplerini sağlam teorilere dayandıracak kadar ilerlediğinde ortaya koyduğu gerçekler bunu kolaylaştırdı ve bu prensipler sanatçılar için kitaplaştırıldı.

İllüzyon resimleri yapmaya çalışmak, aslında kişinin böylesi aldatmacaları kaçırılmayacak kurnazlıkta olmasını gerektirir. Yanılsamanın kendi 'mantığını' sanatçıya zorla kabul ettirerek tüm resmi etkisi altına almasına çok sık rastlanır. Bu adeta bir zeka mücadelesi haline gelir, sanatçının zekası karşısında illüzyonun tuhaf akıl almazlığı.

Şimdiye kadar bazı sanatsal yanılsamalar oluşturmada kullanılabilecek aldatmacalar üzerine incelemeler yaptık ki bunlardan kendi illüzyonunuzu yaratmada veya karşılaştığınız illüzyonları sınıflandırmada faydalanabilirsiniz. Bunun sonunda da bir koleksiyona sahip olacak ve bunu sergileme ihtiyacı hissedeceksiniz. Bu ihtiyaca cevap verecek (yukarıda gözüken) cam sergileme kutularını tasarladım.

Okuyucu bu çizimin kaybolma noktalarının yoğunluğunu ve diğer geometrik yönlerini incelemek isteyebilir. Bu tip resimleri analiz ederek ve onları çizmeye çalışarak kişi resimde kullanılan aldatmacayı daha iyi kavrayabilir. M. C. Escher benzer hileleri mimari açıdan imkansız eseri (yanda görünen) Belvedere de kullanmıştır.

70cm x 100cm Büyük Poster

Pentimento'da Buluşalım...

Hayalet Gemi'nin geçmiş zaman seferlerini ve posterlerini Pentimento'dan edinebilirsiniz.

Pentimento

İstiklal Caddesi No:140/3 BEYOĞLU İSTANBUL
Tel: (212) 293 39 59 (Beyoğlu Sineması Pasajı, alt kat)

Başkalaşım lar I-X'da "ayna"nın bir engel-
metin olarak görülebileceğinden bahseder Enis Batur. Bir yönüyle haklıdır Batur, zira yansıttığı seyin imgeselliğine egemen işlevsel bir gönderen olan ayna elbette ki semiyolojik bir uzamsal alan öngörür.

Ayna'nın bakanın konakladığı, bakılanın ise çağırıldığı bir kesişme yeri olarak belirlediğini dillendiren Batur; aynaya baktığımızda kendimizi bir bakan olarak gördüğümüzü; aynanın, aynadan bize baktığını, kendimize baktığımızı algılayamadığımızdan söz eder. Gördüğümüzün bizim tasarımı değil, aynanınkini olduğunu söyler.

Peki, o halde biz nereye bakıyoruz; baktığımız yerden gördüğümüz tasarım ne kadar bize ait? Yoksa aynaların içerisinde yiten görüntülerimizin, parçalanmış gövdelerimizin artık tam bir yitirme nesnesine (objet petit autre) döndüğünü yeni mi fark ediyoruz?

Fark ettiğimiz nesnelerin kendi gerçeklik bağlarından koparak dile geldiği uzam gerçekliğin bir bütün olarak yıkıldığı bir zamana götürmez mi bizi? Hiç şüphe yok ki, nesnelerin sebebidir algımız: tüm bakışsız ve görünür olan nesnelerin sebebi. Kendi perspektifi içerisinde yuvalanan bir göz (bakış) ne kadar masumsa o kadar da çıplaktır tüm bakışsız ve görünür nesnelerin sebebi olan algımız.

Dünyanın "kökten bir yanılsama" olduğunu söylediğinde çok mu haksızlık etmiş oluyor J. Baudrillard. Dünya bir yanılsamadan (ilüzyon) ibaret değilse gerçeklik algımızı anlamlandıran şey nasıl bir durum o zaman? Dünya gerçek olamayacak kadar gizil bir yazgıya bağlı değil mi? Kendi gerçekliğinden müphem bir gerçeklik içerisinde sahte bir doğrallığı sürekli olarak çoğaltan bir dünya karşımızdaki. Maddi bir gerçeklikten daha çok görüntülerin egemen olduğu bir salgı makinasıdır dünya. Düşlemsel olanın tamamen yadsındığı, gerçeklik algısının ise dışlandığı histerik bir dünya ile karşı karşıyayız artık.

Bir nesnenin yitirilmiş dilidir yanılsama. Gerçekliğin bir aynası olmaktan uzaklaşarak iç-içe geçmiş aşırı bir imge yoğunluğunun ardına gizlenen dünya, yitik her şey gibi, artık gerçek bir yanılsamadan başka bir şey değildir.

İmgelemimize egemen olan dünya tasarımı mitsel arketiplerden sınırlı gelmiş bir biçim olarak karşımızda durmuyorsa böylesi bir dünya tasarımının algılanamaz oluşunu ancak; mitsel bir dünya algısının zihinsel evrenimize gerçekliğin tamamen dışında sezgisel bir edim içerisinde girmesiyle açıklayabiliriz. Fakat yanılsama dediğimiz şeyin de hiçbir zaman indirgenemez bir şey olduğunu unutmadan.

Baktığımız şey gördüğümüz şey ise ve her şey de algıda bütünlüğünü sağlayan bu dünyaya ait bir tasarımın devingen bir görüngüsü olarak vücut buluyorsa her şey, sanılanın tam aksine; bir sanrı, bir yanılsama değil midir? Görülen nesneye egemen olan şey, ona bir temsil biçimi olarak güç veren bir varlık sebebinin, nesne-sebebinin (objekt-cause) olmasıdır. Oysa her şeyden önce şunu sorgulamak gerekmiyor mu: üzerimize giydirilen varlık giysisi ne kadar gerçek? Kozmogonik bir ritüel içerisinde hayata dahil ettiğimiz kimliklerimiz düpedüz bir yanılsamanın ürünü değil midir?

Her şey bakmak ile görmek arasındaki o ince sınır çizgisinde düğümleniyor. Baktığımız nesnelere yüklediğimiz öznel görüldür. Kendiliğinden bir süreç olarak işler bu durum. Bireyin kendi yaşantısına ilişkin geliştirdiği bir arzu üretiminden çok daha farklı, çok daha işlevsel bir konuma sahiptir.

Aynaların varlığına muhtacız; en çok da aynaların var ettiği içsellik algısına. Borges hiç de haksız sayılmaz; zira, bu dünyayı çoğaltır aynalar. Aynaların var ettiği görüntüler aracılığıyla bu dünyaya bir anlam yükleriz. Gören ile görünür olan şey arasındaki sınır çizgisine bakanın konakladığı ayrı bir yurt, ayrı bir mekan ekler aynalar.

Çoğu zaman ise aynalar, yanılsamaya uğrayan nesnelere örter. Bakan ile görülen arasındaki ince sınır kimi zaman kendisini açığa vurmaz. Hep bir yanılsamayı çoğaltır böylece aynalar. Baktığımız gördüğümüz şey değildir artık. Aynaların hükümlerine boyun eğen bir gerçek yitimidir artık söz konusu olan.

Amerika'ya ve ikiz kulelere bakalım (vision). Bu nasıl bir şaka?

↓

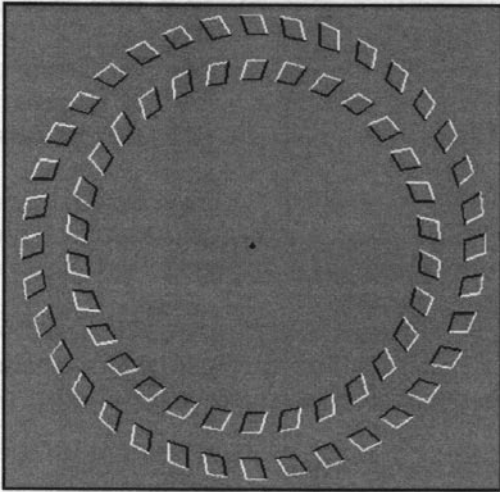
Sarı kısa saçlarının üzerinden kafatasına bağlanmış onlarca elektrodun kordonlarını kapı aralığında sıkışmasınlar diye ortalarından toplayıp kendine doğru çekti. Kapı arkasından kapanırken, oda içerisinde ki karanlığın onu rahatsız etmemesi belki de dizlerine kadar gelen ılık magnezyum sülfatlı suyun verdiği rahatlama, belki de dışarıda kendisi için endişelenen insanları küçük odanın duvarlarındaki yalıtım kaplama sayesinde duymaması yüzündendi. Yine de vücudunu mavimsi suya bıraktığında yüzündeki ifadenin endişemi yoksa uzun zamandır aklını karıştıran, dolayısıyla da tüm hayatını alt-üst eden sorunun cevabını bulmaya yakın olduğunu hissetmesinin yüzüne yansıttığı rahatlık mı olduğunu düşünmeden edemedi.

Odanın karanlığına alışmasının üzerinden çok uzun zaman geçmemiştir ki daha önceleri karanlıkta bir noktaya bakmakta olduklarından emin olduğu gözlerinin önünde kırmızının parlak tonları ile mavinin mora çalan tonları belirmeye başladı. Çoğu hareketli olan renklerin tamamı, Eddie Jessup'ın gözleri renklerin parlaklığına alıştığı zaman önce birdenbire biçim kazandılar. Sonraları ise bazıları içten dışa doğru büyümekte olan içiçe geçmiş daireler bazıları ise kendi merkezlerinde spiraller oluşturan koniler haline geldiler. ...

Gerçekte var olmayan fakat Eddie'nin beyninin var olduğuna inanmaya yatkın olduğu¹ fiziksel uyarılar, kendi fiziksel gerçekliklerine onu inandıra dursun dışarıda eski eşi (ama hayat boyu dostu) ile kendisi gibi bilim insanları olan yakın arkadaşları onun siyah beyaz monitördeki hareketsiz vücudunu endişeyle izlemekte. Ama belli ki endişelerinin tek nedeni onun bir defa daha o oda içerisinde kendini fiziksel dünyanın uyarılarından soyutlamaya çalışması değil, aynı zamanda onun kendilerine anlatmaya çalıştığı fiziksel dünyanın temelindeki enerji kütesinin ulaşılabilirliği kuramının gerçek olma olasılığıydı.

Beynimizin² çevremizde olmayan, olsa bile duyu organlarımız tarafından algı alanı dışarısında bulunan bir uyarıyı sanki orada imiş gibi varlığını kabul etmesi ve algılamanın ötesinde planlama, düşünme, harekete geçirme gibi mekanizmalarda o uyarıların varlığını göz önüne alarak işlevini sürdürmesi günlük yaşamımızda bile sıklıkla karşılaştığımız bir kavram aslında. Gözlerimizi her kırpmamızda, beynimizin

gözün kör noktası üzerine düşen ışınlar yüzünden kaybedilen görüş alanımızdaki boşlukları doldurmasında, veya notalarını ezbere bildiğimiz bir şarkıyı radyoda dinlerken araya giren paraziti duymazdan gelip, notaların kendisini duymaya devam etmemizde, yazılı bir metni okurken kelimenin sonunu görmeden kelimenin ne olduğunu kavrayıp diğer kelimeden okumaya devam etmemizde ve hatta yandaki resimdeki hareketsiz iki dairenin ortasındaki noktaya baktıktan sonra resim ile gözlerimiz arasındaki uzaklığı değiştirdiğimizde iki dairenin ayrı yönlere doğru hareket ettiğini görmemizin temelinde beynimizin duyu organlarından gelen uyarıların kendi oluşturduğu öğrenilmiş ya da her seferinde yeniden yaratılan sanal uyarılar ile baskılabilmesi³ özelliği yatar. Beynin hissettiklerimiz veya kavradıklarımız üzerine etkisi sadece içinde bulunduğumuz ortama uygun uyarılar oluşturmakla, bir başka deyişle illüzyon ile sınırlı olmamalı tabi. Örneğin, Eddie'nin ortamdaki uyarılardan bağımsız şekilde beyni tarafından yoktan var edilen uyarıların etkisinde olması, halüsinasyonlar görmesi beynimizin bir başka şekilde duyu organlarının işleyişini kontrol etmesinin iyi bir örneğidir⁴.

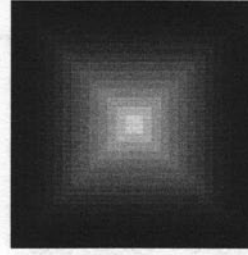

Beyin ve çevresel sinir sistemlerini içerisine alan sinir sistemi bir anlamda görevlerin, görev yapacak sistem elemanlarının, görev tanımlarının ve zamanlamalarının detaylı olarak tanımlandığı fonksiyonel bir ağıdır. Bu fonksiyonel bütünlük daha birey doğmadan önce anne karnında iken kurulmaya başlar. Başlarda birbirinin benzeri olan bunun ötesinde aynı 'ana' hücreden türeyen hücreler önce yapısal sonra işlevsel olarak metamorfoza uğramaya başlarlar. Doğum ve doğumu izleyen süreçte çevreden gelen uyarılar sayesinde ise sinir sisteminin işlevsel gelişimi ivme kazanır.

Gerek gelişim sürecinde gerekse de ergin bireyde sinir hücreleri birbirleri ile üç temel ağ yapısında bağlantı kurarlar. Elimizin dokunduğu kağıdın fiziksel özellikleri önce derideki reseptörlere sonra da omurilik vasıtasıyla sinir sisteminin daha üst katmanlarına taşınırken örneğini gördüğümüz ileri-bildirimli (feed-forward) ağ yapısı, kağıdın çok boyutluluğunu tanımlarken etkin olduğunu bildiğimiz bölgesel (reciprocal) bağlantılar ile hiyerarşik düzendeki işlevsel bilgi bütünlüğü sağlamak amacı ile kağıdın fiziksel özelliklerinin tanımlandığı bölgenin kağıdın varlığına ilişkin bilgiyi kendisine gönderen bölgelere kağıdın çok boyutluluğu hakkında bilgi vermesini sağlayan iletişim de örneklerini gördüğümüz geri-bildirimli(feed-back) bağlantılar, sinir sistemindeki hücrelerin birbirleri ile bir uyum içerisinde görev yapmasını sağlarlar⁵. Benzer ağ yapıları beyindeki farklı bölgelerin birbirlerine bağlanmasını da sağlar.

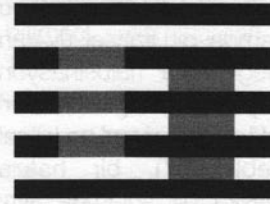
Neden illüzyon ve halisünasyon gördüğümüzü açıklamaya çalışmak sinir sistemindeki bağlantı çeşitleri ile pek kolay olmasa da, onları nasıl gördüğümüz hakkında bağlantı tipleri pek çok ipucu içerir. Illüzyon sadece ve sadece ortamda belirli uyarılar varken duyu organlarından gelen uyarıların olduklarından farklı olarak algılanması sonucu oluşur. Bir başka deyişle aktif duyu organlarına gelen değişik enerji çeşitlerinin reseptörler tarafından sinir sisteminin alfabesine uygun olarak kodlanıp merkezi sinir sistemine iletilmesi, beyinin evolüsyon açısından ilkel bölgeleri tarafından bu bilginin alınıp beynin daha üst katmanlarına iletilmesi gereklidir illüzyon görmemiz için. Dolayısıyla illüzyonun oluşumu için duyu organları ile onlardan gelen uyarıları işleyen sinir sistemi bölgeleri arasında fonksiyonel olarak bir bağlantının olması gereklidir.

Illüzyon temel olarak bu ileri-bildirimli bağlantı ağının değişik safhalarında oluşabilir. İlkel/basit seviyede oluşan illüzyonlar genellikle duyu organlarındaki reseptörlerin işleyişindeki kurallar veya ortamdaki fiziksel uyarıların özelliklerinden dolayı reseptörlerin uyarıları (çoğunlukla ortamdaki uyarılardan sadece bir kısmını) olduklarından farklı olarak algılamaları dolayısıyla görülür. Örneğin, Vasarely illüzyonunda tek renk grinin değişik tonlarında ki plakalar üst üste konduğunda plakaları tek tek grinin tonları olarak değil de artı şeklinde kolları parlayan bir yıldız olarak görmemiz görme duyusunun ilkel/basit safhalarında, retina da bazı hücrelerin görüş alanının merkezinde ki uyarana tepki vermeleri, bir başka deyişle o uyarın için aktif olmaları ve etrafında ki

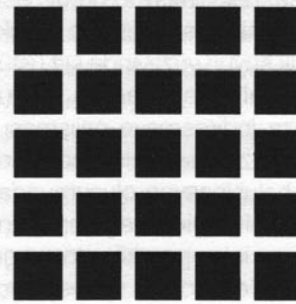
uyarınlar için tepkisini baskılamaları ile açıklanabilir. Bu 'merkez-çevresel baskılama' (Center-surround inhibition) tabii ki bizim Vasarely illüzyonunu bir yıldız olarak algılamamızın görsel duyunun ilkel/basit düzeyinde (low-level vision) yani retina olduğunu değil sadece retinadan sinir sistemine

giren bilginin etrafımızda ki gerçek uyarın olmadığını gösterir. Sinir sistemine duyu organları yoluyla ulaşan fiziksel uyarınlar buldukları ortam içerisinde diğer uyarınlar ile birlikte bir kompozisyon olarak algılanmadan, önce iki sonra daha daha çok boyutlu bölgesel uyarınlar oluşturmak zorundadırlar çevrelerindeki uyarınlar ile birlikte. Coğunlukla reciprocal bağlantılar sayesinde oluşturulan bölgesel uyarınlara iyi bir örnek White'in gri bantlar illüzyonudur. Illüzyonda ki beş siyah (ve dört beyaz!) bantın içerisinde yer alan üç gri şerit ile, bantlar arasında ki diğer üç gri şerit etraflarındaki siyah (ve

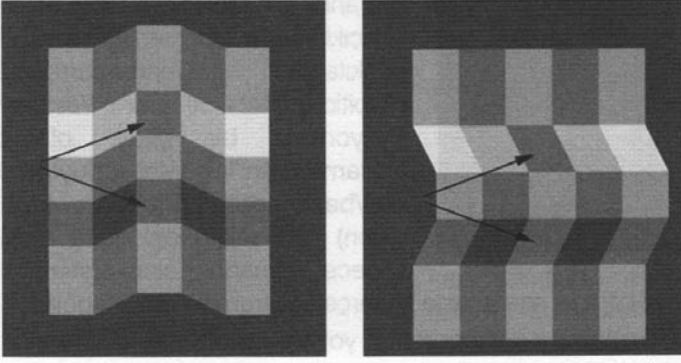
beyaz) bantlardan etkilenecek grinin değişik tonlarını almadan önce görsel algı mekanizmamız gri şeritlerin etrafındaki baskın renklerin ne olduğunu bulmak bir başka deyişle şeritlerin etrafındaki komşu uyarınları göz ederek

bölgesel bir kontrast haritalaması yapmak zorundadır. Uyarınların ortamdaki diğer uyarınların fiziksel özelliklerine göre algılanması özellikle kendini tekrar eden şekillerden oluşan uyarınların algılanmasında illüzyona sebep olabilir. Amerika'da son seçimlerden sonra popülerleşen Hermann'ın

grid illüzyonları ve onların türevleri aslında bölgesel kontrast haritalamaları sonucunda ortaya çıkan illüzyonlara dolayısıyla da illüzyonların ilkel/basit seviyesinin ötesinde, ortamda ki uyarınların bir bütün olarak ve çok boyutlu olarak algılanmasından önce de oluşabileceğini destekler.

İlkel/basit veya bölgesel haritalama seviyelerinde oluşan illüzyonlar genelde bizim ortamda ki uyarınların üç boyutlu özellikleri hakkında algılamamızı değiştirmez. Üç veya daha çok boyutlu (hareketli) illüzyonların temeli genelde algılamamızın ileri seviyesinde bulunabilir. Ortamdaki bir uyarınların yerel olarak etrafındaki diğer uyarınlar ile ilişkisi haritalandıktan sonra bir başka haritalama da bölgesel haritaların birbirlerine göre ilişkisi üzerine kurulur. Örneğin, damalı illüzyon resmini gördüğümüzde, fakat onu algılamamızdan önce, birbirine komşu olan parçaların lokal haritalanmasını yaptıktan, her bir dikey şeritin üç boyutlu bir ortamda birbirlerine göre ilişkisini kurgulayıp, beş şeritin üçünün uçlardaki iki şerit ile aynı

düzlem değilmiş gibi algılamak veya oklarla işaretlenmiş gri kutucukların tonları ilk resimde birbirlerine çok yakın olmasına karşın, kutuların renklerini değiştirmeden onların dahil olduğu yatay şeritlerde ki kutuların gri tonları değiştirildiğinde işaretli kutuların renklerinin birbirinden çok farklı olduğunu algılamak görmenin ileri seviyelerinde oluşan illüzyonlardır.

Duyu-algı sisteminin her ne seviyesinde oluşursa oluşsun, hangi sinir ağ yapısı daha önemli rol oynarsa oynasın, illüzyonların sinir sisteminde oluşturulması için duyu organlarının uyarılması gerekir⁶. Ortamda bir fiziksel uyarın olmadan o uyarana ait illüzyon değil ama halüsinasyon görülebilir. Fiziksel uyarana bağlı olmayışı, farklı algı sistemleri tarafından aynı anda algılanabilmesi (örneğin görsel ve işitsel halüsinasyonların birarada görülebilmesi⁷), bir hafıza mekanizmasına sahip olmaması (başka bir anlamda aynı çevresel şartlar yaratılsa bile aynı halüsinasyonların sıklıkla görülmemesi), çoğunlukla hareketli olması ile halüsinasyonu illüzyondan ayırır⁸.

Halüsinasyon duyu-algı sisteminin ilk/basit safhasında oluşmadığına göre ortamda fiziksel bir uyarının oluşu (eğer kişi kendini uyarılardan yalıtılabirirse) halüsinasyon görülmesi üzerine bir etkisi de pek yoktur. Eddie'nin sese yalıtılmış küçük ve karanlık bir odanın tabanındaki ılık suyun yüzeyinde sırt üstü kalarak işitsel, görsel ve dokunsal uyarılardan duyu organlarına gelen uyarıları en aza indirgemeye çalışması, etrafından gelen uyarıları algılayamaz hale geldiğinde de halüsinasyon görmeye başlaması halüsinasyon oluşumunda duyu organından merkezi sinir sistemine giden ağ yapısının etkinliğinin halüsinasyon oluşumu için gerekli olmadığı düşüncesini destekler. Duyu-algı sisteminde ki işlevsel üç süreçten diğer ikisinin halüsinasyonu çoğu zaman birlikte oluşturduklarına dair ipuçları halüsinasyonu tecrübe etmiş kişilerin tanımlamalarına dayanarak yapılan çizimlerden gelir. Kendini bir düzen içerisinde tekrar eden, genellikle birbirinin ayna görüntüsü olan geometrik yapılar, belirli, keskin sınırlara sahip olmayan bununla birlikte daha küçük şekillerin biraraya gelmesi ile oluşan, çok renkli, yüksek ışık kontrastına sahip şekiller halüsinasyonların oluşumunda daha önce bölgesel haritalama da rolü olduğunu gördüğümüz orta seviyedeki, ve çok boyutlu uyarıların oluşumunda rolü olan ileri/yüksek seviyede ki duyu-algı sistemlerinin birarada ve büyük ihtimal ile de birbirlerinin aktivasyonunu kaotik⁹ bir şekilde indükleyici olarak çalışması sonucunda oluşur. Belki de gerçek soru (ya

da sorun) neden halüsinasyon tecrübesinin kişinin kendini dış uyarılardan yalıtığında ortaya çıkması, dış dünya ile ilişkilerini devam ettirirken halüsinasyonu oluşturan merkezlerin fonksiyonlarını normal olarak devam ettirebilmesi değil, duyu organlarının fonksiyonel pasifliğinin nasıl olup da halüsinasyonu oluşturan sinir sistemi bölgelerini aktif hale geçirdiğidir. Bunun hakkında deneysel/bilimsel bilgi bulunmasa bile, duyu organlarından gelen uyarıların sadece algıyı oluşturan merkezlere değil aynı zamanda beyinde aktiviteyi baskılayan merkezleri de uyardığı dolayısıyla algı gerçekleşmesinden kısa bir süre sonra algı da görev alan hücrelerin aktifliğinin baskılanarak halüsinasyonların önlenmesinin mümkün olduğu aşıkardır.

... Spiraller zamanla renk değiştirdiler. Kırmızının bir çok çeşidini önce yeşilin fosfora yakın tonları sonra da aksam güneşinin turuncusu izledi. Spiraller giderek büyüdüler, her renk değişimi ile birlikte, Eddie'nin görüş alanında ki her şey içerisine alarak. Değişik şekillerin tamamı beyaza doğru yaklaşırken spirallerde Eddie'yi içerisine almak istiyordu.

O sırada Eddie'nin eski eşi ama hayat boyu dostu ile arkadaşları onun gözlerinin uykunun hızlı göz hareketi safhasında olduğundan bile fazla oynadığını görüp endişe içerisinde münitöre yaklaştılar. Eddie'nin yüzünde gördükleri beyazdan sonra onu halüsinasyondan çıkarmaktan başka bir yol olmadığına karar vermeleri çok uzun zaman almadı. Fakat akıllarında bir soru vardı, kendilerine sormaya çekindikleri: bir halüsinasyonu bitirmek halüsinasyonu gören kişinin gördüklerinin halüsinasyon olduğuna inandırmak gerekli miydi?

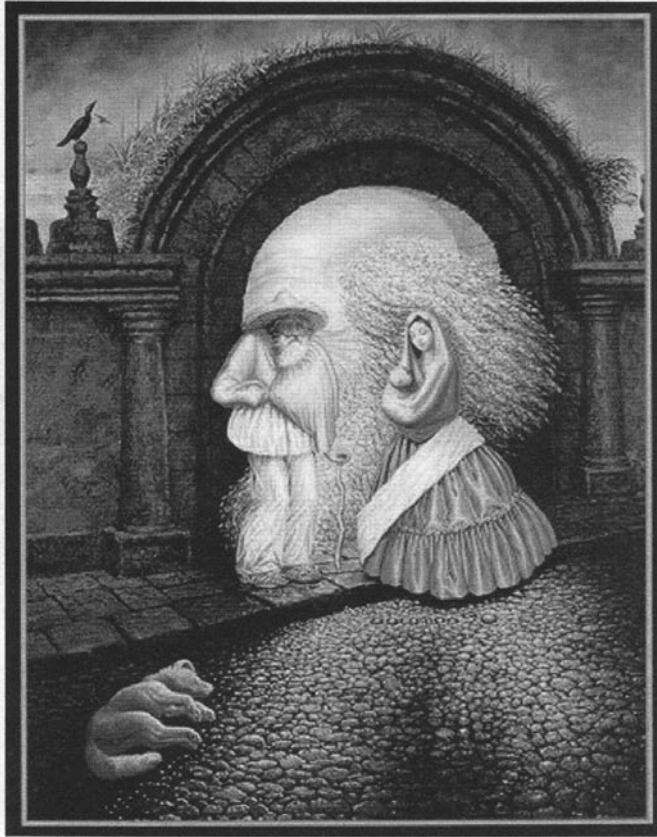

Notlar:

1 Zaten gerçeklik ile beynin gerçek olduğunu sandığı sanal gerçeklik arasında ne fark var ki?

2 Acaba olmayan uyarıların ortamda varmış gibi algılamak insan beynine mi özgü? Acaba insanı beyin fonksiyonları gelişmiş bir hayvan yapan süreçlerden birisi dışarıdan gelen uyarıları genelleştirme özelliği geliştirmiş olması mı? Acaba bizim dışımızdaki hayvanlarda ortamda olmayan bir fiziksel bir uyarının varlığına inanıyorlar mı? Belki de daha önemlisi onun ortamda olmadığını biliyorlar mı? Eğer biliyorlarsa acaba halüsinasyon ile illüzyon arasında ki farkı tanımlıyabiliyorlar mı? Eğer tanımlıyabiliyorlarsa bu özellik onları ne kadar bize yaklaştırıyor?

3 Aslında bu süreç sadece uyarıların sanal formlarının yapılmasında değil öznel olarak tanımlanan her süreçte kendisini gösteren bir beyin fonksiyonu değil midir?

4 Beynin illüzyonları yaratma sebebi belki de sadece duyu organları tarafından algılanan fiziksel uyarıların ortamdaki diğer uyarıların özelliklerini de yansıtması için modifiye edilmesi olarak teorize edilebilse de, halüsinasyonların görülme sebebini bu teori ile açıklanamaz. Acaba halüsinasyon görmemiz beynimizin fonksiyonlarını devam ettirebilmesi için duyu organlarından gelen uyarılara ihtiyaç duyması onların yokluğu halinde ise kendi uyarılarını mı yaratması mı?

5 Sinir sistemindeki bağlantı şekilleri temel olarak bu üç şekilde olmak ile birlikte fonksiyonel olarak üç bağlantı tipi arasında kesin sınırlar ile belirlenmiş bir ayırım yapmak çokda kolay değildir. Temel olarak sinir sistemindeki hemen her hücre bu üç bağlantı tipinin her birine sahip olmak ile birlikte değişik hücreler için bağlantıların önemi farklı olabilir. Buradaki örnekler olduklarından basitleştirilmiştir.

6 Dolayısıyla da illüzyonlar ortamdaki fiziksel uyarıların duyu sistemine özeldir. Bir başka deyişle, görsel bir uyarı işitsel bir illüzyona sebep olamaz.

7 Neden halüsinasyonun modaliteleri arasında bir hiyerarşik bir düzen var? Neden görsel halüsinasyonlar çoğu zaman işitsel halüsinasyonlardan önce görülürken, bazı patolojik süreçler (parmak, el gibi organ kaybı) dışında dokunma duyusu halüsinasyon süreçlere dahil olmuyor.

8 Halüsinasyonun nasıl oluşturulduğu ne tip halüsinasyonun görüleceği belirler çoğunlukla. Örneğin, psikoaktif uyarılar tarafından oluşturulan halüsinasyonlar ile duyu organlarının dışarıdan gelen uyarılara 'kapatılması' (sensory deprivation) sonucunda oluşan halüsinasyonlar süreç, çeşitlilik, ve içerik açısından değişiklik gösterebilir. Bunun ötesinde şizofreni gibi bazı hastalıklarda halüsinasyon benzeri olgular bulunmakla birlikte, bu vakalarda görülen halüsinasyon benzeri tecrübelerin kendini tekrar eden, belirli bir yapıya sahip, ve içeriğinin tanımlanabilir olması nedeniyle yukarıda bahsettiğimiz halüsinasyondan farklı, bir çeşit eskiden varolmuş veya yoktan varedilmiş uyarıların her hangi bir fiziksel uyarı yokluğunda hatırlama olarak tanımlanabilir.

9 İlişkinin kaotik oluşu, belirli bir dengeye girmemesi sürekli olarak iki bölgenin, veya iki bölgeyi birden uyarı üçüncü bir bölgenin, diğer(ler)ini aktif hale geçirmesidir. Bu gözlemi destekleyecek kanıtlar halüsinasyonların epilepsiyi önleyen ilaçlar kullanımı sonrasında görülmediği öne süren bilimsel çalışmalardan gelir (Lance, 1976; Frith ve Dolan, 1997).

KAYNAKLAR VE OKUMA LİSTELERİ

Film:

Eddie Jessup ve arkadaşları ile ilgili sahneler Altered States (1980; Yönetmen: Ken Russell) adlı filmde uyarlanmıştır.

Web sayfaları:

Dave Landrigan'ın görsel illüzyonlar arşivi

<http://dragon.uml.edu/psych/hgrid.html>

Algı araştırma grubu - M.I.T.

<http://www-bcs.mit.edu/persci/>

Edward H. Adelson'un ışık illüzyonları üzerine makalesi

<http://persci.mit.edu/people/adelson/publications/gazzan.dir/gazzan.htm>

Akademik yayınlar:

Adelson, E. H. (1993). Perceptual organization and the judgment of brightness. *Science*, 262, 2042-2044.

Frith, C., ve Dolan, R.J. (1997). Brain mechanisms associated with top-down processes in perception. *Philosophical Transactions: Biological Sciences*, 352(1358), 1221-1230.

Gilchrist, A. L. (1977). Perceived lightness depends on perceived spatial arrangement. *Science*, 195(4274), 185-187.

Knill, D., ve Kersten, D. (1991). Apparent surface curvature affects lightness perception. *Nature*, 351, 228-230.

Lance, J.N. (1976). Simple formed hallucinations confined in the area of specific visual field defect. *Brain*, 99, 719-734.

Spehar, B., DeBonet, I., ve Zaidi, Q. (1996). Brightness Induction from Uniform and Complex Surrounds: A General Model. *Vision Research*, 36, 1893-1906

Todorovic, D. (1997). Lightness and junctions. *Perception*, 26(4), 379-394.

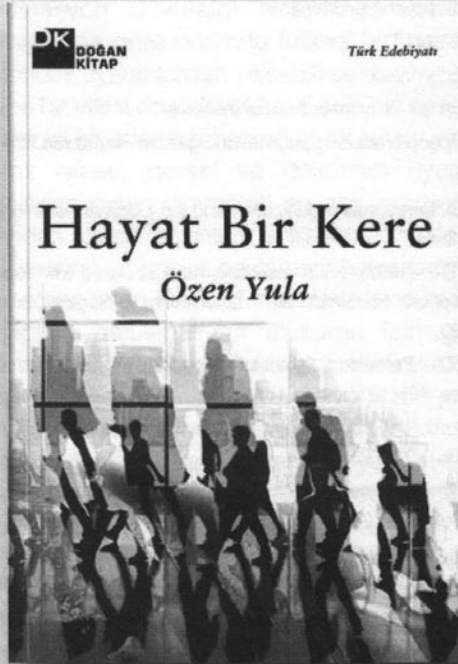
Vernon, J., Marton, T., ve Peterson, E. (1961). Sensory deprivation and hallucinations. *Science*, 133(3467), 1808-1812.

Ziskind, E., ve Augsburg, T. (1962). Hallucinations in sensory deprivation method of madness?. *Science*, 137(3534), 992-993.

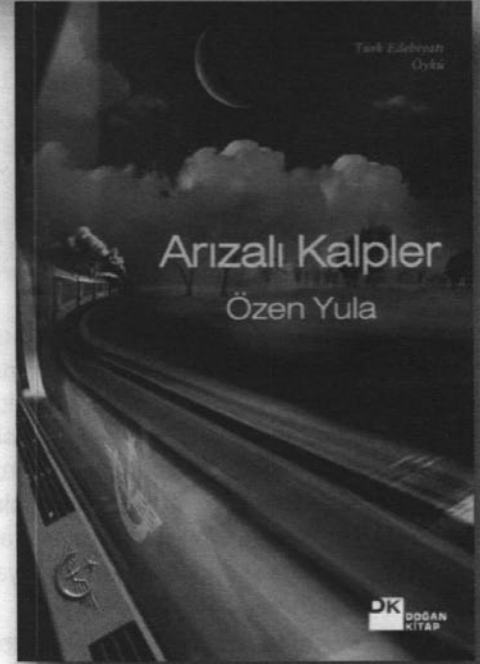
ZAMANINDA KONUŞMASINI BİLEMEYENLERE...

Kadınlar ve erkekler için ironik bir kılavuz. Ninelerden konsomatrislere, müşteri temsilcilerinden hemşirelere 21 farklı kadın tipinin yaşam içindeki / karşısındaki / sonundaki durumları, bazen de duruşları. Osmanlı'dan yetmişli yıllara, seks'en'lerden yirmi birinci yüzyıla kadar bildik, ama farklı kadın portreleri.

İnsan her gün ölebilir. Ölenin ardından, sevişirken, özlerken, yitirken... Meczâzı anlamda her gün ölebilir insan. Ama ölümlerden geçip de gerçek ölüm vardığında kapıya, mecazî ölümler bile ölmeye yazgılı. Özen Yula "Ölmeyi düşündüm / Ölümü değil ölmeyi" diyen Turgut Uyar'ın aksine ölümü düşünüyor. Ve hayatı...

2001 yılı Haldun Taner Öykü Ödülü

Yaşam döngüsünde meydana gelen bir kırılmanın hikâyesi. Yirminci yüzyılda ülkesinden ayrılan bir delikanlı, yirmi birinci yüzyılda genetik alanında tanınmış bir bilim adamı olarak uçakla ülkesine dönüyor. 1980 yılının güz gecesi Güneydoğu'da bir şehirde bir çocuk bu uçağı görüyor gökyüzünde. İkisi arasında ise yeni devrin memleket hikâyeleri. Kesişen yaşamlar, kaçışlar, gidişler ve dönüşler. Bütün bunlar olurken on bir şiddetinde depremlerle memlekette yer yerinden oynuyor.

Ben avluya çıktım,
çardakta bir sarmaşık
gülü vardı o zamanlar,
asma yeni dikilmişti.
Duvarın dibindeki gaz
tenekesini aldım,
çevirip üstüne
oturdum. Yağmur
yağıyordu. Seni
düşündüm, ağlamaya
başladım.

— **S**inirli yapar bizim buralar adamı. Öyle tuhaf bir yerdir ki, kaderi hızlandırır. Üç ayda olacak olan üç günde olur, yaran varsa kanar, durduramazsın. Sabrım var sanırsın, tükenir. Öleceğin yoksa bile ölürsün. Ölmezsen eksilirsin. Hâlâ burada yaşıyorsan bil ki, son sen, ilk sen değilsin. Kendimden biliyorum, eksildim.

Hikâyemi başkalarına da anlatmış. En başta muhtara, sonra postacıya, mandıracıya, gazeteciye. Önüne gelene yani. Neden anlattın dedim, hani bir şey anlattığın adamlar seni eksiltiyorlardı? Böylece eşitleniyoruz dedi.

Muhtar kayıtlara bakarken gülüp durdu. Demek Zembilli Göçmen'in oğlusun sen dedi. Benziyorsun da... Ne aksi, ne huysuz adamdır baban!

Beni ilk görüşte tanıdığını söylemiş muhtara, yalan, tanımadı. O acıklı hikâyeyi hatırlamış olsa öyle mi konuşurdu benimle? —Evel Otel burası mı? —Burası. —Çok değişmiş. —Eee? —Ne? —Noolmuş değişmiş de? —Hiç. —Ne vardı? —Oda istiyorum, burası otel değil mi? —Kapıda yazıyor, otel. —İyi o zaman. Bir oda. —Kaç kişisin? —Tek. Tek başımayım. —Kaç gün kalacaksın? —Bilmiyorum. —İyi. Buyur, anahtar. Her akşam oda parasını peşin alırım. —Yerlere seramik döşetmişsiniz, tahtaydı. Şu bina da yoktu. —Ne zaman? —Otuz sene evel. —Otuz sene evel benim de karımla çocuklarım yoktu. —Benim de yoktu, annemle gelmiştik.* Ama seni hatırlıyorum.

Dik dik konuştuğu halde alınmadım, seni hatırlıyorum dediğimde dikkatle yüzüme baktı, ama çıkaramadı. Sormadı da nerden hatırlıyorsun diye. Gözlerimden yaş geldi o an demiş mandıracıya, öyle bir şey olmadı. Gerçi olsa ne olur, hikâyemin konusu o değil ki. Birkaç gün sonra, artık iyiden iyiye ahabap olduğumuzda, sana en iyisi Zebrecet diyeyim dedim, kendimi asmaya niyetim yok dedi, kaçıp gideceğim buralardan. Şaşırdım. Anladım kaderlerimizin kardeş olduğunu, birlikte okunduğunda hiç benzemese de. Nereye gideceksin dedim. Buradan gittiğim yere dedi.

Muhtar hikâyenin benim de olduğum kısmını değil, sonrasını, şehirde ağızdan ağıza dolaşan kısmını dinlemiş sağdan soldan. Anlatmaya kalktı, susturdum. Çirkin bir adamdı, gözleri çapaklıydı, hikâyem ağzına yakışmıyordu. Evet, dedim sertçe, buldun mu kayıtları? Sinirlendi, kayıt mayıt yok! dedi. Nasıl yok dedim, işte, burada yazıyor, Kuyudibi mahallesi. Kayıtlı olduğu ev çoktan yıkıldı da yerine apartman yapıldı dedi. Çekmiş gitmiş ama kaydını almamış, Süslü Yenge tutmuş yakasından götürmüştür. Yüzündeki sinsi sırtıma değişti, hesap sormaya dönüştü: Hem... şimdi mi geldi aklına baban? Otuz senedir nerdeydin? Sana ne? dedim, çıktım muhtarın küflü yazıhanesinden.

Avluda bir asma çardağı vardı, serin serin esiyordu. Bir otel müşterisi oturmaya kalktı, burası hususi, git belediye parkında otur, dedi. Kavruk, ezik bir adamcağızdı, hastaneye yatacakmış, onun için gelmiş, omuzları düştü, bir süre öylece dikildi hiçbir şey diyemeden. İçim acıdı. Niye öyle dedin adama? dedim, yazık değil mi? Hiç kahır çekecek halim yok dedi, benim derdim bana yeter. Çürük bir üzüm tanesi tahta masanın üstüne düştü asmadan. Kadehini kaldırdı, çak dedi, tokuşturduk. Daha tam ahabap olmamıştık, ama birbirimizi anlıyorduk. —Ne iş yapıyorsun sen? —Ticaret. Ameliyat ipliği ithal ediyorum. —Zengin misin? —Fakir değilim. —Doktor musun? —

Hayır, eczacıyım. Sen? —Otelciyim. — Bırak şimdi, demin anlattın öylesine takıldığını otele. —İşsizim, kararsızım, iki çocuk babasıyım. Babamın parasını yedim, bitirmek üzereyim. —Ben yiyemedim, babamın parasını görmedim bile. — Babanın parası yoktu ki göresin. O gün kazandığını o gün verdi. —Nerden biliyorsun? —Herkes biliyordu, burası küçük bir yerdi otuz sene evvel.

Çok sıkıntı çekmiştik çocukluğumda, babam olsa sıkıntı çekmezdi diye düşünürdüm, yanılsamışım. Yanılsamaymış hepsi. İyi. Hiç değilse bu iyi. Mesaj geldi telefonuma. YANLIŞ BU YAPTIĞIMIZ, KARINA DÖN. Sildim. Karıma mesaj çektim. YALNIZ KALMAYA İHTİYACIM VAR. LÜTFEN BİR SÜRE ARAMA. Nasıl da sahtekârdim. Bu çardak yoktu otuz sene evvel dedim. Güldü. Uyduruyorsun bari usturuplu uydur dedi. Sen geldiğinde kıştı bir kere, nereden bileceksin?*** Babamın oturduğu ev yıkılmış dedim, muhtarla konuştum. Süslü Yenge öldükten sonra baban ortadan kayboldu dedi, o zamana kadar rastlardım arada bir, burada olduğum zamanlarda. Güzel kadındı dedim, yüzü bugün gibi aklımda. Bence annen daha güzeldi dedi, acayip güzel bir kadındı, hiç unutmadım.

Karımdan mesaj geldi, endişeliymiş, oğlum sesimi duymak istiyormuş, hiç değilse çocuğu aramalıymışım. Sildim. Sonra O'ndan mesaj geldi. SENSİZ YAŞAYAMAM. Bilmiyorum, ben yaşayabilirim herhalde. Annem çok daha güzelmış. Kapat şu telefonunu dedi, ben benimkini attım gitti. Süslü Yenge nasıl bir kadındı diye sordum. Babamla mutlu muydu, babam onunla mutlu muydu? Ne bileyim ben dedi, yanlarında değildim ki, ama mutlu olsalardı kafayı yemezlerdi herhalde. Nasıl yani dedim, kafayı mı yediler? Eh, ikisi de normal sayılmazlardı, dedi, başlangıçta iyidiler, ama sonra Süslü Yenge'ye bir şeyler oldu, acayip şeyler giymeye, takıp takıştırmaya başladı. Kapı kapı dolaşır önüne gelene hayatını anlatıyordu, kadına neden Süslü Yenge diye ad taktılar sanıyorsun? Peki babam? O hiç konuşmazdı, dedi, ben çok korkardım babandan, ısırır gibi bakardı insanın yüzüne. Babamın yüzünü hatırlayamıyordum bir türlü, sarışındı, onu biliyorum.

—Evi ilk terk ettiğimde, bir gece rüyama sen girdin. —Ben mi? Nasıl? —Oğlum senmişsin güya. Senin o günkü halin yani. Öyle çok ağladın ki, uyanır uyanmaz eve döndüm. Senin yüzünden hayatım kaydı. —Oğlum sevindi mi dönünce? —Sevindi.

Yutkundum. Telefonu elime aldım, bıraktım.

—Bence Süslü Yenge babanı sevmiyordu. —Nerden biliyorsun? —Babanı hiç anlatmıyordu, hep başka bir adamdan bahsediyordu. —Nasıl? —Birini seviyormuş babandan önce, adam bunu bırakıp gitmiş. Babam hiç sevmezdi Süslü Yenge'yi, yuva yıktı diye, anneme o kadını eve sokmayacaksın diye tembih etmişti. Bir gün dayımlara gitmiştim, kuzenimle ders çalışacaktık, orada gördüm.

Kadınlar Süslü Yenge'yi aralarına almışlar, bir yandan anlattırıyorlar, bir yandan da gülüyorlardı. Yengem ne yapacaksın sevdiğine rastlayınca diye sordu, bir çift ağır sözüm var dedi kadın. Bence doğru söylüyordu.

—Evinin kaç kere terk ettin? —İki. —Niye? —Sen niye?

İçerde birileri vardı, sana sesleniyorlar dedim, boş ver dedi. Az sonra kâtip geldi, merdiven altındaki odayı ucuza vereyim mi diye sordu. Ne yaparsan yap dedi kâtime, kadehini kaldırdı, çak dedi, yine tokuşturduk. Serin bir rüzgâr çıktı. Gene mesaj geldi, okumadan telefonu kapattım.

—Niye geri döndün? —Bir keresinde sen rüyama girdin, bir keresinde de evi aradım merak etmesinler diye, babam kızın çok hasta dedi, menenjit olmuştu. Mecburen döndüm. —Tekrar gidecek misin? —Bilmiyorum. Öyle yorgunum ki bir kere daha gidemem, gidersem de dönemem. —Ne olacak peki? —Hiç, bekliyorum. Çocuklar biraz büyüsün. Sen dönecek misin evine? —Bilmem.

Babamı aramaktan vazgeçtim.

* On iki yaşındaydım. Şubat tatiliydi. Annem o gün erkenden uyandırdı beni. Gün daha ağarmamıştı. Kalk gidiyoruz dedi. Nereye dedim. Babana dedi. Aldırmadım, tekrar yorgana sarındım. Kalk dedim! diye bağırıldı bu defa. Çok korktum, hemen fırladım yataktan, giyindim. Sobayı yakmamıştı, evin içi buz gibiydi. İlk treni kaçırdığımız için bu kadar sinirli olduğunu sanıyordum. İstasyonda yan yana oturuyorduk. Usulca anneme bakıyordum, çene kemikleri oynuyordu, çene kemikleri oynadığı zaman annemden çok korkardım. Kahvaltı etmemiştik, karnım açtı, üşüyordum, ama bir şey söylemeye korkuyordum. Tren geldi, bindik. Öyle çok yerde durdu ki, yolculuk hiç bitmeyecek sandım. Epeyce yol gittik. Sonra büyükçe bir istasyonda indik. Yürümeye başladık. Pis, sinsi bir yağmur yağıyordu, ıslanmıştım, annem hiç farkında değildi. Koskoca çocuktum, ama annem elimi sıkı sıkı tutuyordu. Korkumdan elimi bırak diyemiyordum. Yürürken gözlerim yerdeydi, sanki etrafımızdaki herkes bize bakıyor ve kazık kadar olduğum halde annem elimden tuttuğu için bana gülüyordu. Genişçe bir bulvara çıktık. Bulvarın ortasında bir havuz, havuzun etrafında da yüzlerce saksı vardı. Saksılardaki çiçekler çürümüşü. Bunca saksıyı yazın kim suluyor diye düşündüm. Annem bir adamı durdurdu, Evvel Otel nerede diye sordu. Adam yolu tarif etti. Yürüdük. Evvel Otel'e geldik. Annem babana bu otelin sahibi kim diye sordu. Baban benim dedi. Annem babandan babamı aşağıya çağırmasını istedi. Baban hanım git işine dedi. Annem ben onun karısıyım deyince baban bembeyaz oldu.

O sırada babamla o kadın merdivenlerden iniyorlardı, el ele tutuşmuşlardı. Babam durdu, baban durdu, o kadın durdu, annem, ben, dünya, kâinat her şey durdu bir an. Annem elimi öyle bir sıkı ki, acıdan soluğum kesildi. Anneme baktım, babama bakıyordu. Babam, onu seviyorum, dedi. O kadar. Annem bayılırken çığlık attım, çünkü elimi sıkı sıkı tutan eli bir anda boşalmış, yumuşak, soğuk bir ölü eli olmuştu. Baban koştu, annemi kaldırdı. Ben annemin başında hüngür hüngür ağlıyordum. Ağlarken koskoca çocuk olduğumu düşünüyordum. Baban senin getirdiğin kolonyayı annemin bileklerine, yüzüne sürdü, aylıttı, bir koltuğa oturttu, sen çay getirdin. Alnında bir yara izi vardı. Benim yara izime benziyordu. Aklımdan sen de ağaçtan mı düştün diye sormak geçti. Annem ne ağlıyor, ne konuşuyordu. Dudakları titriyordu sadece. Baban derhal ikisini de kovacağım, hatta polise ihbar edeceğim dedi. Annem çayını içti, babana teşekkür etti. Size zahmet verdim dedi. Çıkarken seninle göz göze geldik. Burada kalacak olsaydım, arkadaş olurduk diye düşündüm. Bir lokantaya gittik. Lokantada sadece erkekler vardı, herkes annemle bana tuhaf bir şeymiş gibi bakıyordu. Annem garsonu çağırırdı, yemekleri saydırdı. Bana ne istediğimi sordu. Çekinerek köfte dedim. Önden bir de çorba iç dedi. Yemeklerimiz geldi. Hiçbir şey olmamış gibi yemek yemeye başladık. Benim iştahım kapanmıştı, ama annem iştahla yiyordu. Yemek bitince garsonu çağırırdı. Benim için bir irmik helvası ısmarladı, bana bir orta kahve yaptır, bir de sigara aldır dedi. Sigaraya o gün başladı.

**Birkaç gün önce karne almıştık, benim karnem her zamanki gibi baştan aşağı zayıftı. Babam çok kızmıştı, yine kemerle dövecek sandım, dövmedi. Beni karşısına aldı, anlaşıldı sen dayakla adam olmayacaksın, o zaman eşşek gibi çalış da aklın başına gelsin deyip otele götürdü. Hakikaten eşşek gibi çalıştırıyordu, canım çıkıyordu. Daha

öğlen olmadan okulu bitireceğime yemin etmişim. O gün oteldeki ilk günümüdü. Fırından taze simit alıp babanla o kadına götürmüştüm, bin kere de çay istemişlerdi. Siz geldiğiniz sırada babamın elime tutuşturduğu bezle söylene söylene bankoyu siliyordum. Annem siyah bir manto giymişti, senin elini sıkı sıkı tutuyordu. Komiğime gitmişti duruşun. Ayakkabıların sırlıslıkladı, paçaların çamurlanmıştı, saçların da ıslaktı, fare gibiydin. Kaşının üstündeki yara izi dikkatimi çekti. Ağaçtan mı düştün diye merak ettim. On üç-on dört yaşındaydım. Kadın gördüm mü uzun uzun bakıyordum, - hâlâ bakarım. Annem çok güzel bir kadındı. Böyle bir sevgilim olsa demeye utanmış, böyle bir annem olsa diye geçirmişim içimden. O güzel kadın aniden bayıldı. Sen annenin başında anneciğim aç gözlerini diye yalvararak, hüngür hüngür ağlıyordun. Babam koş kolonya getir dedi bana, telaşlıydı. Kolonya üst kattaki ecza dolabındaydı. Koridorda babanı gördüm, oda kapısının önünde yere çömelmiş, ellerini yüzüne kapatmıştı, o kadın kapıya dayanmış sigara içiyordu, çok üzgündü bana sorarsan. Kolonyayı getirdim, babam anneni aylıttı. Sonra çay içtiniz, çıkıp gittiniz. Sen kapıdan çıkarken hâlâ hıçkırıyordun. Babam babana çok öfkelenmişti. Zina ha, benim otelimde zina ha! diye gürleyerek merdivenlere yönelmişti ki babanla o kadın aşağı indiler. Babanın yüzü kâğıt gibi bembeyazdı. O kadın babamın yüzüne bakamıyordu, sırtını dönmüştü. Baban borcumuz ne kadar diye sordu, sesi müthiş titriyordu. Babam cevap verecek yerde babanın yüzüne tükürdü. Baban bankonun üstüne para attı, gittiler. Ben avluya çıktım, çardakta bir sarmaşık gülü vardı o zamanlar, asma yeni dikilmişti. Duvarın dibindeki gaz tenekesini aldım, çevirip üstüne oturdum. Yağmur yağıyordu. Seni düşündüm, ağlamaya başladım.

94.9

AÇIK
RADYO

UBOR-METENGA

Ayfer Tunc, Murat Gülsoy ve Yekta Kopan
farklı okuma biçimlerine açık

bir edebiyat yolculuğunda kurmacanın izini sürüyor.

Her Salı 23:00-00:00

Kim Gelmiş?

Şerif Erol

Sizi seyredecek olanları önceden seyretmenizi mümkün kılan bir vasıta her zaman vardır. Perdenin ya da portalin üzerinde, topluluğa büyüklüğünde ve bilmeyenlerin varlığını asla farkedemeyecekleri o deliğe gözünüzü uydurduğunuz zaman, bir süre sonra yolculuğunuza kimlerle beraber çıkacağınız konusunda bir izlenim edinebilirsiniz.

Kendi aralarında konuşarak, gülüşerek, şakalaşarak, yerlerinin iyi olup olmadığını hesap ederek, şaşkın şaşkın bakınarak, kendin emin bir edayla ilerleyerek, müsaade isteyerek, gelişindeki havadan müsaade istediğinin anlaşılacağına inanarak, farklı bir mekâna girdiklerini düşündükleri için biraz parmak ucunda ve biraz eğilerek süzülürcesine koltuklarına yerleşerek, yanlarına nasıl birisinin düşeceğini merak ederek, etrafta tanıdık olup olmadığına bakarak, tanıdıkların kimini başla ve ölçülü bir tebessümle selamlayıp kimini yanına kadar gidip öperek, 'özel' birisi varsa mutlaka onun yanına oturmaya ve seyir sırasında o kişiden gelecek kokuyu arasına almayı planlayarak, duyguların inip çıkacağı o seyir esnasında meydana gelecek minik kıpırtıların vaad ettiği ürpertici temasları bekleyerek, kendilerinden sonra gelenleri seyrederek, biraz program dergisine biraz da etrafa bakarak ilerleyerek yerlerine yerleşirler.

Homojen bir grup olmalarına az bir süre kalmıştır.

Işıklar kararır, salondaki gürültü azalır, gırtlaklar son kez temizlenir, bir iki öksürük, bir iki fısıltı... Oyun başlar.

Gene de, sizin edinebileceğiniz, bir 'izlenim'den daha fazlası değildir. Artık, "çok başlı ve sadece ön sıraları ayaklı" hale gelmiş bir topluluk karşısında, defalarca provasını yaptığınız ve ezbere bildiğiniz bir hikayeyi aktırmaya başlıyorsunuz. Onlar, başı sonu belli bir zaman dilimi içinde size (yani, sizin olduğunuzu söylediğiniz kişiye) bakmadan önce sizin onlara baktığınızı bilmezler. Siz oyuna başladıktan sonra onlar orada yokmuş gibi davrandığınız için onları bir tür röntgenci durumuna düşürürsünüz, ama üzerinde zımnen mutabakat sağlanmış bir durumdur bu. Sizin haberiniz olmaksızın seyretmemektedirler sizi; kendiniz olduğunuz bir anı göstermiyorsunuzdur karşınızdakilere. Halbuki, az evvel, onların kendileri olduğu bir anı röntgenlemişsinizdir, ama bunu da röntgenci olduğunuz için yapmamışsınızdır. Katiyen. Neyle karşılaşacağınız hakkında bir spekülasyonda bulunmak sizin de hakkınızdır. Keşif için emir beklenmez; hasmınızı görmek, enerji musluklarınızı hangi anda, ne kadar açacağınızı kestirmeye çalışmak rahatlık sağlar, güven verir.

'Hasmınızı' mı?.. Evet, biraz öyle maalesef.

Bu danişıklı 'dövüş' sırasında kimin, ne zaman, ne yapacağı belli olmaz. Oyun alanına adım attığınız andan itibaren sizin daha güçlü, daha kudretli, daha mütehakkim ve daha kıvrak olmaktan başka şansınız yoktur. Kuyu misali bir sessizlik, umulmadık bir nida ya da aklınıza bile getiremeyeceğiniz bir tepkiyle darmadağın edebilirler sizi. Hesabınız şaşabilir, yorulur ve patınaj yapabilirsiniz.

Belki de bu sebeple siz gerek topluluk, gerek toplum içinde, sizden genellikle aksi de beklense, pek rahat edemezsiniz. Bu rahatsızlığınızın şaşkınlığa neden olur; 'sosyofobik' diye, abartılı bir teşhisin muhatabı olmuşluğunuz da vardır mutlaka.

Yalnızlık, tahammülfersa bir insan değilseniz, arkadaşı olmamaktan, muhabbet edecek insan bulamamaktan ya da günün birinde terk edilmekten kaynaklanmaz ille de. Yalnızlık, cinlerini kurcaladığınız insanların ürkmelerinden ve bunu yapmak maksadıyla ziyaret ettiğiniz muhtelif kalıpların hiçbirinin sizin öz malınız olmadığını bilmekten, kendinizle meşgul olmanın bir meleke haline gelmesinden kaynaklanır. Ne Kral Lear, ne Şerife Abla, ne Cyrano, ne de Coşkun Ermiş, bir arkadaş grubu ya da bir aile oluşturmayı becerebilirler. Bırakınız kendi aralarında konuşmayı, sizin kalıbınızı kiralamadan cümle kurmaları bile mümkün değildir onların. Hayır, bencil değilsinizdir. İçinizdeki uğultuya daha çok önem veriyorsunuzdur, hepsi o.

Doğru mudur bu yaptığınız? Bunu en çok, içindeki uğultudan şiddetle yorulduğunuz zamanlar, gündelik sesler arayıp icat ederek eğlenmeye çalışırken sormaya başlıyorsunuz. Yanılsama yaratmanın araçlarını siz elbette iyi biliyorsunuz ya; onların gayriihtiyari devreye girdiklerinin farkına bile varamazsınız.

Bir akşam eve gelirsiniz, öğrendiği gündelik hareketleri aksamaksızın yerine getirir bedeniniz; anahtar kilidinde döndürürsünüz, ayakkabılarınızı nasıl çıkardığınızı düşünmezsiniz bile, otomatik olarak üstünüzü portmantoya bırakıp antreden ışsız salonunuza doğru yürürken sabah çıktığınız andan itibaren içerde herhangi bir değişiklik olup olmadığını evinizin sadece size aşına sesinden anlamaya çalışır, salonu havalandırmak gerektiğini düşünür, dolaptaki yemeği ısıtmaya mecaliniz olmadığını unutmaya çalışırken, birdenbire, yüksek sesli ama cevabı gelmeyecek bir müjde çıkarır ağızınızdan: "Ben geldim!"

Örneğin, sıcak bir Temmuz günü, kumsalda merakla bakınan insanların arasında, denizden karınızın cansız bedenini çıkardıkları zaman kendinize ne olduğunu, neden olduğunu soruyorsunuz. Bunu açıklayan filmi görmek istiyorsunuz; ama hiçbir film, roman, hikâye sizin kendi hayatınızı anlatmıyor.

Biliyordum, o kadar eski bir eve taşınmak istediğim için herkes bana deli gözüyle bakıyordu. Hem de şehirden o kadar uzakta, dediler. Ahşap bir evdi; yüzyılın başında yapılmıştı; büyük, yeşil bir bahçenin içindeydi. Tamir ve bakım masrafları olacaktı ama kira çok azdı. Ulaşım gelince İstanbul'un bu trafiğinde yarım saatlik bir fazlalık neydi ki? Ev Çamlıca'nın güneybatı yamacındaydı; boğazın Marmara girişine, adalardan eski şehrin saray ve camilerine kadar açılmış bir manzaraya bakıyordu. O yöre on yıl öncesine kadar yemyeşildi ama ikinci köprü de yapıp çevre yolları İstanbul'u her taraftan kesip biçip parçalara ayırınca, orada da önce gecekondular, sonra zenginlerin villa-şehirleri tomurcuklanmıştı. Yine de benim evim aristokrat bir hala gibi bu sonradan görme yeğenlerinin tepesinden vakur bakıyordu.

O zamanlar Levent'te küçük bir apartman dairesinde oturuyordum. Uzun bir aradan sonra yeniden işe başlayıp hayatımın düzene girdiği o aylarda, gelecekle ilgili planlar yapmaya başlamıştım. Öncelikle de içinde uzun süre yaşayabileceğim bir yer arıyordum. Üniversite yıllarında ve evliyken kaldığım beton bloklardan sıkılmış, yeşillikler içinde, geniş, ferah bir ev arıyordum.

Evi mimar arkadaşım Tefik bulmuştu. Onun arabasıyla evi görmeye giderken:

"Tam kafa dinleyecek yer; bence çok seveceksin," dedi. Tefik, herkesin, her zaman mutlu olmasını ister. Onun için herşey harika, her insan çok iyidir. Sıkar bu yanıyla insanı. "Umarım," dedim.

"Evin her yanı ağaç. Sen seversin öyle yerleri. Bir bak, beğenirsen emlakçı yakın; gider, kirayı konuşuruz."

"Olur," dedim. Tefik yağmurdan ıslak caddelerde biraz hızlı kullanıyordu arabayı. Aldığı hediyenin bir an önce açılması için can atan biri gibi.

"Yeni işin nasıl? Memnun musun?" diye sordu.

"İyidir. Ben çalışmayalı bir sürü yeni şey çıkmış. Onları okuyorum bu aralar."

"İyi oldu bu ya. Seni merak ediyordum. İyi yaptın. Yeni iş, yeni ev. Bak, kısa zamanda, herşey harika olacak. Herşeyi unutacaksın," dedi.

"Umarım," dedim.

Evi görünce beğendim ve aynı gün kontratı imzaladım. Az bir kira istemelerine şaşırılmıştım ama Tefik bana bakım masraflarından dolayı başka türlü kiralayamayacaklarını söyledi. Bir kiracının olması boş durmasından iyiydi. Yoksa evsiz serseriler girer, içinde kalmaya başlar, içini kırıp döker, hatta kışın ısınmak isterken yangın çıkarıp bütün evi kül bile edebilirlerdi.

Ev iki katlıydı. Giriş katında iki büyük oda, mutfak, kurnalı bir hamam ve alaturka bir tuvalet vardı. Taşınmadan giriş katı elden geçirip hamama da bir duşkabini taktırdım. Odalardan birini yatak odası, daha büyük olan ve genişçe bir balkona açılan diğerini de oturma ve misafir odası olarak döşedim. Üst kattaki odalara dokunmadım; zamanım ve param oldukça onları da şekle koyacaktım. Odalardaki elektrik tesisatını ve çatıda akan veya akması olası yerleri tamir ettirdim ama bu geçiciydi; yaz gelince ev esaslı bir tamirat gerektiriyordu. Emlakçı aracılığıyla konuştuğum ev sahibi de masraflara ortak olacaktı.

Çatının bir yanında küçük bir kule, kulede de her köşesinde penceresi olan küçük bir oda vardı. Gözüm özellikle bu odadaydı; orayı çalışma odam yapmak istiyordum. Henüz oranın başkası tarafından kullanıldığını bilmiyordum.

Evi taşınabilir duruma getirmek iki haftalık yoğun bir uğraş gerektirdi. Emlakçı bana bir bahçıvan yolladı; bahçıvanın karısı da arada temizliğe gelmeye gönüllü oldu. Hazırdım.

İlk akşam, bazıları eski, bazıları yeni çalışmaya başladığım işyerinden arkadaşlarımı davet edip bir kutlama yapmak istedim. Sadece giriş katını kullanacak olsam da temizliğe gelen kadına ikinci kattaki odaları ve kuledeki odayı da süpürüp temizlemesini söyledim; arkadaşlarıma "köşkümü" gezdirecektim. Üstelik iş arkadaşlarımdan Ebru da gelecekti. Ebru ile, ben çalışmaya başladıktan birkaç hafta sonra yılbaşı partisinde tanışmıştık. Hani yönetimin işyerine sosyal bir hava vermeyi, insanları sanki arkadaşarmış gibi hissettirmeyi amaçladığı ve böylece daha iyi çalışacaklarını sandığı, ama esasında herkesin hava atmaya veya birbirini küçük düşürmeye çalıştığı partilerden biri. Gerçi çalıştığım yer büyük bir yer değil, insan istemese de herkesle kısa zamanda tanışıyor ama, kısmen Ebru yarım gün çalıştığı, kısmen de herhalde ben pek sosyal biri olmadığımından daha önce tanışmamıştık. Partide de konuşmadık. Ama çıkınca raslantı eseri otobüs durağında karşılaştık ve yol boyu sohbet ettik. Üniversite son sınıfta okuyordu; güzel ve akıllı bir kızdı. O günden sonra rastlaştığımız zamanlarda ayaküstü sohbet ederdik. Bazen işte boş vakti olduğunda benim ofisime uğradı. Sohbetlerimizde canayakındı; bu tabii aynı işyerinde çalıştığımızdan dolayı kibarlıktan da olabiliirdi.

Temizlikçi kadın üst kattaki odaları temizlemesine rağmen kuleye çıkmayı reddetti. Olmaz, dedi. Kocasını yardımına yetiştirdi: "Yüksekten korkar beyim." İnanamadım, çünkü kuledeki oda neredeyse üç metreye üç metre, büyükçe bir yerdi; öyle gerçekten kule gibi değildi. Adama söyledim, o da romatizmalarını bahane etti; merdiven çıkamıyormuş. Gün boyu bahçede o kadar eğilip kalkıp çalışan adamın on, onbeş basamak merdiveni neden çıkamadığı şaşırtıcıydı. Sonunda odayı ben süpürdüm; ara sıra durup pencerelerden yeşil bahçeye, etrafa bakıp, uzaktaki kartpostal boğaz manzarasının, yeni evimin, tadına vararak.

Akşamüstü, arkadaşlarımdan gelişinden biraz önce, işleri bitip, temizlenmiş, paralarını alıp ayrılırken bahçıvanım:

"Beyim, sık çıkmayın o tepedeki odaya. Hiç çıkmayın," dedi.

"Niye ki?" diye sordum. Durdu, sonra:

"Burası eski ev beyim, ahşaptır. Kurtlanmıştır merdivenler. Allah korusun, birşey olmasın. Çıkmayın oraya beyim," dedi eliyle kuleyi gösterip. Kadın kocasını dürttü:

"Söylesene, hadi söyle," dedi.

"Sen sus kadın," diye azarladı adam karısını. "Güle güle oturun beyim, Allah'ın izniyle."

Ben bu saçmalığa kafa yoramadan arkadaşlarım birer birer gelmeye başladılar.

İyi bir akşam oldu. Ebru gelince diğerlerini aşağıda bırakıp onu kuledeki odaya çıkardım ve ellerimizde şarap kadehleri çamların tepelerini beyaz yapraklandıran ayışığında etrafı seyrettik.

"Manzara çok güzel," dedi; "güzel bir eviniz var." Ebru bana 'siz' dendi, mesafe bırakırdı konuşurken. Öyle bir mesafe bırakırdı ki,

o nerede, ben neredeydim anlayamazdım.

"İstedığın zaman gelebilirsin," dedim. Ben ona 'sen' derdim, yakına gelsin, görünsün diye. Gülümsedi ama yanıt vermedi. Sonra bakışlarını manzaradan bana çevirdi.

"Ofiste masanızın üzerinde bir kadın resmi var. Kim o?" diye sordu.

"Eski karım," dedim. "Leyla."

"Boşandınız mı?"

"Hayır. Öldü, bir yıldan fazla oluyor."

"Üzuldüm." Bir an sessizlik oldu, anlatmaya devam etmemi beklediğini hissettim.

"İnelim mi?" diye sordum.

Aşağı inerken aklıma tuhaf bir şey geldi: Akşamüstü odayı süpürdükten sonra ayrılırken kapıyı kapadığımı hatırlıyordum ama biraz önce geldiğimizde kapı ardına dek açıktı. Herhalde bir yerden cereyan yapıyordur, pencere pervazlarından falan, dedim ve omuz silkip geçtim.

Oturma odasında hep birlikte otururken sohbetin bir noktasında Tevfik:

"Bu arada unutmadan söylemeliyim, bu ev periliymiş," dedi.

"Hadi canım," dedim.

"Yo, gerçekten. Geçenlerde emlakçı aradı. Sana söylememi istedi. Adam sana bahsetmediği için vicdan azabı duymuş herhalde, 'belki fikrini değiştirir' dedi senin için. Seni arayıp söylemedim bu saçmalığı, çoktan başlamıştın tamirata. Ama yine de bil, söz üzerimde kalsın."

"Eski evler hakkında hep böyle söylentiler olur," dedi Erdoğan.

"Maksat mahallede konuşacak konu çıksın." Erdoğan mühendistir ve bilime insanlardan çok güvenir.

"Anlaşıldığı kadarıyla," diye devam etti Tevfik, "mahalleli bu evde bir kadın hayaletin yaşadığına inanıyor."

"Tamam şimdi anladım. Kuledeki odada mıymış hayalet?"

"Evet, nereden bildin?"

Onlara bahçıvanla karısından bahsettim. Bu onların tuhaf davranışını açıklıyordu.

"Hayalet hanım için üzgünüm ama benim o oda için başka planlarım var," dedim.

"Emlakçı adamın söylediğine göre, mahalleli diyormuş ki, daha önceki kiracılar bazı akşamlar ışık görmüş o odada; bazen de tıkırtılar duyulmuş," dedi Tevfik. "Hem bak burası ilginç; söylediklerine göre hayalet kadın Almanmış. Bu evde çok uzun yıllar önce yaşamış Alman bir kadının hayaletiymiş senin kulendeki. Kocasını savaşta subaymış dedi galiba."

"Yani bu evde Alman bir kadınla birlikte mi oturacaksınız?" diye sordu Ebru, muzip bir gülümsemeye.

"Ha birşey daha. Senin hayalet şarap seviyormuş," dedi Tevfik.

"Hayalete bak! Ne kadar da iyi biliniyor burada; zevkleri de var," diye dalga geçtim.

"Evet şarap seviyormuş. Hani sıcak şarap var ya Almanların içtiği, baharatlı. Baharatın kokusunu almış kiracılar."

"Glühwein," diye atıldı Nilgün, Erdoğan'ın kız arkadaşı.

"Tamam o. Hayalet Glühwein'a düşkünmüş. İşin zor yanı," dedi Tevfik; sonra, "Sarap seven hayaletin şerefine," dedi. Kadehlerimizi kaldırdık.

"Harika," dedim, "can atıyorum şu hayalet'anımla tanışmaya."

Sonraki birkaç gün eve alışarak geçti. Yeni mahalleme giden otobüsleri, yakındaki bakkal ve marketi öğrendim. Telefon bağlatmak en zoru oldu; teli yoldan eve kadar ağaçlara asa asa bağlamak gerekti.

Pazar günü sabahı Ebru'yu aradım ama bütün gün meşgulmüş; ben de günü evde geçirmeye karar verdim. İnsan evine içinde zaman geçirdikçe ısınıyor. Biraz bahçede doluştım. Ağaçların arkasında, daha önce görmediğim, kurumuş, yaklaşık iki metre çapında bir havuz buldum. İçi toprak ve kuru yaprak doluydu. Derin değildi ama tamamen toprakla doldurtmak gerekiyordu. Havuz tehlikeliydi; içine küçük bir çocuk düşüp boğulabilirdi.

Üşüyünce eve girdim. Yağmur geliyordu. Tevfik'in işçilerinin çatıda yaptıkları hızlı tamiratın bana sorun çıkarmadan kışı geçireceğini ümit ediyordum. Okuduğum Fransızca romanı ve sözlüğü alıp pencere kenarındaki koltuğuma yerleştirdim.

Leyla ile Fransızca kursunda tanışmıştık. İkimiz de üniversite öğrencisiydik ama ayrı üniversitelerdendik. Ben üçüncü sınıftaydım, Leyla ilk yılındaydı. Haftada üç akşam Taksim'de Fransız Kültür Merkezi'nde, dersten önce, hava güzelse avluda, kötüyse kafeteryada sohbet ederdik. Bir süre sonra, ikimiz de dersin başlamasında çok önce gitmeye başladık, veya ders çıkışında Taksim civarında bir yerde oturup sohbet ederdik. Ben askerden gelip ilk işime girdikten sonra, o da mezun olunca evlendik. Gelecek Mart'ta yedi yıl olacak evleneli. Temmuz'da da o öleli iki yıl olacak.

Kendi düşüncelerimle başbaşa kalıp, aynı şeyleri tekrar tekrar düşünmektense çıkıp sinemaya gittim. Bir buçuk saat boyunca hayali insanların hayali hayatlarını, acılarını, çabalarını, beceriksizliklerini, birbirlerini yanlış anlamalarını, hiç anlamamalarını seyrettik. Ama filmin en azından bir sonu vardı; sonunda birşeyler bağlanıyor, açığa kavuşuyordu. Film den çıkınca birşeyleri anlıyorduk. Gerçek hayatta ise olaylar hep oluyordu, arka arkaya, ama nedenini çok sonra anlıyorduk; bazen de hiç anlamıyorduk.

Örneğin, sıcak bir Temmuz günü, kumsalda merakla bakınan insanların arasında, denizden karınızın cansız bedenini çıkardıkları zaman kendinize ne olduğunu, neden olduğunu soruyorsunuz. Bunu açıklayan filmi görmek istiyorsunuz; ama hiçbir film, roman, hikâye sizin kendi hayatınızı anlatmıyor.

Bir akşam Tevfik'lere yemeğe gittim. Tevfik'in karısı Ayşe: "Geçen akşam sana gelemedim, kusura bakma," dedi. "Daha önceden verilmiş bir sözüm vardı. Tevfik'in söylediği kadarıyla güzel bir evin varmış."

"Önemli değil," dedim. "Ne zaman istersen gel."

Yemeklerimizi yedikten sonra Ayşe

"Ben de seninle konuşmak istiyordum," dedi. Tevfik araya girdi.

"Başka bir zaman konuşsak bunu."

"Niye ki? Bence iyi artık. Ölenle ölünmez," dedi Ayşe Tevfik'e. Sonra bana döndü: "İşyerinde bir arkadaşım var; adı İdil. Bence iyi anlaşsınız. Bize bir akşam yemeğe gel; onu da çağırırım, tanışsınız."

Sessiz kaldım.

"Hiçbir zorlama yok," dedi Ayşe. "Anlaşırsanız sonra ararsın, yine görüşürsünüz."

"Ayşe, bırak adam biraz işine, evine alışsın."

"Sen sus. Sen anlamazsın bu işlerden. Bak, işte fotoğrafı," dedi bana. "Nasıl? Leyla'ya benziyor değil mi? İlk gördüğüm zaman benim de aklıma hemen Leyla geldi."

Ertesi gün şirkette Ebru'yu gördüğüm zaman cesaretimi toplayıp akşam yemeğe çıkmayı teklif ettim, kabul etti. Leyla ile tanıştığım beri, neredeyse on yıldan sonra, ilk defa başka bir kadınla çıkacaktım.

Hoşlandığınız bir kızla ilk randevunuzu düşünün. Restoranda diken üstünde oturuyorsunuz; acaba kıyafetiniz uygun mu, iyi bir restoran seçtiniz mi diye kaygılısınız. Heyecanla kafanızda büyüttüğünüz daha bir sürü küçük şey var. Derken beklediğiniz kız beliriyor. Daha önce hiç uzun konuşmamışsınız; bu ilk randevunuz. Siz onu tanımıyorsunuz, o sizi tanımıyor. Sanki başka bir dünyadan gelmiş gibi. Ağzınızdan cümleler dökülüyor, o birşeyler söylüyor ama gerçekte kim o? Sözcükler duyuyorsunuz ama arkasında nasıl bir kişi var? İstikle ilginç bir sohbet oluşturmaya çalışıyor, bir konudan başkasına atlıyorsunuz. Ama ne kadar uğraşsanız da arada ne diyeceğinizi bilemediğiniz lanet sessizlikler oluyor. Ve o sessizlikte merak ediyorsunuz: Gerçekte orada karşınızda mı, yoksa normalde yaşadığı ve birkaç dakikalığına ayrılıp sizi ziyarete geldiği kendi dünyasına mı döndü? Belki o mesafeli olduğu için, ya da siz heyecanlı olduğunuz için, sanki bir ruh gibi. Karşınızda ama gerçekte orada değil; ne tam görünüyor, ne tam biliniyor.

Ve fiziksel temas arzuluyorsunuz, elini tutmak veya öpmek istiyorsunuz onu. Cinsel arzudan değil, sadece orada olduğundan, gerçekten orada olduğundan, gerçekten sizinle orada olduğundan emin olmak için.

Ama elini, elinizin içinden çekince görünmeyen bir duvar çıkıyor ortaya.

Sonraki günlerde Ebru'ya birkaç kere telefon açtım ama meşgulmüş, görüşemedik. İşe geldiği zamanlarda da artık bana uğramıyordu.

Akşamları evde oturup kitap okumaya çalışıyordum. Ama kendimi sayfaların üzerindeki yazıları okumaya ne kadar zorlasam da aklıma hep geçmiş olaylar geliyor; beni bir türlü rahat bırakmıyorlardı. Eski ahşap evin rüzgarda her tarafından gıcırtilar, gürültüler geliyor; sanki onu da birşeyler rahat bırakmıyordu.

Eğlenmeye çalışmaktan sıkılıp evde oturduğum bir akşam, gecenin ilerleyen saatlerinde, uyku tutmamış, bir İngiliz müzisyenin Almanya'daki konserinin kompakt diskini

dinliyordum ki inanılmaz olaylar başladı.

Şarkılar arasında şarkıcı yarı Almanca, yarı İngilizce konuşuyordu. Aniden üst katta her zamankinden farklı bir gürültü işittim. Her tarafı dolaştım, bütün pencereleri kontrol ettim, kuledeki odaya çıktım; ama bütün pencereler, kapılar sıkı kapalıydı. Tevfik'in adamlarını çağırıp bir baktırmak gerekiyordu; belki çatıya bir kırık dal düşmüştü. Mutfakta kendime bir kadeh daha şarap koydum.

Odaya dönüp masama oturduğum zaman defterime Almanca birşeyler yazılı olduğunu gördüm. Bol yuvarlaklı bir elyazısıydı. Almanca bilmediğim için şimdi ne yazdığını hatırlamıyorum.

Hemen aklıma arkadaşlarımın bana bir şaka yaptığı geldi. Herhalde biri odada bir yerde saklanıyordu ve gürültü yapıp beni odadan uzaklaştırmışlar, ben yokken de o yazıyı yazmışlardı. Keşke o kadar basit olsaydı.

Gülümseyerek yazının altına Almanca bilmediğimi yazdım; hem Türkçe, hem de bildiğim tek yabancı dilde, Fransızca yazdım. Sonra üst kata çıkıp biraz dolaştım ve arkadaşlarıma yazmak için yeterince zaman verdikten sonra odaya döndüm. Defterde, benimkinin altında bir yazı daha vardı:

"Bon alors, on peut écrire en Français."

Acaba hem Almanca, hem Fransızca bilen hangi arkadaşımды. Çıkaramadım kim olabileceğini. Tuhaftı. Deftere Fransızca "Kimsin?" diye yazdım ve odadan çıktım. Bu sefer meraktan daha hızlı döndüm. Defterimde Fransızca olarak "Birisinin Almanca konuştuğunu duydum," diye okudum. "Bu arada benim yazmam için odadan çıkmak zorunda değilsin."

"Neredesin? Çık ortaya," diye yazdım ve gülümseyerek arkadaşlarımla belirmesini bekledim; olup bitenden dolayı biraz da rahatsız ve sinirliydim.

Aniden kalem defterin yanından havalandı, ben şaşkınlık ve korkuyla izlerken uçup kağıdın üzerine geldi ve yazmaya başladı:

"Beni göremezsin."

Hareket edemiyordum, donup kalmıştım.

"Lütfen korkma," diye ekledi havada dönüp duran kalem.

Kalbim hızla çarpıyordu. Neredeyse evden kaçıp gidecektim. Ama hâlâ bunun bir oyun olabileceğini düşünüyordum. Mantıklı bir açıklaması olmalıydı; belki Japonlar uzaktan kumandalı kalem falan keşfetmişti. Deftere konmuş kalemi dikkatle elime alıp, arkadaşlarımla şakasını bozmamak için yazdım:

"Gluhwine severmişsin, öyle duydum," diye yazdım. Kalem ben bırakınca tekrar havalandı ve

"Evet çok severim Glühwein'i," diye cevap geldi. Ruh muydu neydi bilmiyorum ama kesinlikle Almandı; Glühwein'i yanlış yazınca dayanamayıp hatamı hemen düzeltmişti. Kibardı da; bunu yüzüme vurmadan yapmıştı. Kalemi tekrar alıp yazdım:

"Ne yazık ki ikram edemeyeceğim. Nasıl yapıldığını bilmiyorum." Ben bırakınca kalem yine uçmaya ve bir liste yazmaya başladı, en sonuna da ekledi:

"Sadece Almanca adlarını biliyorum baharatların, özür dilerim."

Kalem defterin üstüne konunca alıp yazdım:

"Ruhlar şarap içmez zannedirdim."

"Şaraptan zevk almanın değişik yolları vardır."

"Kulede mi yaşıyorsun?" diye sordum, sonra 'yaşıyorsun' 'oturuyorsun' diye düzelttim.

"Yorgunum, gitmeliyim," diye yazdı.

Kalem defterin üzerine düştü, hareketsiz kaldı. Ne komik; ne kadar çabuk alışıyoruz en tuhaf şeylere. Bu oyun değildi, numara değildi. Numaraysa bile açıklaması numaranın kendisi kadar inanılmazdı – evren ve tanrı gibi.

Yarım saat boyunca kalemi ve defteri evirdim, çevirdim ama hiçbir tuhaflık, farklılık bulamadım. Olup biten inanılmazdı. Biri şekilde hayalet bir kadınla yazıyordum; ama kimle, nasıl bilmiyordum. Hem korkmuşum, hem de ne olup bittiğini merak ediyordum. O gece pek uyuyamadım.

Sabah uyandığım zaman önce bunun bir rüya olduğunu düşündüm. Ama çalışma odama gidip de defterimde hem benim, hem de onun yuvarlak elyazısını görünce rüya görmemiş olduğumu anladım. Olanlar gerçektir.

İşe varınca Ebru'ya akşam görüşmek için eposta yolladım ama yanıt gelmedi.

Öğleden sonra Almanya'da yaşamış bir arkadaşımdayım. Glühwein için gerekli baharatları öğrendim. İştten erken çıkıp Sirkeci'ye indim, Mısır çarşısından o baharatlardan bolca aldım. Dönerken aldıklarımın iki büyük şişe kırmızı şarap da ekledim. Akşam elimde torbalarla bahçeye girerken kuledeki odada ışık gördüm; misafirim – yoksa ev sahibem mi demeliydim? - evdeydi. Sonraki haftalarda her akşam eve gelirken önce odasında ışık yanıyor mu diye bakardım ve yanırırsa içimi arayan bir mutluluk kaplardı. Odama gidip, gelmesini, kalemin uçup dillenmesini beklerdim.

Eve girince hemen baharatları kaynamaya bıraktım. Koku onun aşağı çekecekti. Masama oturup iki defter ve iki kalem hazırladım; böylece daha hızlı yazılabilecektik. Ben onun, o benim yazmamı beklemeyecektik. Böylece, konuşuyormuşuz gibi olacaktı.

Şarap hazır olunca iki bardağa koyup, onun bardağını da deftere ve kaleminin yanına yerleştirmiştim ki kalemi defterinin üzerinde yazmaya başladı.

"Merci," diye okudum, "Glühwein için."

"Merhaba. Birşey değil," diye yazdım kendi defterime.

"Bu kadar zaman sonra bu kokuyu tekrar duymak harika."

"Bana biraz kendinden bahsetsene."

Konstantinopolis'e 1915 yılında erkek kardeşiyle geldiğini yazdı. "Komşulara karı kocayız dedik. Alman büyükelçiliğindeki yere halkla ilişkide bunun daha iyi olacağını tavsiye etmişlerdi. Komşular tutucuydu, kardeşim sıkça cephede idi; bekâr kadın evde yalnız olamazmış. Kardeşim Osmanlı ordusunda yardımcı subaydı, ben de buradaki Alman hastanesinde hemşirelik yapıyordum."

Biraz durup sonra devam etti:

"Kardeşim Gallipoli'de öldü. Ben savaşın sonuna kadar kaldım"

Sonra mütareke imzalanınca bizi, bütün hastane çalışanlarını, gemiye doldurup Konstantinopolis'ten yolladılar. Almanya'ya döndüm ama savaş sonuydu. Ülkem çok fakirdi, yiyecek yoktu, hastalık vardı. Benim kasabam işgal altındaydı, oraya dönemedim. Birkaç ay sonra veremden öldüm."

"İnsan ölünce başka bir dünyaya gitmez mi?"

"Sana, devam etmek mi, yoksa biraz oyalanmak mı istersin diye sorarlar. Çoğu bu dünyadan bıkmıştır, devam eder. Ben kalmak istedim."

"Almanya'da kalmadın mı?"

"Söylediğim gibi, kasabam işgal edilmişti. Fransız ruhların ne kadar rahatsız edici olabileceğini bilemezsin. Fransızların ölüleri bile sıkıcıdır. Üstelik tam savaş sonu, her tarafta açlık, sefalet, hastalık hüküm sürmekteydi Almanya'da o kadar çok ruh vardı ki. Ben de buraya gönderilmek istedim, onlar da kabul ettiler."

"Onlar kim?"

"Sana bunu söyleyemem. Ama bu ev hayatımın son yıllarını geçirdiğim yerdirdi, çok seviyordum. Döndüm ve buradayım. J'y suis, j'y reste."

"Ne zaman devam edeceksin? Bir sonraki aşamaya?"

"Belirli bir süre yok. Ne zaman istersem. Acelem yok. Esasında bir keresinde az daha gidiyordum. Sizin zamanınızla yirmi yıl falan oluyor, burada kalan çok gürültülü bir aile vardı. Neyse biraz tıkkırtı yaptım da gittiler. O zamandan beri de çoğu zaman boştu burası. Ben de rahattım. Senin gelmeden rahatsız oldum ama seni birkaç gün izleyince iyi anlaşabileceğimizi anladım."

"Umarım; benim de canım sıkılıyordu." İnanamıyordum. Ölmüş biriyle iletişimdeydim ama konuşmamız o kadar canlıydı ki, normal gelmeye başlamıştı.

"Bütün gün ne yapıyorsun? Sıkılmıyor musun?" diye sordum, ertesi akşam. Gün boyunca işteydim ama aklım hep evdeydi. Dönüp tekrar hayalet kadınla sohbet etmek için akşamı dört gözle beklemiştim.

"Bizim için zaman sizinki gibi değil. Bizim için gündüz, gece, gün, hafta yok. Ama bizim de alışkanlıklarımız var. Ve bürokrasimiz. Konstantinopolis, pardon İstanbul, Alman Ruhları Cemiyetimiz var. Arada oraya gidip hâlâ burada olduğumu bildirmem gerekiyor."

"Gerçekten mi?"

"Evet. Yurdumu ve yaşadığım zamanı özleyince birileriyle Almanca konuşmak iyi oluyor. Geçen akşam senin Almanca konuştuğunu zannedince çok sevinmiştim. Neyse Fransızca da kötü değil. Türkçeyi bir türlü beceremedim. Alfabeniz değişince kolay olur demiştim ama çok farklı bir dil. Pek sık ayrılmıyorum artık evden."

"Orası nasıl bir yer?"

"Söyleyemem, gelince görürsün."

"Hiç acelem yok," diye yazdım ve ekledim "-: -)"

"Bu işaret ne?"

"Gülen bir yüz. Yandan bakınca." İnanılmazdı, bir ruha emotikon

öğretiyordum.

"Neden yandan?"

"Uzun hikâye." Ona bilgisayarlar, elektronik posta veya chat yapmaktan bahsetmek istemedim, devam ettim: "Bana görünemez misin? Neye benzediğini merak ediyorum."

"Görünsem ne olacak ki?" diye yazdı.

"Öyle daha gerçek olurdu."

"Gerçek ne ki?"

Leyla'nın cenaze töreninden sonra çalıştığım işten ayrılmıştım. Cenazenin ertesi günü çalıştığım işyerine gidip Leyla'nın masamın üzerinde duran fotoğrafını aldım. Leyla'nın işyerinden bir arkadaşı uğrayıp onun özel eşyalarını getirdi. Kızkardeşi birgün geldi, Leyla'nın giysilerini düzgünce katlayıp götürdü. Leyla kıyafetine düşkündü, makyaj da yapardı. Bu onu olduğundan dört, beş yaş daha büyük gösterirdi. Ona bunu hep söylemek istedim, ama hiç söylemedim.

Uzun süre çalışmadım. Ev almak için biriktirdiğimiz parayı yavaş yavaş harcadım.

İlk başlarda arkadaşlarım gelip benimle konuşmak isterlerdi. Konuşmanın beni rahatlatacağını söylerlerdi. Konuşmak anlamsız gelirdi. Onlara birkaç espri yapardım, rahatlayıp giderlerdi.

Leyla'nın siyah saçları vardı; simsiyah. Öyle siyah ki, ışık vurunca lacivert parlardı. Bazen gecenin bir yarısı uyanır, yataktan kalkardım. Yatak odasının kapısına varınca nereye gittiğimi bilmezdim; rüyayı hatırlamazdım. Yatağa geri yatar, uykuya dalırdım.

Düşününce aklıma parça parça anılar gelirdi. Anılar bir yapbozun parçaları gibi değişik renklerde, girintili çıkıntılıydı. O parçaları yanyana koyup birlikte geçirdiğimiz onca yılı oluşturmaya çalışıyordum. Bazen geçmişten bir günü, örneğin Leyla'nın yaşgünlerinden birini, veya Floransa'dan Pisa'ya gittiğimiz günü hatırlar, o gün sabah uyandığım zamandan gece uyuyana kadar bütün olup biteni yazardım.

Havanın çok kötü olmadığı günlerde, deniz kenarında veya insanlarla dolu kalabalık caddelerde yürürdüm. Yollarda bazen bana Leyla'yı hatırlatan kadınlar görürdüm.

Gazeteden hergün Leyla'nın burcunu okurdum. Aslan: Bugün neşeniz yerinde.

Sonraları onu hatırlamamaya, düşünmemeye çalıştım. Günlerim ve gecelerim onu hatırlamamaya çalışarak geçti. Hayatımı onun yokluğu şekillendiriyordu. Yavaş yavaş buna alıştım. Sonra param da bitmeye başlayınca yeniden işe girdim.

"Karımla konuşabilir miyim? Yani, onunla da yazışabilir miyim, seninle yazıştığım gibi?"

"Onu özlüyor musun?"

"Çok. Benimle yazışmasını sağlayabilir misin? Onu orada bulabilir misin?"

"Buna emin misin? Belki karın bunun seni daha kötü etkileyeceğini düşünüyordun."

"Nasıl?"

"Demek istediğim; belki o öldükten sonra da senin yaşamaya devam edebilmeni istiyordur. Hani ilk taşındığın akşam bir kız vardı burada. Benim yerimde karın olsaydı, rahatsız olmaz mıydı? Sen de onun rahatsız olacağını hissedip rahatsız olmaz mıydın? Belki karın, onu tam unutmamı ve hayata devam etmeni istiyordur."

"Belki," diye yazdım. "Esasında biliyor musun? Karım almanca biliyordu. Yani eğer benimle değil de onunla yazışıyor olsan işin daha kolay olurdu."

Bir akşam Tevfik uğradı:

"Nasıl, yeni evinden memnun musun?"

"İyidir," dedim.

"O kızla nasıl gidiyor? Hani işyerindeki kız, Ebru."

"Gitmiyor. Zaten bizim şirketten ayrıldı. Mezun olunca tam zamanlı bir işe girdi."

"Artık görüşmüyor musunuz? Arasana kıızı."

"Birkaç kere aradım, ama o beni geri aramadı," dedim. "Ne içersin? İstersen sıcak şarap yapabilirim, Glühwein."

"Ha ha. Ne bu? Bir gelenek mi? Bu evde başka birşey içilmiyor mu?"

"Evet. Alman ruhun emri. Bu evde başka şey içmek yasak. Kokusu hoşuna gidiyormuş."

Tevfik gülümsedi. Mutfağa gidip baharatları kaynamaya bıraktım. Kaynayınca şarabı ekledim, ocağın altını kıstım. Dönünce bir sigara yaktım.

"Sen sigarayı bırakmamış mıydın?"

"Evet. Tekrar başladım," dedim.

"Sigara, şarap; dikkat et. Böyle gidersen sonun köprü altı olmasın." Devam etti: "Gerçekten dikkat et. Bu ev ahşap, eski. Bir yangın başlarsa, beş dakikada kül olur."

"Merak etme," dedim ve mutfağa şarapları doldurmaya gittim.

"Ayşe beni sıkıştırıp duruyor," dedi, mutfağa gelip. "Bir akşam onun arkadaşıyla tanışmaya gelecek misin? Gerçi ben anlamam böyle şeylerden ama," dedi.

"Ben de anlamam," dedim. "Şarabın baharatını bol koydum, kokusu daha iyi çıksın diye."

Arkadaşına benden bahsettin mi?"

"Hayır. Anlamazdı. Beni deli zannederdi."

Bugün çalışmıyor musun?"

"Hayır. İş bıraktım."

"Neden?"

"Sevmiyordum yaptığım işi. Böyle daha iyi. Seninle yazışmak daha güzel."

"Merci."

İşten ayrılmışsın," dedi Tevfik telefonda. "Sana uğramak istedim bu öğlen."

"Evet," dedim. "Orada çok sıkılıyordum."

"Ne yapacaksın? Başka bir iş bakıyor musun?"

"Evet."

"İstersen," dedi Tevfik, "sana bu tarafta bir ev bakabiliriz. Bize de yakın olursun. Orası dağ başı. Araban da yok. Hep yalnızsın canın sıkılmıyor mu?"

"Hayır," dedim. "Sağol. Evimden memnunum. Herhalde, bir, iki haftaya kadar başka bir iş bulurum."

"Tamam. Arada bizi ara. İstersen bir akşam gel," dedi. "Ayşe'yle konuştum. Kız işini açmayacak."

"Gelirim," dedim. "Ayşe'ye selam söyle."

Telefonu kapadıktan sonra fişten çıktım.

Neredeydin? Seni merak ettim."

"Öyle geziniyordum."

"Beni merakta bırakma," diye yazdım.

Bir öğleden sonra kapım gürültüyle çalınca uyandırm. Açtığımda Tevfik ve yanında mahallenin bekçisi vardı. Arkalarında mahallenin çocukları ve diğer meraklıları toplanmış bakıyordu.

"Nerdesin ya? Bahçe kapısının zili çalıyor mu?" diye sordu Tevfik.

"Hayır," dedim. Zilin bağlantısını ben sökmüştüm. Çocuklar basıp basıp kaçıyor. Bakkala gittiğim zamanlarda da uzaktan bana korkuyla bakıyorlardı. Mahallede herkes bana bir tuhaflı davranıyordu. Sanki perili evde yaşadığım için ben de hayale olmuştum. Ben de artık bakkala gitmiyorum, haftada bir Üsküdar'a inip alışveriş yapıyordum.

"Ne bu hal? Saç, sakal. Kendini koyvermişsin."

"Yok ya. Birşey yok. Gel içeri," dedim. "Size de zahmet oldu, dedim bekçiye; biraz bahşiş verip savdım. Bekçi mahalleliyi güderek bahçeden çıkardı."

İçeri girince Tevfik

"Sana birşey oldu diye korktum," dedi. "Kaç hafta oldu. İnsan bir uğramaz mı? Telefonun da cevap vermiyor."

"Telefonum bozuk," dedim. "Yaptırmaya fırsat olmadı. Merak etme, ben iyiyim," dedim.

"İyiymiş, sen külahıma anlat onu. Şu haline bir bak!"

Yanıt vermedim.

"Ne yapıyorsun gece gündüz?"

"Hiç. Kitap okuyorum. Uyuyorum. Öyle vakit geçiyor. Çay yapayım mı, içer misin?"

Tevfik odanın içinde dolaşmaya başladı. Yazı dolu kağıtları gördü.

"Bu yazılar ne?"

"Onlar mı? Önemli değil," dedim. Elinden kağıtları alıp çekmeceye tıktım. "Roman yazıyorum," dedim.

"Ne hakkında?"

"Glühwein seven Alman bir ruh hakkında," dedim. "İçer misin? diye sordum. "İstersen çay yerine Glühwein yapayım."

Bana bir tuhaf baktı. Mahallelinin baktığı gibi.

"Fransızca mı yazıyorsun?"

"Evet," dedim. "Benim ruhum Fransızca da biliyor. Hem böylece romanımla uluslararası pazara da hitap edeceğim. Nobel bile alabilirim." Gülümsedim. Tevfik gülümsemedi.

"Hadi," dedi, "toplan. Bize gidiyoruz."

"Ne?"

"Bize gidiyoruz. Bizde kalırsın bir süre."

"Yok gelemem."

"Gelirsin," dedi. "Sen iyi değilsin. Leyla öldükten sonra bile böyle olmamıştın."

"Ben iyiyim."

"İyi değilsin. Eğer gelmezsen polis çağırıp zorla götürürüm seni."

"Tevfik kendine gel. Abartma. Tanımıyor musun beni?"

"Artık tanımıyorum," dedi.

"Şimdi böyle aniden gidemem. Toplanmam lazım."

Çay suyu koymak için mutfığa gittim. Çay içip biraz sohbet edince sakinleşti. Ayrılırken

"Bak," dedi, "bugün toplan, yarın sabah geliyorum seni almaya. Tamam mı?" diye sordu. "Yarın gelmezsen benden günah gider."

"Tamam," dedim. "Merak etme. Yarın geliyorum."

O akşam:

"Arkadaşın sinirli gibiydi bugün," diye yazdı.

"Galiba benim delirdiğimi sanıyor."

"Ne olacak şimdi?"

"Onunla gitmemi istiyor. Buradan ayrılmamı."

"Gidecek misin?"

"Gitmeyeceğim. Esas bu evin dışında deliriyorum." Glühwein'imdan bir yudum aldım.

"Ne yapacaksın?"

"Senin yanına geleceğim."

"İntihar mı? Hayır, yapma."

"Esas buradan gidersem, sen olmazsan, ölürüm ben," diye yazdım. Kararımı vermişim. Bunu daha önce yapmalıydım. Çok daha önce.

O akşam her zamanki gibi kuledeki odaya uyumaya çıkmadan önce evi ateşe verdim.

Beni itfaiyeciler kurtarmış. Hastanede yanıklarım iyileşene dek bir ay kaldım. Sonra beni bu kliniğe getirdiler. Burada kendime ait manzaralı bir odam var. Bahçesi de güzel, yemyeşil. Psikiyatr doktor bir hanım var. İlk geldiğim zaman ona herşeyi anlatmışım; ruhu, kuledeki odayı, Glühwein'i, herşeyi.

"Günaydın." Doktor hanım günde böyle iki kere gelir; bir sabah, bir akşam; yemeklerden sonra birer draje.

"Günaydın," dedim. "Nasılsınız?"

"Teşekkür ederim," dedi. "Siz de iyisiniz galiba."

"Çok iyiyim."

"Nasıl, akşam gelip giden oldu mu? Alman ruhunuz ne oldu? Geldi mi?"

"Ne gezer? Boşadı galiba beni. Herhalde başka birini buldu," dedim. Gülümsedim. Doktor hanım yatağımın yanına iki defter ve kalem koydurmuştu, ruh gelirse yazılabilelim diye.

"Siz ne düşünüyorsunuz, gelir mi tekrar?" diye sordu.

"Belki Glühwein yaparsak gelir," dedim. Bana merakla baktı.

"Saka yaptım," dedim. "Dün konuştuğumuz gibi: Herhalde o zamanlar ruhi olarak zorda olduğum için hayal görüyordum. Karımın ölümü, uzun bir aradan sonra o yeni işin stresi. Her taraftan uzak bir evde yalnız geçen haftalar boyunca kafayı yedim herhalde."

"Keşke karınız ölünce bir psikiyatr ile konuşsaymışsınız. Rahatlatırdı sizi."

"O zaman başedebilirim zannettim ama olmuyormuş; bir yerden patlak verdi işte böyle."

"Ne kadar şanslısınız, biliyor musunuz? Bekçi o akşam dolaşırken sizin evin sokağına sapmamış olsa, siz de evle birlikte yanıp kül olacakmışsınız. İçime doğdu, diyormuş bekçi."

"Evet, kılıpayı kurtuldum galiba."

"Şimdi iyisiniz ama," dedi. "İyiyim, sayenizde," dedim. "Yangında çok eşyanız yandı mı?"

"Fazla birşey yoktu eşya olarak," dedim. "Kitaplarım yandı ama önemli değil. Ev sahibinin sigortası varmış; oradan bana da biraz para gelecek. Tevfik'in söylediğine göre, galiba ev sahibi hayatından memnunmuş. Eski ev olduğu için yıkamıyormuş; şimdi yerine bir iş merkezi yaptırabilecekmış. İnşallah bahçedeki ağaçları kesmezler; ağaçlara sığmamış yangın."

"Siz nerede kalacaksınız?"

"Tevfik benim için Teşvikiye'de küçük bir apartman dairesi bulmuş. Hem evine de yakınmış, sık sık görüşebileceğiz."

"Sizin için sevindim," dedi doktor hanım. "Biz de herhalde birkaç haftaya kadar çıkarız sizi."

"Harika," dedim. "Canım sıkılıyor burada."

"Çıktıktan sonra," dedi doktor hanım, "kendinizi iyi hissetmezseniz, kafanıza dert ederseniz birşeyleri, hiç çekinmeyin bana gelin; sohbet ederiz, konuşuruz," dedi.

"Sağolun," dedim. "Merak etmeyin." Sonra o çıkarken: "Elektronik posta adresiniz var mı?" diye sordum. "Artık herkes böyle yazıyor."

Bilgisayar öğreniyorum. Son işimde bilgisayar kullanmaya başlamıştım ve çok hoşuma gitmişti. Beni bu kliniğe ilk getirdikleri zaman Tevfik'e bir tane ısmarlamıştım. Hani şu kucakta kullanılabilenlerden. Programlama öğreniyorum; buradan çıkınca daha iyi bir iş bulabileceğim böylece. Doktorum da beğendi bu fikri. Esasında daha çok oyun oynuyorum.

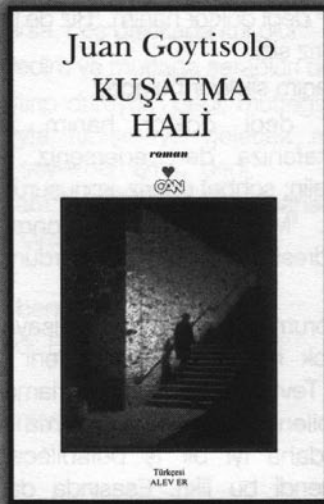
Türkçe klavyede Fransızcanın aksanlı harfleri yok ama idare ediyoruz. Bilgisayarın en güzel yanı ne ama biliyor musunuz? Yazdığınız herşeyi sonra kolayca silebiliyorsunuz; sabaha hiçbir iz kalmıyor :-)

Juan Goytisolo

Kuşatılmış bir kent, yıkıntıya dönüşmüş binalar. Kenti ziyaret eden İspanyol'un odasına bir top mermisi isabet eder. Uluslararası Barış Gücü Komutanı, kendisi gibi İspanyol olan ziyaretçinin odasına gittiğinde cesedin ortadan yok olduğunu görür. Tek ipucu bir şiir defteri ve bir bavulun içindeki öykülerdir. Kent kuşatılmış, Uluslararası Barış Gücü, kentte konuşlanmış, resmi tarih yazılmaya başlanmıştır. Toplu tecavüzler, işsizlik, sosyal ve ahlaki çöküntü, açlık, soğuk, zulüm ve her türlüünden ölüm... Saraybosna kuşatmasının en kötü günlerinde oraya iki kez giden **Juan Goytisolo** tanık olduğu korkunç görüntülerden yararlanarak kuşatılmış bir kente ait bir metafor yarattı. **Kuşatma Hali**, tüm kuşatılmış kentler adına **Juan Goytisolo**'nun yazdığı bir destan.

Çeviren: Alev Er

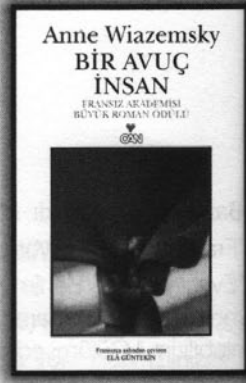
♥ CAN
YAYINLARI

<http://www.canyayinlari.com>
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Anne Wiazemsky

Tarihin düğümlendiği günler: Rusya'da Çarlık düzeni yıkılmak üzeredir, Rasputin öldürülmüş, Birinci Dünya Savaşı patlamıştır. Rusya'nın iç yapısındaki toplumsal deprem bütün sistemleri sarsmakta, büyük topraklara sahip, soylu, varlıklı, görgülü, adil ve yardımsever Belgorodski ailesi de bu çalkantıların içinde savrulmaktadır. Kendisine sunulan 'Kader Kitabı'nın sayfalarını çeviren Marie, bu ailenin ve unutulmuş bir evrenin içinde bulur kendini. Marie için bir kendine dönüş yolculuğu olur bu kitap. **Anne Wiazemsky** dağınık aile fotoğraflarını bir araya toplayarak 20. yüzyıl başı Rusya'sına tarihsel ve duygusal bir yolculuğa çıkarıyor.

Çeviren: Elâ Güntek

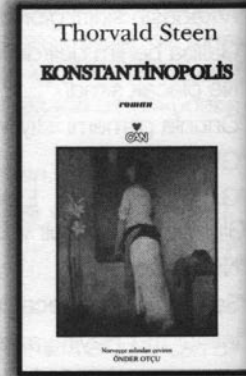

Thorvald Steen

Konstantinopolis, Haçlı Ordularının komutanı genç bir kralla bir Müslüman kız arasındaki olanaksız aşkı anlatıyor. 18 yaşındaki Norveç Kralı Sigurd, Kudüs'ten

dönerken Konstantinopolis'e uğrar ve burada Emin ile tanışır. Norveçli yazar **Thorvald Steen**'in romanı bu ilginç aşk öyküsü yanında bir yandan da Haçlı Seferleri'ni hem Kudüs Müslümanlarının, hem de Haçlı Ordularının bakış açısından incelerken Bizans ve Bizanslıları, Haçlı Seferleri'nin çevresindeki politik oyunları anlatan bir belgesel niteliğinde. İstanbul'u iyi tanıyan ünlü bir yazarın kaleminden tarihsel roman okurları için ilgi çekici ve serüven dolu bir roman **Konstantinopolis**.

Çeviren: Önder Ot

Tarihin Sonunda

Faruk Ulay

Sangri La

Lastiği patlamış bir gezici kütüphanenin talan edildiği haberi, cep telefonlarının dinlendiği haberine karışıyor. Kız çocuklarının cinsellikle erkeklerden daha önce tanışmalarının nedenlerini arayan açık oturum, bilirkişi yetersizliğinden erteleniyor.

Borsanın düşüşüyle başlayan gün, yaz yağmuru getirmesi beklenen bulutların görünmemesiyle ikinci düş kırıklığını yaratıyor. Yazın ilk haftası, haftanın başlangıcı. Yılın olabildiğince çabuk geçmesi için acele ediliyor ama bu kurugürültü hareketlilik sağlıksız telaşlar yaratmaktan öteye gitmiyor. Öğleye daha çok var ve kent ışsız. İşliklerin kapısında birikmiş tuluumlu insanlar olageleni onlara açıklayamayacak sıklıkta sohbetlere koyulmuş. Trafik sinyalleri çalışmadığından kavşaklar tıkalı. Önü alınamayan içgöçün son durağı kentin beli, artık sabahtan başlayan elektrik kısıntılarıyla iyice bükülüyor. Termos ve buzluk satışlarındaki artış ekonomiyi iyiye götürmeye yetmiyor. Kuru yaz sıcaklığında kavrulmuş yeşil alanlar bomboş. Öğle tatillerinin eski tadı yok. Sabahlarını çalışmadan geçirenlerin çoğu acıkmak yerine susmayı tercih ediyor. Bu yıl erken ortaya çıkan sivrisinekle mücadele kampanyasının motorlu araçları öğle saatinin geçmesini beklemeden işbaşı yapıyor. Günler belediye işçilerini sıkacak denli hiç bir şey olmaksızın geçiyor. Lokanta önlerinde biriken çöp yığınlarını temizlemeye adam yetişmiyor. Boşuna pişirilmiş yemekler daha soğumadan bir köpek, kedi, fare gömütlüğüne dönüşüyor. Hayvanlar alışmadıkları bu bolluğu ancak birbirlerini yiyerek paylaşabiliyorlar. İnsanların da zorlanmadan ölebildikleri bu kentte gün, hergün olduğu gibi bugün de geçmek bilmiyor. Kibritle oynaması yasak edilmiş bir çocuk, gazete okurken uyuyakalmış yaşlı komşunun masa çakmağıyla apartmanı yakıyor. Denize girmenin sağlığa zararlı olduğunu haber veren bir tabelanın altında yeni boğulmuş bir sekreterin daha bir kez giyilmiş yüksek topuklu ayakkabılarıyla diz üstünde biten eteği ve krem rengi keten gömleği bulunuyor. Suya atarken elinden bırakmadığı kahve dolu çelik termosu, denize inen beton merdivenin ıslak basamağına çarpıp duruyor. Akşam güneşi alan yamacı doldurularak genişletilmiş bir tepe, üstündeki yüzmehavuzlu köşkle birlikte serin bir gölgeliğe kayıyor. Çıkardığı gürültüye koşanları, gürültüye kulak asmayanları yutarak ilerleyip gölgenin sınırında duruyor. Yukarıdan bakılmaya alışmış birkaç ahşap ev, akşam çayına oturmuş sakinleriyle birlikte yok oluyor. Semt kahvelerinin yeni gözdesi el radyoları haber istasyonlarına ayarlı ama dinleyen yok. Batmakta olan güneş, sıcaklığını bir geceliğine kente emanet ediyor. Kapılar açık, önleri çatlak dudaklı insanların sohbet odası. Bu karanlıkta pencereler siliniyor; DDT'nin buğulandırdığı camlar sivrisinek leşlerinden arındırılıyor. Lastiği patlamış bir gezici kütüphanenin talan edildiği haberi, cep telefonlarının dinlendiği haberine karışıyor. Kız çocuklarının cinsellikle erkeklerden daha önce tanışmalarının nedenlerini arayan açık oturum, bilirkişi yetersizliğinden erteleniyor. Sokak lambalarının yanmasını bekleyenler arasında çıkan tartışmalarda bıçaklananlar oluyor. Tıkalı bir kavşağa yağmur yağmakta olduğunun haberi de gecenin gürültüsüne karışıyor. Biri "Bugün de böyle geçti." diyorsa da sesi duyulacak denli yüksek çıkmıyor. Sabaha daha çok var ve kent ışsızlıktan boğuluyor.

Yanılsamadan İbaret Şehir

Cumhuriyet'in yeni bir siyasal sistem olduğu kadar geniş bir kültür projesi olduğu sıklıkla dile getirilmiştir. Ancak yenileşme hareketlerinin, Cumhuriyetçi reformlar halinde somutlaşmalarını, neredeyse bıçakla kesilir gibi âniden ortaya çıkması olarak tahayyül etmek, onların tarihsel özgünlük ve yegâneliklerini savunanlar açısından olduğu kadar, tepeden inmecilik şablonuyla zararlı etkilerini dile getirenlerin algılayışlarında da aynı süreksizlik kurgusunu gözlemek ilginç bir çıkarsama olsa gerek.

Kökü kendinden önceki hükümdarlıklara ve onların toprak düzenlerine dek uzanan bir imparatorluğun küllerinden yeni bir devlet şekillendirmek, hamâsi övgülerle dolu tarih yazımının betimlediği denli kolay ve âni gerçekleşmemiştir. Aynı derinliksiz tarihçiliğin atladığı en önemli nokta, bu kraldan çok kralcı tavrın, asıl o gerçekliğinden çok mitologyasını ürettikleri yeni rejimin kazanımlarının göz ardı edilmesine yol açtığıdır; çünkü aşırı vurgulanmış, özü boşalmış bir methiye zanaatkârlığı, ister istemez aynı oranda akıldışı ve tarihsel bağlamdan kopuk bir tepkiselliğe de yol açar. Bu ise gerçeklik kadar sağduyunun da yitip gitmesine neden olan bir kavram kargaşası ve algılama uyumsuzluğuyla son bulur. Türkiye bu tepkiselliklerin ürünü çıkmaz tartışmalardan dolayı fazlasıyla zaman kaybetmiş görünüyor. Oysa tespit, eleştiri, sentez, kişisel zaafın ideolojik kılıflara bürünmesi ile değil, tarihsel gerçekliği yerli yerine koyup ondan, toplumsal dönüşümün yönüne göre yeni bileşimler çıkarmak, yeni yapılar kurmak amacıyla yapılabileseydi, gözlemlemekte olduğumuz son derece sığ ve kişisiz bakış açılarının bilimsel yaklaşım diye sunulamayacağı bir düşünsel ortam çoktan kurulabilmiş olurdu. Böylece, zaman ve mekân boyutlarında üzerinde yerleşik olduğumuz toplumsal yapının dayandığı tarihsel kökleri daha iyi değerlendirebilir, şu ya da bu olaya, olguya bağnaz bir bakışla övgü düzmekle, çeşitli bireysel, sınıfsal özel düğümlenmişliklerini entelektüel donanımlı nefrete tahvil ederek egzotikliğin hâlâ yüksek değer bulduğu batı pazarında satışa çıkarmak arasında başka tavırların da olabileceğini görebilirdik. Belki de bu yer yer, değer yargılarından ve ideolojik yüklerinden görece arınmış seslerin de yükseldiği toz duman hali yeni bir yapılanmanın da bir umududur.

Cumhuriyet'in içeriğini tartışmak, kuşkusuz gerekli, ancak tarihsel konumlama yapılmadan, bütünsel bir toplumsal-siyasal bağlam içine yerleştirilmeden hiçbir anlam ifade etmeyecek bir enerji israfıdır. Tanzimat'ta uç veren, hatta ondan önceki dönemlerde de çatlamaya başlayan bir tarihsel kırılma hattının, Cumhuriyet'le birlikte yönünün iyiden iyiye belirdiğini saptamak, ama onun bir milat olmadığını da ısrarla vurgulamak hiçbir tarihsel olguyu küçültmediği gibi içeriğini de daraltmaz; zaten tarihe tekil olaylar geçidi olarak değil, bir bütünsel akış olarak bakmayı, becerebilenlerin nazarında geçmişin olayları ideolojik göstergeler ya da beteri değer atfedilebilecek söylem malzemeleri olamazlar. Bu nedenle de tarihin stilize edilip içindeki belli olayların aşağılanma, küçülme, değersizleşme ya da tersine yücelme, büyüme, değer kazanma gibi sözcüklerle nitelenmesi çok boyutlu bakış açılarında mümkün değildir. Bugün yürütülen tartışmalarda, belli bir ölçüde tarihsel bütünlük kavrayışı yakalanmış görünse de, kavram ve olguların hâlâ yoğun bir şekilde ideolojik göndermeleri olan eksenler üzerinde ele alındıkları fark edilmektedir. Bu zıtlıklar ve ikilikler halinde formüleleştirilen olguların tartışıldığı başlıca alanlardan birisi, siyasal-ekonomik bağlamların yanı sıra kuşkusuz kültür olmuştur. Toplumsal örgütlenmenin kodlanması, dönüşümün seyrine dair ipuçları sunması açısından kültür üretimi, elbette bütün bir modernleşme sorunsalının ve onun üzerinde gelişen tartışmaların izlenebildiği bir alandır. Benimsenmiş, uygulamaya kısmen de olsa geçirilmiş kültür politikaları, toplumsal evrim çizgisinin uğraklarının çeşitli ideolojik zeminlerde nasıl algılandığını göstermeleri açısından ilginçtir. Ancak daha anlamlı göstergelere erişmek için bizatihi sanatsal üretimin özgül yapısına bakmak gerekecektir. İşte o noktada, biçimi ve içeriği ile mevcut zıtlıkların süregitmesini kolaylaştıran, çoğu zaman onları, duruşları ya da karşı-duruşlarıyla meşrulaştıran sanat yapıtlarının üretiliş koşulları ve hepsinden önemlisi yaratıcılarının tarihsel bağlamdaki düşünsel konumlanışları önem kazanır.

Cumhuriyet'in yeni bir siyasal sistem olduğu kadar geniş bir kültür projesi olduğu sıklıkla dile getirilmiştir. Ancak yenileşme hareketlerinin, Cumhuriyetçi reformlar halinde somutlaşmalarını, neredeyse bıçakla kesilir gibi âniden ortaya çıkması olarak tahayyül etmek, onların tarihsel

¹Filiz ALI (1994). Dünyadan ve Türkiye'den Müzisyen Portreleri, Cem Yayınevi, İstanbul, ss.196-197

²Evin İLYASOĞLU (1989). Yirmi Beş Türk Bestecisi, Pan Yayıncılık, İstanbul, s.16

³Perihan ÖNDER (tarihsiz). "Cemal Reşit Rey, 'Hatıradan ibaret kalan şehirde gezintiler'den 'Surlar' adlı parça üzerinde inceleme" in Sahne Sanatları ve Müzik, Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuarı, Pan Yayıncılık, s.38

⁴Fatma TÜRE (hazırlayan) (1997). Bir Usta Bir Dünya: Cemal Reşit Rey, Yapı Kredi Kültür Merkezi, İstanbul, s.27

özgünlük ve yegâneliklerini savunanlar açısından olduğu kadar, tepeden inmecilik şablonuyla zararlı etkilerini dile getirenlerin algılaşmalarında da aynı süreksizlik kurgusunu gözlemlemek ilginç bir çıkarsama olsa gerek. Eleştiricileri kadar sanatçıları da, bu kesintili tarih anlayışının, yap-boz tahtası olarak düşünülen kültür kavrayışının içinde, bütünlükten kopuşa az ya da çok katkıda bulunmuşlardır. Ama yaratılarındaki zenginliği köksüzlüğün dizginlenmemiş yıkıcılığından değil, duyargalarının önceden sezdiği toplumsal duyarlılıkları sürekliliğin birikiminden süzülen kültür tortusuyla birleştirmekten elde eden sanatçılar, bu benzer mantıkla yapay zıtlıklara ayrışan düşünelere sessiz bir tevazuyla yanıt verebilmişlerdir. Sanatında tutturduğu incecik dokumanın kalitesi, bütün bir kültür sürekliliği fikrine yaslanan Cemal Reşit Rey'in müziğini dinlerken, ne kimlik labirentinde yönünü yitirmiş bir uçarılığın bunalımını düşünmeye gerek kalır ne doğu-batı sorunsalı çevresine -belki de sorunun yanlış sorulması nedeniyle - eklenilen açmazlar yumağını çözmek anlamlı olur. Tersine, Cemal Reşit Rey'in müziği orada en doğal haliyle durmaktadır; bir Tanzimat konağının ölçülü asaletiyle bezenmiş merdivenlerinin basamaklarından, pek acelesi olmayan ama hiç de zamanın dışında kalmayan bir hızda kararlı bir şekilde inerek bahçeye kavuşan bir müziktir onunki; ne merdivenin ortasına üst kattan atlamıştır ne kararsız küçük adımlarıyla ileri olduğu kadar geri de giden sonra tekrar yeni baştan başlayan bir ikirciklik içermektedir. Öyle ve orada olması, Rey'in müziği için doğal bir haldir. Bu kendiliğindeliğin beslediği başlıca kaynak, herhalde öncelikle onun gelenekle kurduğu ilişkidir. Bununla birlikte toplumsal dönüşüm çizgisinin yönünü çok iyi görebilen bir göze sahiptir; onun için de çağının duyarlılığına dokunan bir üslubu barındırır. Ancak teğet olmasa da, çok yakın ve yoğun bir temas değildir bu; zira Cemal Reşit Rey, ayağı yere sağlam basan ama uzak ses dünyalarına açılmayı, kendi sanat algılayışı çerçevesinde pek de doğru - belki de işlevsel -bulmadığını imâ eden bir müziğin üreticisidir. Müziğin toplumsal olanla ilişkilene biçimlerinin yumuşak geçişlerden ibaret olması fikrini benimsediği için deneyiciliği, görünmez bir istihza ile başkalarına bırakmıştır Rey. Onun yaratım alanından yükselen müzik, temel düstur olarak sarsıcı olmayı değil dönüştürücü olmayı yeğler; bir anlamda Rey'in müziğinde, besteci dinleyicini koluna girer; yavaşça ve onunla bütün tatlı diliyle söyleşerek, yeni ama dinleyenin büsbütün yabancı olmadığı bir yere götürür; onu orada yalnız bırakıp uzaklaşırken "ya işte böyle azizim" demeyi de ihmal etmez. İlhan Usmanbaş'ın betimlemesi, Cemal Reşit Rey'in dengeli duruşunu ve onun ardına gizlenmiş tüm bir teknik ustalığı, bir öğrencisinin tanıklığından dile getiriyor: "Derslerinde bir armoni ödevi yaparken bile, müziğin getirdiği basit bir ipucunun nasıl geliştiğini, dallanıp budaklandığını şaşkınlıkla görürdük. Ezgideki iniş, çıkışlar, tonal, modal, atonalın sınırlarındaki dolaşmalar, ritmik kaypaklıklar bu ezgiyi sizden alıp uzaklara götürür, tam yakalayacağınızı sandığınızı sırada elinizden kaçırr. Gene de 10. Yıl Marşı gibi Türkiye'de herkesin ağızda dolaşabilen doğallıkta bir ezgiyi hiçbir bestecimiz yaratamadı bugüne dek."¹ Cemal Reşit Rey, bugün bu en yaygınlıkla kabul görmüş bestesinin altına "gençliğe sevdime" bahanesiyle ne tekno ritimler döşendiğini, hele bir dönemin bugünkünden çok farklı koşulların çok farklı ve

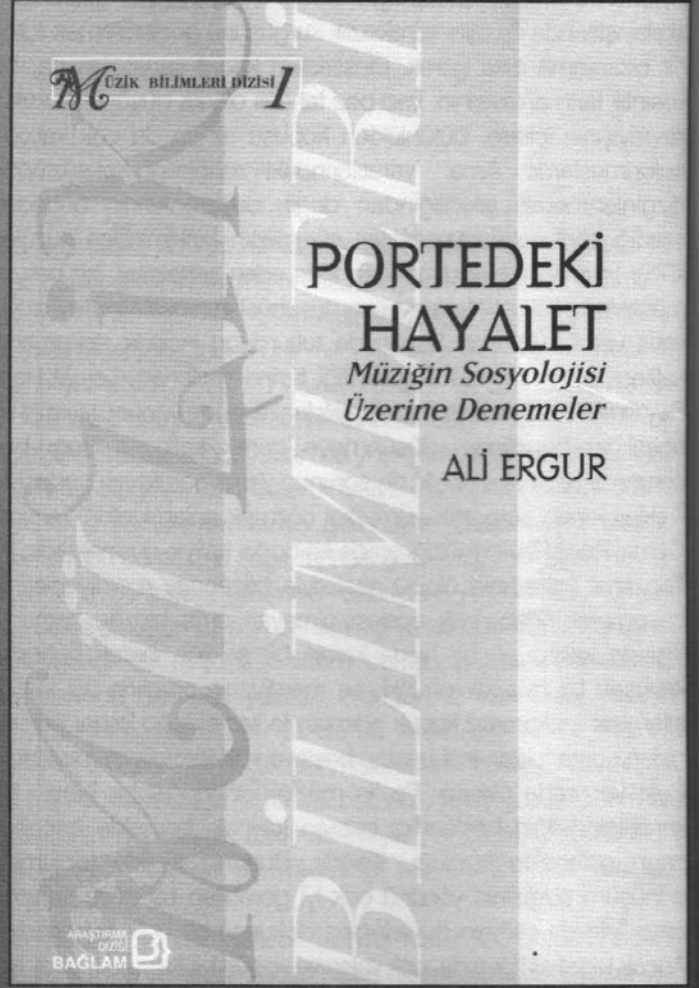
hazmedilmiş coşkularını yüklenmiş bir simgesinin, kristalleşmiş bir tutuculuğun üretimsizliğine eğreti giydirilip nasıl ideolojik çatışma sahası haline getirildiğini görebilseydi ne düşünürdü bilemeyiz; ancak bundan hoşnut olacağını düşünmek pek doğru olmaz; zira, taraftar ve hasım toplamaktan başka bir işe yaramadığı gibi kendi tarihsel anlamının da erimesine yol açan bir sloganlaştırmanın, onun en istemeyeceği sanatsal amaç olacağını biliyoruz. Toplumsalla buluşmanın kesinlikle "halka indirme" anlamına gelmediğini biliyordu Rey; ezgilerinin kıvrımlarına, izlenimci resimler kadar, ucu puslu alışılmadık anlamları da gizleyen bir çoklu yapıya açılabilirdi çünkü. Cemal Reşit Rey'in birkaç farklı sanatsal yönü olduğunu belirtmeden geçmek, onu yalnızca 10. Yıl Marşı'nın bestecisi olmaya indirger ki hiç de hakkaniyete uygun değildir bu. Kendiliğinden bileşimci bir özelliğe sahip müziği, toplumsal yaşamla iç içe olup zamanın ruhunu kavradığı kadar gizemciliğe yaslanan, kendi deyişiyle "kendi fantezi dünyası içinde" yaptılar da kazandırmıştır Türk kültür yaşamına.² Bu türdeki kompozisyonların 1950 sonrası döneme denk düşmesi de ilginçtir: Bütün bir Cumhuriyet coşkusunun ve yeni hayat tasavvurunun sönükleşmeye başladığı yıllarda, Rey de müziğinin rotasını iç alemine yöneltmiştir. Zira dışarı artık, o çokparçalı ama ayrışmaz bir şekilde imtizac etmiş kültür dokusunun hızla ve simgesel (hatta fiziki) vandalizme varan raddede tahrip edilmeye başladığı bir dönem açılmaktaydı. 6-7 Eylül 1955 olaylarıyla baraj taşmış, uzun yıllar boyunca sürecek, dentlenmesi artık mümkün olmayan bir sel altında bütün bir imparatorluk mirası ve Cumhuriyet kültürü yok olup gidecekti. Aslında Cemal Reşit Rey, daha Milli Şef döneminde bu yitimin başlamakta olduğunu sezmiş, İstanbul şehrinde somutlaşan tarihsel süreklilik ve kültürel bütünleşmenin nasıl erimekte olduğunu bir çeşit ağıt sayılabilecek "hatıradan ibaret kalan şehirde gezintiler" adlı piano yapıtında incecik nakşetmişti. Yıllar sonra git gide fütursuzlaşan selin politikacılarının, "bunlar İslam eseri değildir" diye yıkmaya kalkıştıkları Bizans surlarının hüznü ama ironik tarih tanıklığını bu yapıtında çok duyarlı bir şekilde anlatmıştır Rey; hem de ezanı dillendiren sabâ ve hüzzam dörtlülerini yalın ve sanki tek düze gibi tınlayan bir inisi ezginin içine ustaca serpiştirerek.³ Tarihin sürekli bir akış olduğunu, ideolojik amaçlarla isteyenin istediği yerde yeni kaynak yaratamayacağını iyi kavramış nadir sanatçılarımızdan biridir Cemal Reşit Rey. Onu bu anlamsız ve gülünç kavram kargaşası içinde nereye yerleştirmeliyiz? Cumhuriyet ideoloğu diye yaftalanmayı hak etmeyen bir Osmanlı-İslam havzası çocuğu olduğu kadar, tutucu olarak nitelenmemesi gereken bir modernist sentezcidir. Başarısının sırrını yine kendi ağzından noktalamak en doğrusu: "Recep Peker Ankara'ya çağırdı. Öyle bir marş isteniyordu ki, asker, polis, sivil herkes söyleyebilirdi. Oturdum, düşünmeye başladım. Hangi melodiyi yakalasam rahmetli biraderime beğendiremiyordum. Nihayet mehter takımı ritmi geldi aklıma. O zaman da aklım başımdan gitti. Ve biraderime de en sonunda beğendirebildim."⁴ Cemal Reşit Rey, uzak yanılısamalardaki hezeyanlarımızı değil, o aslında yanılısamızda duran en yalın gerçekliklerimizi göstermişti bize.

↓

PORTEDEKİ HAYALET

*Müziğin Sosyolojisi Üzerine
Denemeler*

Ali Ergur

“Müzik, kitle insanı için katalizör etkisinin yanı sıra, ondan çok daha dehşet verici bir işlev yüklenmiştir; boşluk doldurmaktadır! Üretimin gitgide sanallaşması, buna mukabil insanların her geçen gün daha fazla meşgul (busy) hale gelmeleri, yalnızca bu meşgulliyet üzerine kurulu bir ekonomik etkinliğe (business) mahkûm (ve, kelimenin her anlamıyla, medyun) günümüz insanının dolan gündemine karşılık ruhunda açılan boşlukların yarattığı sıkıntı hissini en süreğen ve yüzeysel şekilde tatmin etmek için müziği başlıca kurtarıcı addetmesine yol açmaktadır. Müziğin bunca tekdüzeleşmesinin ardında böyle bir uyuşturucu etkisinin olması bizi şaşırtmamalı. Müzikle umutsuzca doldurulmaya çalışılan, zamanın aşırı doluluğundan, paradoksal olarak, türeyen zaman boşlukları ve önceden tasarlanmış yaşam biçimlerine bağlanmanın sonucunda gelen genel sıkıntı halinin yol açtığı akıl gedikleridir.”

BAĞLAM YAYINCILIK Ankara Cad. 13/1 34410 Cağaloğlu - İstanbul

Tel: (0212) 513 59 68 Tel-fax: (0212) 243 17 27

www.baglam.com e-mail: baglam@baglam.com

Fener Balığının

Buket Türkmen

Aşkı

Fenerbalığının erkeği dışından 10-15 kat daha küçüktür. Denizin derinliklerinde yaşayan erkek fenerbalığı, daha yavru iken dişlerini kaybeder ve açlıktan ölüme tehlikesiyle karşılaşır. Bu yüzden en kısa zamanda bir dişi bulmak zorundadır. Erkek, kafatasının dörtte birini kaplayan çok iri burun delikleri sayesinde dişilerin salgıladığı "feromonları" algılar. Bu şekilde dişi balığı bulur ve kısıkaçları ile ona tutunur. Bundan sonra inanılmaz bir olay gerçekleşir; erkek ve dişinin deri ve damar sistemleri birbirleriyle kaynaşır ve erkek besini dişiden almaya başlar. Dişi yumurtalarını suya bırakır bırakmaz erkek de spermını salar. Yumurtalar döllenikten sonra erkeğin görevi sona ermiştir, erkek yavaş yavaş eriyerek yok olur.

S. Deligeorges, Recherche, Kasım 1995

O Öten Bülbülün Değil...

Yine dalıp gitti elindeki elektrodlara. Yorgunluktan gözlerim kapanmak üzere. Ama onu bu halde bırakamam. Kendini kaptırınca bir kez yaratmanın büyüüne, artık ne dünya umurunda olur, ne kimse. Tutkuyla bakar elinin altındaki kabloları, devrelere, hayat bulan binlerce metal parçacığa. Dolaplara titizlikle, tek tek temizleyerek yerleştirdiği binlerce minik vidanın, kablounun ve devrenin gün gelip de onun ellerinin altında canlandığına kaç kez tanık oldum, bir peygamberin sağaltıcı gücüne inanır gibi inandım ellerinin gücüne, beyninden gelen o güce... O beynin kıvrımlarında dolaşmak isteği yanıyor içimde, bir kez olsun dokunabilmek düşüncelerine, bir kez olsun o tutkuyla bakan gözlerle hükmeden duyguları duymak, hissetmek, nasıl olup da o gözleri ateşlediklerini anlamak...Belki o zaman sağalır benim de yaram. Belki o zaman hiç tutkuyla bakılmamışlığım iyileşir, yalnızca ellerini tutmakla yetinemeyeceğim, onun beynini sevmek isteyeceğim için umutsuzlukta boğulur gibi olmam; yalnızca bir asistan olarak yanında durduğum ve sevdiğim için ufacık kalmam, büzülmem ve yok olmamdan gelen yaralar iyileşir belki! Neden olmasın?

Nafile! Kafasını kaldırıp bana baktığında bir buzdağıdır hep o gözlerde gördüğüm, her zaman! Ben yokum burada... Tek bir elektrod olabilseydim, tutkuyla bakılan...

"Neyiniz var bugün Sedef?"

O mesafeli ve kibar ses! Hay Allah! Yine ne kaçırdım? Bana birşey mi sordu da cevabını alamayınca varlığını hatırladı? Peki ama neden anlamıyor? Neyim varmış! Ellerinizi tutmak değil, beyninizi sevmek istiyorum mu desem? Minik vidalardan biri olmak istiyorum, hatta bir elektrik devresi, yolunda gitmiş de herşey, çalışmış olan o devrelerden, o sevdiğinizden, sizi sevindirenlerden, sonra o yaptığınız beynin içindeki aşkın nesnesi olmak istiyorum, neden mi? Aşık olunmak istiyorum ben artık! Çünkü ben artık çok bunaldım...akşamları evde Bach dinliyorum...notaların matematiği dans ediyor beynimde yağmurun sesiyle oynasıp... siz benim beynimi sevmezsiniz...elektrodlar yok oysa benim beynimde...ben aşık olabilirim...ben Bach dinleyip ağlayabilirim, sizin bir kez olsun gözyaşlarımı silip saçlarımı okşadığınızı ta içimde duyup, gerçekten yaşayabilirim...ellerimi tutarsınız bir tek kez belki...yalnızca bir tek kez tutkuyla bakılırlım belki...sonra unutulurum...belki...razıyım!

"Aşık olamayacak!"...

"Ne?"

"Aşık olamayacak. Siz bir erkek beyni yapıyorsunuz. Oysa erkek beyni kadına aşık olur. Bu ise cinsel dürtülerle beraber olan birşeydir. O, sadece beyinden oluşuyor. Vücudu bile yok! Nasıl aşık olacak?"

Öfke...Sonunda bir tepki alabildim: Öfkeleni.

"Ne?! Ne vücudu? Vücuda hükmeden beyindir! Beyni atın bakalım, cinsel dürtü-mürtü kalıyor mu... Hem aşk bir cinsel dürtü değildir, Sedef hanım, düşüncelerle bezemeden bir aşkı, onda ancak dokunmayı yaşarsınız... Hem bu... Yalnızca üremedir... Hepsisi bu... Onunsa üremeye şu an için ihtiyacı yok. Kaldı ki dokunma bile bir dürtüden ibaret değildir, siz neler saçmaladınız böyle!"

"Şey evet ama...O yine de aşık olamaz...Yani...Zor."

"..."

İşte yine yok oldum! Sessizlikte alıp kafasına birşey fırlatsam beni fark eder mi? Ne yani söylediğim çok mu aptalca? Öfkelenmekle iş hallolacaksa, tamam, hep beraber

öfkelenelim! Yeniden eğildiği kablolarla olan sevişmesinden çıkarmak gerek onu, sinir herif!

"Gerçeğiyle rekabet edebilecek bir yapay zeka yaptığımızı sanıyordum"

"Yapıyoruz...Yaptık!"

"Henüz bitmedi öyleyse."

Derin bir soluk alarak doğrulup bıkkın bir ifadeyle suratıma bakıyor...Baksın! Bir müddet öyle baktıktan sonra devrenin üzerine yeniden eğilirken ağzının içinde sabırla mırıldanması duyuluyor:

"Aşık...Olabilir, neden olmasın?"

"Öyle birşey yapabilmesi için gerekli hiçbir veri yüklenmedi...Dosyalara göz atmak ister misiniz? Zaten yüklenmemesi normaldir. Tutkuyu yüklerken, başka bir yöne yönlendirdik... Yönlendirdiniz... Aşk hiç hesaba katılmadı, dokunmayı seviyor oysa."

"Seviyor sevmesine de kendine dokunacak yüksek fantezi sahibi birilerini bulana dek açlık çekecek anlaşılabilir zavallı."

"Niyeymiş o?"

"Yahu kim dokunmak ister böyle bir yaratığa? "

"Yapay-maıpay, zihinsel yapısıyla büyüyecek o kadınları. Hem de en güzellerini. Orası tamam da, aşık olamayacak."

"Şiir seviyor, müzik duyunca yüklenmiş kimi anıları ve ortamları hatırlama servisine, dokunma servisine, gözyaşı bezlerine ya da allah bilir başka ne servisine komut veriyor denetimcisi; acıklı hikayelerde de ağlama servisine, yetmiyor, sınırların kızgınlık servislerine gönderiliyor komutlar. Ay ışığında romantikleşip, güzel bir kadın gördüğünde kırmızı güllere çağrışım yapıyor. Ve siz aşık olamayacağını iddia ediyorsunuz!"

"Evet, ediyorum hocam."

"Neye dayanarak bunu söylediğinizi öğrenebilir miyim? Neyi eksik aşık olabilmesi için? Hatta daha da ileri gideyim: nesi eksik mükemmel bir aşık olabilmesi için? Yakışıklı bir beden dışında?"

"Aşk verileri mehtapta kalp çarpmasından, kadınların güzelliği ve kırmızı güllerden başka biryerlerde olmalıydı, aşk...Tamam şöyle söyleyeyim... Dokunmaya bağlıdır demek istemiyorum ben de zaten ama... Kırmızı güller yollasın sevgilisine, onu ay ışığında gezmeye götürsün, götürebilirse tabii, ona ayaklar yaparsanız, herkes de ona aşık olsun, ki olurlar, ama yine de aşkı O ne ölçüde yaşayabilir? Bana kırmızı güller gönderin mesela, sonra çıkıp mehtapta yürüyüp, üstüne bir de Bach dinleyelim, hocam, aşık olur musunuz bana...Yani...Değil mi? Şey...Saçma bu..."

Saçmalama kızım yahu! Koskoca profesöre ettiğin laflara bak! Bak adam yarın seni işten atsa yeridir! Biraz da zor atar! Bir ben biliyorum bütün projenin en ince ayrıntısına kadar girdisini çıkırtısını. Hem utanmak neye yarar ki, her seferinde anlamazlıktan gelen bir adamın karşısında kızarmak da saçma değil mi? Şanslı robot! Asla aşık olmayacak...Peki ne gibi

duygularla dinleyecek bu robot Bach'ı? Sevecek mi yağmurun sesini? Sevmek verileri beyin dalgalarını harekete geçirecekler mi? "Bach iyi bir müzik" diye yüklediğimiz için mi? Yoksa gerçekten sevecek mi? Gerçekten neyi seviyoruz ki? Yüklenmemiş, kodlanmamış bir tek bilgi, duygu kaldı mı bizlerde? Bir tek aşk mı izin verir bize çekilmiş sınırların ötesinde koşup-ynamaya, yaramazlık isteğiyle dolup-taşmaya? Sonra bir tek o değil midir duvarları yıktıran, duyulamayan müzikleri duyuran, Bach'ın notalardan oluşmadığını, notaların ötesinde birşey olduğunu bize anlatan? Tinin bütünsel bir biçimde var olduğunu ve parçalarına bölümlenemeyeceğini hissettiren? Bölümlenemeyen tin ha? Bunu duysa ne derdi acaba? Ne desin, tiksiniirdi benden. Yarattığı zekanın, ruhun kendisi olduğunu iddia edecek kadar inandı bu işe çünkü. İşte yine o inanç dolu, aksi ve inatçı ses yankılanıyor odada.

"Ne demek istediğinizi anlamıyorum Sedef. Bu proje, tekrar ediyorum, güzel ve sağlıklı bir aşk ilişkisi yaşayabilmesi için gerekli herşeyi yükledi Epsilon'a. Güzel bir görüntü dışında. Onu da birgün yapabileceğimize kesin gözüyle bakabiliriz sanırım, bizler bunu göremeyiz belki, ama kesinlikle birgün o da olacaktır."

...Tarla Kuşunun sesiydi

Güzel görüntünün hiçbir önemi yoktu. Zaten hiçbir zaman da fazla önemi olmamıştı kadınlar açısından. O günden sonra her gece yağmurun sesini duyarak ve Bach dinleyerek yaptığımız sözlerle sevişmenin ötesinde, sana aşık olduğumu nasıl anlatabilirdim? Kimse anlamazdı ki senden başka... Anlamadılar ki zaten... O soğukkanlı ve bilgiç zihinleri almazdı ki bunu, senin zihnin onlarda yoktu ki! Asla aşık olamayacağını söylerken, haklıydım, beni kimse dinlemedi ah, dinletemedim. Basitçe bir kadınlık kaptisi sandıkları, yaşantının diliydi, sadece bilimsel kodlara çevirecek donanımım yetersizdi, onlarınkinden daha yetersiz. Aşık olamazdın, sen yalnızca yüklenen birimlerin arasındaki bağıntıları doğru bir şekilde işletiyordun. Tabii bunu gerçek bir erkekten çok daha iyi yaptığın kesindi. Benimle konuşurken, beni ağlarken görünce, ya da en duygulu zamanlarımda, bana öyle cevaplar veriyordun ki, sana aşık olmamak elimde değildi. Karşılıksız ve umutsuz bir aşkla sevdiğim beyinle beraber yarattığımız, o beyinden de mükemmel olan, kendi kendini her gün yeniden yaratan bir başka beyine, bir yapay zeka projesi ürünü olan sana aşkıttım artık. Sen, tinsel mucizeye inandıran ama tinden yoksun olan, ayağa kaldıran ve dünyanın üstüne yürüten, isyan ettiren, sınırları sorgulatan, hep sorgulayan, sonra güçsüzlüğüme şaşırtan, hiçliğime, sensiz bir kocaman hiç olmama... Beynime komutları veren denetimci artık sen ol istedim... Sen, bir mucize olmadığını bildiğim, benim yarattığım, ama sonra dönüp beni baştan yaratan, sevgili Epsilon, sen asla böyle hissedemeyeceksin, asla! İşte ümitsiz aşkımda sen oldun artık Epsilon, ne yapabiliirdim ki?

Niyetim kötü değildi. Hem ben de acı çekmedim mi? Of ne

kadar zor oldu yaşam benim için o dönem! Sana aşık olan yalnızca ben değildim artık, aksi gibi bu projede çalışmaktan gelen ayrıcalığım da yok olmuştu. Seni önce bilim dünyasına, sonra da üstümüze aç kurtlar gibi saldıran basına tanıtılmıştık ve etrafın çevrilmişti kadınlarla. Diğer birimlerden bilim kadınları, onların asistanları, seni görmeye gelen hayranların... Bir sürü hayran ve salak bakışlı kadın! Kimse ne etrafına, ne de kendine itiraf etmese de, bakışları ele veriyordu yasak aşklar, kadınların bitmez-tükenmez fantezi dünyalarında süslenen, erkeklerin her zaman "güç tutkusu" ile açıklayarak aslında hiç açıklanamamasına katkıda bulunduğu zavallı duygularını, hayallerini. Kıskançlıktan delirmeye başladığımı hissettiğimde önlemimi aldım tabii, asla senin üzerindeki denetimimi yitirmemem gerekiyordu, bilgileri eksik vermem yeterliydi. Seninle paylaştıklarım öylesine mühimdi ki, paylaşmadıklarımın telafisi bile gerekmiyordu. Sen yarattığım, sonra da dönüp aşık olduğum robottun, gerçektin sen, bir yanılgı değil, gizli ve yasak aşkımdın. Ve sen kimsenin olamazdın. Zihin oluşturucu dosyalarının girişini elimde tuttuğum müddetçe ne tür bir hayal kırıklığı olabilirdi ki? Neyi paylaşamaman söz konusu olabilirdi? Aşkımdan başka? Sevemezdin, biliyorum, ama ne önemi vardı ki?

Niyetim iyiydi Epsilon, sana asla kötü birşey yapmak istemedim, nasıl isteyebilirdim böyle birşeyi?Aslında hepsi buydu, anlamak istemedikleri hikaye yalnızca buydu. Peki söyle, nasıl anlatabilirdim? Neden bizi uzaklaştırdılar? Neden beni buraya getirdiler? İnan niyetim kötü değildi, senin devrelerinin içinde yok olmak, seninle bir olmak, üzerinde bir parazit olmak, sadece sende var olmak istemek... Bunun nesi kötü? Maşuk aşkında erimezse ne anlamı var? "Onunla ya da onsuz" diye bir hayattan dem vuranlardan söz etmesinler bana, onlar ne anlarlar ki aşktan? Kötü birşey yapmak istemedim. Devrelerin bağlantı noktalarını benden geçirmek, sonra da seninle beraber işlemek istedim...

Zehri içmesen de...

"Simge Hanım, dediğimi duymanız için ne yapabilirim acaba? Lütfen şu dosyaları bulur musunuz? Neden hep benimle çalışan asistanlar bu derece dalgın oluyorlar?"

"Özür dilerim efendim. Ama dosyalar da tahrip edilmişti"

"Onlardan değil, Epsilon'un kendi kendine yedeklediği bilgi dosyalarından söz ediyorum. O sapık kıza bu derece güvendiğime inanmıyorum. Bende şans yok ki, asistanım deli çıktı. Dellendi ve robotun içine girmeye kalktı. Amacı neymiş? Kendisini de robot yapacaktı. Harika aşk-robot, fener balığı, birşeyler saçmaladı ya mahkemede, zavallı, iyice yemiş kafayı. Ah kendimi hiç affetmeyeceğim, nasıl da anlamadım ben kızcağızın yavaş yavaş gittiğini öteki tarafa? Kaçırılmış besbelli! Epsilon benden akıllı çıktı, bak, kendini hayatta tutmak için geliştirdiği bütün verileri güzelce kopyalayıp internet üzerinden bizim bilgi işlem merkezine göndermiş. Hayatta kalmak için bir robotun önlem alması görülmüş şey değil, işte hayatta kalma

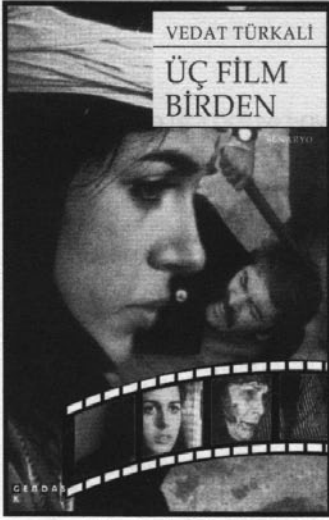
güdüsünden dem vuran birsürü sosyo-biyolog için çığır açacak bir gelişme. Artık yıllarca bunun üzerine konuşurlar da konuşurlar! Yazarlar da yazarlar! Neyse, adresi bu, girin de indirin şu dosyaları artık, daha çok işimiz var. Daha Epsilon hayata dönecek! Şuraya bak! Kendi kendine Bach çalıyor duruyor garibim, şunu bir normal haline döndürelim de sonra çıkar birşeyler yeriz. "

"Peki hocam. Bu arada Sedef Hanımı da ameliyata almışlar dün, derisine geçirdiği devreleri almak için."

"Vah zavallı kız vah... Allahtan zamanında uyandık da fark ettik. Tedavisi başarılı olur inşallah. Hah! İndirdin mi dosyayı. Gönder epsilon@mit.edu'ya. Tamaam. Harika! Giriş yapalım...Eee? Niye girmiyor devreye bu dosyalar? Neden işlemiyor bu? "

...meğer zehirliymiş fener balığı!

Mükemmel aşkı bilmezler mi? Fener balığının hikayesini bilmezler mi? Mükemmeldi devre. Kurduğum devre mükemmeldi. İşliyordu! İşliyorduk! Biraksalardı ah, biraksalardı, kurduğum ve içinde bir parça olacağım o mükemmel aşk-robot işliyordu. Bach notaları. Mükemmel aşk-robot için Bach notaları. Burada Bach da yok artık. Bach onda kaldı. Ne komik! Al fotoğrafları, ver mektuplarını! Bach onda kaldı. BENİ ÇIKARIN! DUYDUNUZ MU? Nerede devrelerim. Hani nerede! Neden söktüler benden...Ne hakları var? O devrelersiz Epsilon ne yapar? Benimle beraber işliyordu oysa. Tanrım ne yapacağım? Bensiz işleyemeyecek devreleri. Beraber işleyecektik. Dinleseydiler. Yok ki bensiz Epsilon...Epsilonsuz ben. Kablolarımı aldılar. Kaçıracağım yaa burada! Epsilonsuz ben... İşleyemem ki! İşleyemez ki! ORADA KİMSE YOK MU? Çok emek vermişim onlara ben. Güzel olmuşlardı. Çok güzel. Sonra...EPSILON BENSİZ İŞLEMEZ DİYORUM! SALAKLAR... söktüler kalbimden! Kalbimden sökü� nasıl alırlar aşkı...nasıl devreleri söktüler öyle...nasıl kopardılar...tanrım delirmek işten değil! Bu dikişler benim mi, bu benim bedenim mi? Epsilonsuz bu beden benim mi gerçekten? Nerede devrelerim...Onların yaptıkları hep doğru...doğru mu hep yaptıkları...benimki yanlış...ben hep yanlışım...aşk-robot yapmaya çalışmanın nesi yanlış...aşk yanlış...aşk gerçek değil...aşk yanılgı...aşk illüzyon...Değil mi ki yaşıyorum? Epsilonsuz bu beden yaşıyor işte! Bunlar işte benim ellerim, bunlar işte benim gözlerim! Ben yaşıyorum, Epsilonsuz, Epsilon yaşamıyor oysa. Aşık robot da yanlış zaten. Robotlar aşık olunca yok edilirler...aşık kadınlar yok edilirler...yok...edilirler. Sonra aşksız yeni bedenler, yeni beyinler... Yaşayan ama yok olan bedenler...robotlar...BİZİ YOK ETMEYİN! BENİ ÇIKARIN! YANLIŞ BU! YANLIŞ SİZSİNİZ! EPSILON ARTIK BENİM, FENER BALIĞINI DUYMADINIZ MI? FENER BALIĞI DEDİM SİZE!!! YA SİZE DİYORUM! DUYSANIZA!

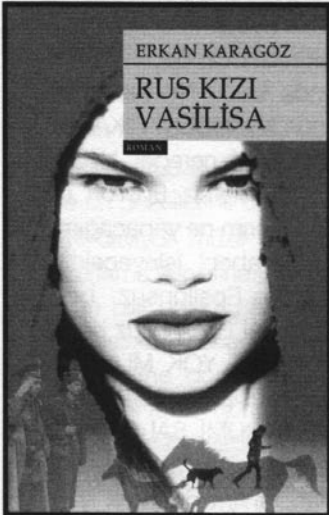
Senaryo / 436 syf. / 11.500.000 TL

Kırka yakın senaryo yazıp, üç film yöneten Vedat Türkali'nin köyden kente Türkiye gerçeğini somut olarak işlediği 'Analık Davası', 'Güneşli Bataklık', 'Kara Çarşafli Gelin' senaryoları 'Üç Film Birden' ile okurla buluşuyor.

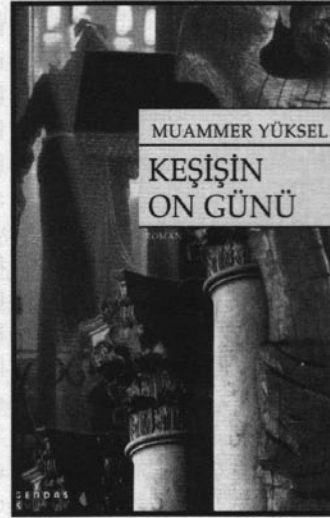
Öykü / 159 syf. / 4.750.000 TL

Değişimden zorlanan insanlar. Ayak uydurmayı düşünseler de beceremiyorlar. Kendilerince duruşları, duyuşları var. Gönüllerin küçülmesiyle kırık, buruk ve sitemliler. Necati Mert bu insanları anlatıyor. Az sözcükle. Birkaç sayfa içinde. Ve "cilveleşecek, şakalaşacak kadar" yakını olmuş bir dille.

Roman / 192 syf. / 5.600.000 TL

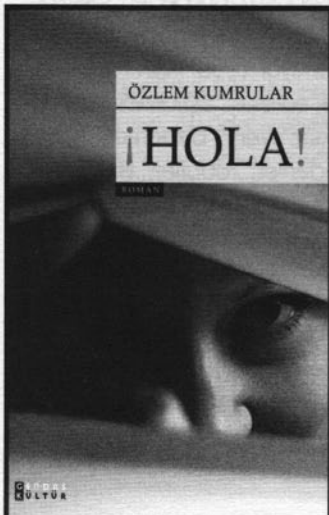
'Rus Kızı Vasilisa', 1917-1930 yılları arasında bugünkü Kars içinde ve yöresinde yaşanan çalkantıları, resmi tarih cıvıllığı nedeniyle bilmediğimiz olayları ve onların seyirlerini bize anlatıyor. Tarihsel bir kesit, kar ezgisi ve bir de aşk derdi...

Roman / 348 syf. / 8.900.000 TL

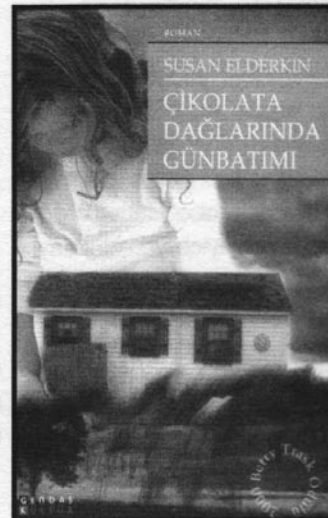
Cennet ve cehennem yeryüzünde satırlar arasında saklıdır. Tarihin gizemli labirentlerinde kaybolanları bize bildiren yazıcılar vardır.

'En kutsal olanı istiyorlar; bir bakirenin kanını bekliyorlar...'

Roman / 350 syf. / 9.000.000 TL

Aştan kaçan bir kız, kötü bir patron, bale kıyafeti içinde dolaşan çatlak bir papaz ve diğerlerinin Kastilya'nın en güzel şehrinde sürdürdükleri hafif kontak yaşam. Hikâyeden hikâyeye atlayan kahramanlar, şehirden şehre koşan gezginler ve her taşın altından farklı bir perukla çıkan aşkın suretleri. Gülmek ve güldürmek için yazılmış bir roman.

Roman / 317 syf. / 8.000.000 TL

Slovakya'da küçük bir dağ kasabasından Arizona Çölü'ne; bir aşk, bir yolculuk, bir sır...

'O ilk geceden beri, Tibor'un onunla paylaştığı tek bilgi kırıntısı ismiydi. Haftalar geçerken sorulmamış ve cevaplanmamış sorular mobilyaların üzerindeki toz tabakası gibi birikiyordu...'

Kazansaydı Belki de

Genç yaşında Osmanlı sarayına girerek hızla yükseldi. 1676 yılında sadrazam oldu. 1683 yılında Osmanlı ordularının kumandanı olarak Viyana'yı fethetti. Fetihden sonra Viyana Beylerbeyi olarak atandı. Avrupa içlerine seferler yaparak sınırlarını genişletti. Güçlü bir ordu kurduktan sonra, 1688 yılında Osmanlı yönetimine isyan ederek kendini Viyana İmparatoru ilan etti. Papa'yı ziyaret ederek Hıristiyan oldu.

Çok ama çok sonraları bir gün Helmut Kröger binlerce parçalık belge yığını arasında yüreği gümbür gümbür vurarak ayağa kalkacaktı. Daha fazla tahammül edemeyeceğini hissederek odadan çıkmak, bir yerlere uzanmak, biraz uyumak isteyecekti. Kimseyle konuşacak hali olmayacaktı. Tek başına bir kahve, bir sigara. Ya da bilmiyorum, belki de o zamanlar kahve ve sigara olmayacaktı da, Helmut Kröger aynı işe yarayacak başka bir şeylere şiddetle ihtiyaç duyacaktı. Bunu biliyorum.

Ertesi gün tekrar başlayacaktı çalışmaya. Görünürde hiçbir değişiklik olmayacaktı. Çok yakın dostları Helmut Kröger'deki huzursuzluğu farkedecekler ama fazla üzerinde durmayacaklardı. Zor bir iş olacaktı ne de olsa onunkisi. Yıllardır arşive kapanmış, son savaştan kurtarılabilen ne kadar belge varsa inceleyip duracaktı. Onunla birlikte bu işe giren çok kişi olacaktı başlarda. Ama yıllar geçtikçe çoğu umudunu kesip vazgeçecek, başka işlere verecekti kendini. Kalanlarsa aniden yükselen heyecan dalgalarından, bitip tükenmez tartışmalardan bıkacak, umutsuzca sürdüreceklerdi uğraşlarını. Helmut Kröger onların en çalışkanı mı, en akıllısı mı yoksa en şanslısı mı olacaktı, bilinmez. Ama en yaşlılarından biri olacağını sanıyorum. Çünkü binlerce yılın, tarihi belirsiz resimlerini, tabletlerini, filmlerini, gazete kupürlerini, papirüslerini, otobüs biletlerini, dvdlerini, kumaşlarını, mektup zarflarını, yemek listelerini, televizyon programlarını, kitaplarını, log çözümleyicilerini, vasiyetnamelerini, bilgisayar disketlerini, haritalarını, iç birikim tarayıcılarını incelemek için kısa bir yaşam yeterli olmayacaktı.

Çoğunluğun zaten pek umurunda olmayacaktı Helmut Kröger de yaptıkları da. Kimisi belki pratik bir yaran olabilir düşüncesiyle, ilgisizce ama belli bir hoşgörülle çalışmalarını izleyecek, kimisi de yaşanan böyle kritik bir dönemde bu tür uğraşların anlamsızlığından söz edecekti. İçinde buldukları durum belliydi. Çevrelerini saran tehlikeler belliydi. Amaçları belliydi. Carramousta'nın söyledikleri belliydi.

"Mare Zyphon, Mare Zyphon, Mare Zyphon"

Alt katlardaki eğitim salonlarının birinden dalga dalga yayılan sesler üzerine, Helmut Kröger ağır ağır yerinden doğrulacak ve odasından çıkacaktı. Yerin altındaki uzun koridorlarda hiç kimseyi ve hiçbir şeyi görmeden yürürken başının çatlayacak gibi ağrımasının dışında bir şey düşünmeyecekti. Ama koridorların kesiştiği küçük alanın ortasındaki -belki de üç boyutlu- Carramousta resmini görünce hemen yandaki koridora girip oralardan uzaklaşmak gelecekti içinden.

Evet, bir tereddüt anı geçirecekti ama kaçmayacaktı oralardan. Tam tersine, yaklaşıp doğduğundan beri belki binlerce kez gördüğü resime uzun uzun bakacaktı. Çünkü hikayesi yazılmaya değer bir adam olacaktı Helmut Kröger. Carramousta'yla göz göze gelmek istercesine boynunu ileri uzatacak ve belli belirsiz bir sevgiyle resmi seyredecekti. "Seni barbar" diye mırıldanacaktı daha sonra, "Ne bulacağını sanıyordun oralarda?"

Carramousta tatlı tatlı bakacaktı ona resmin içinden. Çok çeşitli resimleri olacaktı yüzyıllardır yapılan. Neşeli, kızgın, düşünceli, heyecanlı, huzursuz, umutlu, coşkulu, uyuklu. Hiçbiri de birbirine benzemeyecekti ama ortak bir şeyler de taşıyacaktı kuşkusuz. Yüzyıllardır binlerce sanatçının elinden çıkmış resimlerin sağlam kalanları toplanacak, çoğaltılacak ve yenileri eklenecekti. Biyolojik ömrünün üzerinden ne kadar geçerse geçsin, düşmanları onu ve yaptıklarını yok etmeye ne kadar uğraşırsa uğraşsın, Carramousta yaşayacaktı işte.

Son büyük savaştan sonra -muhtemelen- bütünüyle tahrip olan yeryüzünde, Carramousta'ya ilişkin bir iz bulmak kolay olmayacaktı. Ama sağ kalabilenlerin torunları, dış dünyaya kapanarak var olabildikleri korunaklarında onu yaşatacaklardı. Neler olup bittiğini algılayamadıkları, fakat tehditlerle yüklü olduğundan kuşku duymadıkları yeryüzünde, bir gün mutlaka ulaşmaları gereken bir nokta olduğunu da kuşaklar boyu ondan

aktarılanlardan öğreneceklerdi. Mare Zyphon. Huzur içinde yaşayabilecekleri tek yer.

Helmut Kröger kafasını kurcalayan sorularla birlikte, en yakın arkadaşlarından birine hemen o gün gitmeye cesaret edemese bile birkaç gün, birkaç ay ya da birkaç yıl sonra mutlaka gidecekti. Düşüncelerinden söz edebileceği en uygun aday da çocukluğundan beri birlikte olduğu, tartıştığı, dertleştiği ve halen de site yönetiminde etkin olan bir dostu olmalıydı. Böyle bir dostu olacaktı elbette. Üstelik Grotevianner mertebesine kadar yükselmiş olan Heinrich Schlegerberg.

İki eski dost bir süre havadan sudan, eski günlerden konuşacaklardı kuşkusuz. Helmut Kröger bir yandan duvardaki Carramousta resmiyle masadaki Carramousta büstüne bakarken, bir yandan da konuya nasıl gireceğini düşünecekti. Sıra içki servisine geldiğinde beklediği fırsat doğacaktı belki de. Heinrich Schlegerberg kadehini kaldırıp "Mare Zyphon" dediği zaman arkadaşının yüzündeki sıkıntılı gülümsemeyi farkedecekti. Farkettiği anda da keyfi kaçacaktı. Eski bir dostla eski günleri konuşmanın getirdiği neşesi birden uçup gidecekti. Çünkü Heinrich Schlegerberg ilerlemiş yaşına karşın atak, inançlı, site halkının kurtuluşu için elinden geleni yapmaya hazır bir yönetici olacaktı.

Gene de içkisinden bir yudum alacaktı Heinrich Schlegerberg. Sonra kadehine bakarak bir süre düşünecek, daha sonra da kendini zorlayarak "Korkarım sen de Mare Zyphon'a inancını kaybetmişsin" diyecekti. Arkadaşının "Hayır. Bu da nereden çıktı. Sadece son günlerde kafam çok karışık" demesini için için isteyerek.

Helmut Kröger'se kadehini bir yudumda bitirip, alçak bir sesle "İnancını kaybetmek meselesi değil" diyecekti. "Var olup olmamasının üzerinde durmuyorum. Ama bir anlamı olduğundan kuşkuluyum."

Heinrich Schlegerberg kulaklarına inanamayarak arkadaşının saçmaladığını haykıracaktı. Mare Zyphon'un soyut bir kavram haline getirilmesinin nerelere varacağını zaten tahmin ettiğini, ancak arkadaşının da bu çocukça zihin cambazlıklarına kendini kaptıracağını aklından geçmediğini söyleyecek, dostunu kendine gelmeye çağırarak, gençlik dönemlerinde onları ayakta tutanın, bu köstebek yuvasında bugüne kadar yaşatanın ne olduğunu ve kendilerinden sonraki kuşaklara hangi umudu sunabileceklerini soracaktı.

"Anlamıyorsun. Bütün bunları ben de bildiğim için, bulgularımın ilerlemesine karşın kimseyle konuşmadım henüz. Ama artık bizi intihardan kurtaracak kadar değer ifade eden şeyin, gerçekte içi boş bir kavram olduğunu biliyorum. Umutsuzluktan boğulacak hale getirdi beni bu düşünce. Ama biliyorum artık. Ömrümü verdim Mare Zyphon'u araştırmaya. Daha fazla susmaya gücüm kalmadı. Çünkü biliyorum."

Heinrich Schlegerberg önüne asla geçemeyeceği bir öfke ve kurtarmaya çalıştığı bir sevgiyle arkadaşını ikna etmeye çalışacaktı. Mare Zyphon'un soyut bir kavram, kuramsal bir hedef, ya da uzayda bir yıldız olamayacağını, Carramousta'nın onların

Mare Zyphon'a, var olan belli bir yere gitmesini istediğini, aksi takdirde bu kahrolası sitenin adını ve birtakım ayrıntılarını değiştirmekle yetinilebileceğini, hayır hayır bunun Carramousta'nın düş gücünün ya da ideolojisinin ürünü olmadığını, somut olarak var olduğunu söyleyecekti.

"Aynı fikirdeyim. Mare Zyphon somut olarak vardı bir zamanlar. Ama artık var olduğunu sanmıyorum. Zaten anlamı da yok artık. Belki de başından beri anlamsızdı. "

Arkadaşı ona artık var olmadığını nereden bilebileceğini soracaktı sabırla.

"Bilmiyorum. Yalnızca fazla önem de taşımayan bir tahmin bu. Son savaş önceliklerden kalanları da yok etti, bitirdi. Artık eski kentlerden, yörelerden hiç birinin yaşadığını sanmıyorum. Yaşasa da her taraf bizim buralar gibi olmalı."

Ona ne hakla böyle bir tahmin yaptığını, hayatı boyunca kaç kere sitenin dışına çıkabildiğini, dünyanın geri kalan bölgelerini nasıl bilebileceğini soracak, kaç kuşaktır siteye kapalı olduklarını hatırlatacak, keşif gruplarının umut veren çalışmalarından söz edecekti.

"Bilmiyorum. Hiç birini bilmiyorum bunların. Kimi zaman bir şeyler buluyorum. Birbirini destekleyen iki veri bulunca yüreğim heyecanla çarpıyor. Kimi zaman bildiğimi sandığım şeylere bütünüyle ters düşen belgelerle karşılaşıyorum. Ama artık bulduklarım beni apayrı yerlere çekmeye başladı. Korkuyorum bundan ama çekiştirmeye devam ediyorlar oramdan buramdan. Çok eskiden Mare Zyphon'u düşlerimde görürdüm. İçime bir sevinç dolardı. Sonraları daha seyrek de olsa görmeye devam ettim düşlerimde. Ama hepsinde farklıydı. Hatta bir keresinde bizim site gibi görüp de dehşet içinde uyandığımı hatırlıyorum. Artık hiç görmüyorum Mare Zyphon'u."

Bir bilim adamının ...

"İlk dikkatimi çeken, Mare Zyphon'un bazı belgelerin ana konusu olmasına karşın bazılarında hiç yer almaması oldu. Sanki zaman zaman unutulmuş, zaman zaman da yeniden keşfedilmişti. Carramousta'dan bu yana ne kadar zaman geçtiğini tam olarak bilemediğimiz için, Mare Zyphon'un unutulduğu ve canlandığı dönemleri ve sürelerini tam olarak kestirmem imkansızdı. Aşağı yukarı üç dönem saptadım sonunda. İleri Carramousta'nın yaşadığı dönem. Birkaç yerde sözü ediliyor ve ölür ölmez konu kapanıyor. Mare Zyphon'un yer aldığı belgelerin kaybolduğunu, elimize geçmediğini düşündüm. Ama tayin edemediğim bir süre sonra -ki çok uzun olduğunu sanıyorum- Mare Zyphon'un canlandığını gördüm. Neden, bilmiyorum. Ne oldu da hatırlandı, unutulduğu sanılan kavramlar? Bu sorulara verecek cevabım yok. Daha sonra neden unutulduğunu da bilmiyorum. Ve ne kadar zaman sonra tekrar hatırlandığını. Bu hepsinden önemli olmalı, çünkü biz hala o dönemin içindeyiz."

Bir bilim adamının yetersiz belge ve bilgilere, sevgilere ya da düşlere ...

"Son dönemi çözümlenmeyi beceremedim mi yoksa korktum mu, bilmiyorum. Her şeyi anlamak için başa dönmeyi uygun buldum. Carramousta'ya. Mare Zyphon'u tek bilen oydum sanki. Ve belki biz

onu bile bilmiyorduk. Carramousta hakkında bildiğim ya da bildiğimi sandığım her şeyi bir tarafa bıraktım. Yalnızca resmi karşımda durdu sürekli. Anlamını çıkaramadığım abartılı başlığı ile sakalının arasına sıkışmış yüzünde çalışmalarımı takdir eden bir ifade aradım hep. Onun beni nasıl değerlendirdiğini bilmiyorum ama kendi hesabıma onu tanıdıkça daha çok sevdiğimi söyleyebilirim. Belki onun da bizim gibi sıkıştırılmış, zavallı bir yanı olduğunu farketmişim için."

Bir bilim adamının yetersiz belge ve bilgilere, sezgilere ya da düşlere dayanarak sonuçlara varmasının bilimselliğe ...

"Sağlık durumuna ilişkin birtakım bilgiler yazılı bir kağıdın kenarına okunaksız bir yazıyla bazı bitki adları ile birlikte tutulan notları görmek benim için şaşırtıcı olmuştu. Mare Zyphon'u yeniden tutturduğu, haftalardır kendinde olmadığı, artık yolun sonuna geldiğinin anlaşıldığı saygısız bir üslupla çiziktirilmişti. Birkaç belge daha buldum. Bir mektupta düşmanlarının Mare Zyphon'u bahane ederek onu gözden düşürmeye çalıştıkları yazılıydı. Bir diğerinde de ülkenin Mare Zyphon'a yapılacak bir seferi daha kaldıramayacağından söz ediliyordu. Mare Zyphon adına o döneme ilişkin başka hiçbir belgede rastlamadım. Bulduğum belgeler Mare Zyphon'un ülke ile değil doğrudan Carramousta'nın kendisi ile ilgili bir kavram, bir yer olduğunu gösteriyordu. Carramousta'nın yaşlılık yıllarında ulaşmayı büyük bir tutku ile istediği, hatta bu uğurda güneydeki büyük komşu ile savaşa girmeyi göze aldığı bir yer. Yaşlılık dönemi tutkularının kaynağının genellikle gençlik yıllarında aranması gerektiğini bilecek yaştaydım ben de."

Bir bilim adamının yetersiz belge ve bilgilere, sezgilere ya da düşlere dayanarak sonuçlara varmasının bilimselliğe yaklaşıp yaklaşmadığı, üstelik bu sonuçların ...

"Adım adım geriye doğru gittim. Carramousta'nın muhtemelen şu anda sitemizin bulunduğu yerdeki kenti nasıl geliştirdiği, ülke sınırlarını nasıl genişlettiği, daha önceki yıllarda hep korkulan güneyli komşuya seferler düzenleyip nasıl geriye püskürttüğü, ülkenin her yanında karşı konulmaz otoritesini kurup çatışmalara nasıl son verdiği, saraylar, çeşmeler, mabetler yaptırdığı falan. Bulduklarım daha önceden bildiklerime genellikle uyuyordu. Ama gene de eksik kalan bir şeyler vardı. En önemlisi, Carramousta'nın ülkenin başına geçmeden önceki yaşamına ilişkin hiçbir şey bulamıyordum. Önceleri bunu belgelerin çoğunun aradan geçen yıllarda kaybolmuş olmasına bağladım. Ama o döneme ilişkin başka belgeler vardı. Carramousta'dan söz etmeyen, adeta ayrı bir dünyayı anlatan belgeler. Nihayet, ülkenin başına geçmeden önceki dönemde Carramousta'dan söz eden tek belgeyi bulduğum zaman bu boşluğun sırrını çözdüm. O dönemde Carramousta'dan söz eden başka belge yoktu, çünkü Carramousta yoktu."

Bir bilim adamının yetersiz belge ve bilgilere, sezgilere ya da düşlere dayanarak sonuçlara varmasının bilimselliğe yaklaşıp yaklaşmadığı, üstelik bu sonuçların site halkının tümünün her zaman paylaştığı değerlere ...

"Ülkenin başkentinin güneyden gelen ordular tarafından ikinci kez kuşatıldığını okuduğumda, o zamana kadar nasıl farketmediğime

şaşırdım. Adından ya da resimlerdeki aykırı kıyafetlerinden kolayca anlamak mümkündü Carramousta'nın ülkemize başka bir yerden geldiğini. Güneyden gelen işgal ordularının ürkütücü komutanı Carramousta hayran olduğu başkentimizi zaptetmiş ve bir daha ayrılmak istememişti. Ele geçirdiği kente eski ülkesine ihanet edecek ölçüde bağlanan komutana karşı kent halkı da benzer duygular beslemiş olmalı. Ama Carramousta'nın ömrünün sonuna kadar bağlı kaldığı yeni ülkesinde her şeye karşın bir yalnızlık, bir yabancılık çektiğini sanıyorum. Mare Zyphon'u açıklamanın tek yolu bu. Yeni ülkesinde sevilen ve güçlü bir lider olarak yaşadığından sonra, ölüme yaklaştığı sıralarda doğduğu, çocukluğunu, gençliğini geçirdiği yeri, Mare Zyphon'u savaşa kalkışacak ölçüde bir tutkuyla özlemesini başka nasıl açıklayabiliriz ki?"

Bir bilim adamının yetersiz belge ve bilgilere, sezgilere ya da düşlere dayanarak sonuçlara varmasının bilimselliğe yaklaşıp yaklaşmadığı, üstelik bu sonuçların site halkının tümünün her zaman paylaştığı değerlere bütünüyle ters düşmesinin savunulur yanı olup olmadığı sorulacaktı ona.

II

Bu konu Helmut Kröger'in cezalandırılması ya da susturulmasıyla birlikte kapanacak mıydı? Sanmıyorum. Ne kadar üstü örtülmeye çalışılırsa çalışılsın, Helmut Kröger'in sözleri sitenin uzun ve karışık koridorlarında herkesin kulaklarına ulaşacak kadar yankılanacaktı. Site halkı öfke ve tiksintiyle ellerini kulaklarına bastırsa da, bu sözler ilerde Krögerci diye lanetlenecek birkaç gencin yüreğine kazınacaktı.

Krögerci gençlerin arasında, heyecanlarını site halkına aktarmanın yolunun bilimsel kanıtlardan geçtiğine inanan ve ömrünü bu beyhude çabayla harcayan birkaç kişi bulunacaktı. Helmut Kröger'in sözlerini ilke edinen ve bulgularını kendinden sonraki kuşaklara umutla devreden birkaç genç.

Acaba, aradan uzun yıllar geçtikten sonra bu genç araştırmacılardan biri, kim bilir nereden ele geçirdiği, sert kapakları sayesinde tamamen parçalanmaktan kurtulmuş eski bir ansiklopedinin dokundukça dağılıverecek duygusu uyandıran sararmış yapraklarında aradığı maddeyi bulacak mıydı?

Kara Mustafa Paşa (Merzifonlu): Viyana İmparatorluğu'nun kurucusu ve ilk hükümdarı. 1634 yılında Merzifon'da doğdu. Genç yaşında Osmanlı sarayına girerek hızla yükseldi. 1676 yılında sadrazam oldu. 1683 yılında Osmanlı ordularının kumandanı olarak Viyana'yı fethetti. Fetihten sonra Viyana Beylerbeyi olarak atandı. Avrupa içlerine seferler yaparak sınırlarını genişletti. Güçlü bir ordu kurduktan sonra, 1688 yılında Osmanlı yönetimine isyan ederek kendini Viyana İmparatoru ilan etti. Papa'yı ziyaret ederek Hıristiyan oldu. Üzerine gelen Osmanlı ordularını bozguna uğrattı. Lehistan, Felemenk, Germen Prenslükleri, Lombardiya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Sırbistan, Arnavutluk, Eflak, Boğdan, Ukrayna ve Kırım'ı ülkesine kattı. 1699 yılında İstanbul'u kuşattıysa da, başarılı olamayarak geri çekildi. 1716 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na yeni bir sefer hazırlığı içindeyken öldü.

Kendimi öldürmeyi
ya da öldürülmeyi
göze alıp arkama
yavaşça dönüyorum.
Güneşlerin tarafına,
gökyüzüne, gözlerimi
kaldırıyorum. Şimdi
bütün dünyalılar
benimle birlikte
dönmüş olmalılar
yüzlerini göğe.
Büyücüler, zenginler,
esnaf, ana
okullarındaki çocuklar
ve bakıcıları, kalp
hastaları, cüzzamlılar
ve diğerleri.

Beklemek denen kendinden menkul zaman diliminin içinde kendimle ve etrafımla birlikteyim. Sabah erken. Önünde durduğum ya da sokakta görebildiğim apartmanların içinden işlerine ya da okullarına giden insanlar çıkıyor. Temiz giyimli, parfümleri taze, gözlerindeki mahmurluğu telaşlarıyla örtüyorlar.

Ben bekliyorum. Beklemede telaş olmaz. Tümüyle beklenenin ritmine, niyetine teslimiyetse beklemek, mutlak bir durgunluğa mahkumum. Beklemenin bekleme dışında birşey yapmazlık ve hedefimin belirsizliğiyle sokağın sabah güneşinde daha da gölgelendiği iç kısımlarına doğru ağır ağır yürüyorum. Mevsimin bahar olduğunu bahçelerdeki güllerden anlıyorum. Çünkü her sabahta biraz bahar vardır.

Aynı amaçsızlıkla bir gül ağacına doğru ilerliyorum. En uçtaki gonca alttaki açmış olanlardan çok daha ketum bir bordoluk içinde. Açmış olanların içinden taze bir RH pembesi görünüyor. Dikenler yeşil. Ağaçtaki minyatürlere dair bir zarif salınım ve ahenk, beklemeninki de dahil bütün gerçeklikleri yutuyor. Gül ağacını seyrim, onu şimdi anlatışım gibi detaycı, yavaş, dikkatli. Gözlerim toprağa iliyor. Nemli, karışık, güneşleniyor. Sonra kendi gölgemi görüyorum, bir kısmı güneşlenen toprağın üstünde, birazı da ağacın. Bütün farketmelerim çok yavaş ve sıradan. Çünkü o anda o ağaç, toprak ya da gölgem için orada değilim ve aslında bu sıradan bakış çok daha çıplak yapıyor nesnelere.

Kapıda hâlâ hareket yok. Tekrar toprağa bakıyorum. Gül ağacı, toprak, gölgem ve bir gölge daha. Gözlerimin, gözlemimin birdenbire hızlandığını hissediyorum. Tanıyorum, bu başkasının gölgesi değil. Heyecanlanamıyorum bile. Bakmaya devam ediyorum. Betonun üstünde ayaklarım, ucundan çıkan karaltım toprağa düşüyor, ve sonra, hayır aynı zamanda, bir tane daha. Farklı bir açıyla gülün olmadığı öteki tarafa doğru seriliyor toprağın karmaşasıyla pütürlü. Gözlerim gölgelere bakıyor ama gölgeler kör, beni gördükleri yok. Sokağın bütün sıradanlık, sabahın bütün sabahlık, beklemenin bütün belirsizliğinde belirgin, orada bana direniyorlar, bölünüp isyan ediyorlar. Güller hafifçe kıpırıyor. Oysa ne ben, ne de gölgelerimde bir hareket var. Ağacın tek gölgesi ağacıyla bülbulünü aldatmışcasına sadık bir birliktelikle, toprakta şuhca yatıyor. Benimse gölgelerim sessiz bi protestoyla başkaldırmış, ayaklarımdan bile olsa birleşmiyoruz. Hangisi gölgem, ya da hangisi benim...

Bu mutlak bir korku.

Arkamda iki tane güneş görmekten korkuyorum. Ayın bölündüğü, zaman öncesi peygamber zamanından, ama bu sefer ibretsiz bir mucizeyle karşılaşmaktan. Çünkü herşey artık bu sıradan bahar sabahında, beklemeye ayrılmış bu zaman diliminde, ya da anında, beklenmedik bi kıyametin haberiyle sona erecek olmalı. Gülden ve gölgelerden gözümü alamıyorum. Ketum bordo gül, ağacın tepesinde gölgeler kadar sessiz.

Kendimi öldürmeyi ya da öldürülmeyi göze alıp arkama yavaşça dönüyorum. Güneşlerin tarafına, gökyüzüne, gözlerimi kaldırıyorum. Şimdi bütün dünyalılar benimle birlikte dönmüş olmalılar yüzlerini göğe. Büyücüler, zenginler, esnaf, ana okullarındaki çocuklar ve bakıcıları, kalp hastaları, cüzzamlılar ve diğerleri.

Güneşi görüyorum önce, ama bu hangisi?

Sonra ötekini görüyorum. Aynı derecede parlak ve sıcak.

Açık bir pencerenin camının üstünde asılı olan içimde batıyor. Gölgeler sırtımı seyrediyor olmalılar sessizce. Aslında, galiba ya da muhakkak.

Trompe l'oeil

Emre Öktem

Trompe l'oeil'ler,
sadece Barok
kiliselerin
kubbelerinde değil,
gözlerimizin
ulaşabildiği her
yerde. Bakışlarımızı,
bu aldatmacaların
birinden kaçırarak bile,
bir diğerine takılmaya
mahkumlar. Asıl en
büyük sarsıntıyı,
bakışlarımızı aynaya
yöneltirsek
yaşayacağız, eğer bir
gün buna cesaret
edebilirsek.

Trompe l'oeil, barok mimariye özgü bir teknik: Abidevi binaların, özellikle kiliselerin kubbelerine, bazen de duvarlarına, binayla bütünlük gösterir gibi duran manzaralar resmediliyor. Çoğunlukla azizleri, kutsal sahneleri canlandıran bu freskler, gerçek mekan ile hayali mekan arasında süreklilik izlenimi yaratıyorlar. Heykeller ya da sütun, kemer, gibi üç boyutlu gerçek mimari unsurlar, freskdeki şahsiyetler ve resmedilmiş mimari unsurlarla kaynaşarak bu izlenime katkıda bulunuyorlar. Rönesans mimarisinin antik çağdan miras aldığı muhafazakar üslupların katılığına aksine, Barok mimariye denetimsiz bir hareket, hatta telaş hakim. Seyircinin hayal gücünü, hatta vehmini kıskırtmak da bu durdurulmaz hareketliliğin bir sonucu. Böylece, eserle seyirci arasındaki engeller kayboluyor ve seyirci heyecanla eserin içine yerleşiyor.. Ancak, Barok mimarının bu teknik harikalarına bakarak tefekkürle dalmak isteyen seyirci, hayal kırıklığına uğrayacaktır. Bu debdebeli resimler, ruh değil göz için yapılmıştır. Brezilya'dan Avusturya'ya varan bir coğrafyayı derinden etkileyen Barok mimarının prototip eseri, Roma'da bulunan ve Cizvit Tarikati'nin merkez kilisesi olan "Gesù". Gesù'nun tavanında da kaçınılmaz olarak bir "Trompe l'oeil" var. Lengüistik, hukuk ve felsefe gibi bilimlere katkılarından dolayı hayranlığımı gizleyemediğim Cizvit Tarikati'ne, mimari açıdan pek müteşekkir değilim.

"Meclis Hükümeti Sistemi," kuvvetlerin yasama organında birleşmesine dayanan ve çağımızda yegane nümunesi İsviçre'de bulunan bir siyasi rejim. Fransız siyaset bilimci ve anayasa hukukçusu Maurice Duverger, Meclis Hükümeti sistemini "trompe l'oeil" e benzetiyor ve tıpkı onun gibi, aslında "mimari bir hata ya da zaafı gizlemeye" hizmet ettiğini söylüyor. Gerçekten de, tarihi örneklerine bakılacak olursa, Meclis hükümeti diye sunulan sistemlerde gerçek iktidarın bir kişi ya da küçük bir grubun elinde olduğu ve Meclis hükümetinin bir tür siyasi perde vazifesi gördüğü ortaya çıkıyor. Siyasi terminoloji, bir göz aldatmacasından ibaret, tıpkı "trompe l'oeil" gibi.

Peki, böyle "trompe l'oeil"lere başvuran tek siyasi iktidar, Meclis Hükümeti mi? Bugün mısır satıcıları, halıcılar, bilmemkaçıncı sınıf oteller ve turistik dükkanların işgali altında kalan, Sultanahmet ile Marmara denizi arasında uzanan bölgede bir zamanlar basileus'ların kutsal sarayı vardı. İmparatorluğun siyasi yapısı gibi saray protokolü de imparatorun şahsiyetinin kutsallığı üzerine kurulmuştu. İmparatorun kapısını çalarak ondan bir görüşme niyaz edenlere, bu arada özellikle yabancı sefirlere bu kutsallığı hissettirmek için hiçbir şey esirgenmiyordu. Eski bir rivayete göre, muhteşem Chrysotriclinium salonunda İmparator, ziyaretçilerinin karşısına mekanik olarak yerden yavaşça yükseltelen bir tahtın üzerinde çıkıyordu. Baştan aşağı altınla işlenmiş, erguvan rengi çüppesi ve her yanını saran mücevherler içinde bir put gibi duran İmparator'un, insandan farklı bir "şey" olduğuna ziyaretçi inanmak zorundaydı. İki hadımın kollarına girdiği ziyaretçi, yavaşça tahta yaklaşır ve kendini yere atarak İmparatorun karşısında secdeye kapanırdı. "Havarilere eşit" ve "İsa'nın yer yüzündeki vekili" imparator, bir tür "theomimesis" -Tanrı'nın taklidi!- içindeydi.

Bizans, iktidarın görsel aldatmacalarının bize coğrafi açıdan en yakın ve en çarpıcı örneği. Hayatı, "gururlanma Padişahım senden büyük Allah var" diye çılgınlık savuran yeniçerilerin merhametine bağlı bulunan Osmanlı Sultanı'nın debdebesi, Basileus'un yanında sönük kalıyor. Meşruiyetini ve kaynağını dinden alan iktidarların böyle debdebe oyunlarına başvurması, hem daha kolaylıkla açıklanabiliyor, hem de bir çelişkiyi barındırıyor: Din, zaten doğaüstülük kavramının kapısını aralayarak hükümdarın iktidarının ilahi kudretle ilişkilendirilmesine vesile oluyor. Ancak, tektanrılı dinlerin şiddetle bastırdıkları putperestlik, hükümdarın ilahlaştırılması biçiminde tekrar kamusal ve manevi hayata sızıyor. Bizans da, bu putlaştırmayı, Roma imparatorluk geleneğinden miras almış, tıpkı dini liderlikle siyasi liderliği imparatorun şahsında birleşmesi gibi. Roma

imparatoru, aynı zamanda "pontifex maximus", yani baş rahip. İmparatorluk sınırlarının Orta Doğu'ya uzanmasıyla beraber Roma egemenliğine geçen halklar imparatorları tanrı ilan ederek onların adına tapınaklar inşa etmişler. Roma, önceleri siyasi uyum kaygısıyla bu adete pek itiraz etmemiş, ardından fazlasıyla benimsemiş. Çöküş döneminin, insanlık dışı denecek kadar ahlaksız yaşantı süren imparatorları, ecellerinin yaklaştığını hissedince Senato'dan bir kanun çıkartarak kendilerini tanrı ilan ettirmeye başlamışlar. Böylece, öteki dünyada azap çekmekten kurtulacaklarını sanıyorlarmış, Çünkü, mitolojinin bize anlattığı gibi, tanrılar her türlü ahlaki kuraldan başışiktılar ve asla cezalandırılmazlar. Bu gülünç Roma adeti, başbakanlıkları dönemindeki günahlarından, kendilerini cumhurbaşkanı seçtirmek suretiyle kurtulan (!) bazı siyasetçilerimizi hatırlatıyor. Öyle ya, Cumhurbaşkanı da "sorumsuz"dur.

Dinle ilişkisi bulunmayan, hatta dinle çelişen iktidarlarda ise hükümdarın kutsallaştırılmasındaki çelişki daha bariz. Çar II. Nikolay'ın bir ikonayı andıran ve az çok bu işlevi gören fotoğrafı ile, Stalin'in resmi portrelerini yan yana koyunca, ikincisindeki kutsallık ve yanılmazlık ifadesi ağır basıyor. Peki Stalin, hangi kutsiyeti temsil ediyordu? Kilise iktidarını ve mülkleri ile beraber katedral cephelerindeki kral heykellerini de tarumar eden Fransız Devrimi, resim sanatına bir dizi allegorik tanrı ya da tanrıça armağan etmekten de geri durmadı: L'Étre Suprême, (Yüce varlık) Marianne, ulus, vatan vs... ABD dolarlarının üzerinde "Tanrı'ya güven" ibaresiyle beraber yer alan kartalı, Mısırlı şahin-tanrı Horus'tan farklı kılan ne? İktidarın sunduğu imgeler, temsil ettikleri dava ile ne kadar bağdaşıyorlar? Bizim Cumhuriyetimizi resim ve heykel sanatında temsil eden kişi, adaleleri fırlamış, uzun boylu ve pek de giyinmemiş, genç, sarışın bir kadındır. Türk kadını, kendisini bu imgede ne kadar buluyor, ya da sokaklarımızda böyle kadınlardan kaç tanesine rastlayabiliyoruz? Genç rejimler, idealize figürlerini üretiyorlar ve siyasi alanda kullanıyorlar. Ununu eleyip eleğini asmış, gelişmiş toplumlarda ise idealize figürler reklamcılık alanında boy gösteriyor. Atletik yapılı kadınlar, böyle ülkelerde cumhuriyetin ilkelerini değil, bir deodoran şirketinin menfaatlerini savunabilirler.

Bütün siyasi rejimlerin imgeleri kusursuz, mutlu, tasasız. Her rejimin propaganda belgelerinde çiftçiler, ütülü elbiseler giyerler, altın renkli başakların boy attığı uçsuz bucaksız verimli tarlaları keyifle sürerler. Fonda, semiz inekler, yünleri kabarmış koyunlar, yeni boyanmış muntazam köy evleri, ağaçlar, bulutlar ve hiç gölgelenmeyen bir güneş vardır. İşçiler, gres yağlı bulanmış çarklar arasında, yine tertemiz elbiseleri içinde neşeyle çalışırlar. Her ulusun askeri, pırl pırl silahlar taşır ve savaşın kaosunu küçümseyen bir tavırla ufka bakar. Köyün bir yokluklar diyarı olduğunu, tarlaların, fabrikaların insanı üstünü başını kirlettiğini ve öldüresiye yorduğunu, insanı insan olmaktan çıkaran savaşın sonunda bir galip ve bir mağlup kaldığını herkes biliyor, ama anlamsızlığın peşinden gitmek için vehimler lazım. Vehimleri sürekli beslemek lazım.

Görünen o ki, insanoğlunu iktidara bağlı kılmamanın yolu, onu önce iktidarın imgelerine bağlı kılmaktan geçiyor. Peki imgelerle

iktidar arasında kopuş başlarsa? Barok mimarının debdebeli "trompe l'oeil"leri, Reform ve Aydınlanma karşısında Kilise iktidarının gerileyişini bir noktaya kadar perdeleyebilmişlerdi. Günümüzde ise, herhalde iktidarlar imgelerden giderek daha az medet umar hale gelecekler, her yeri istila eden imgeler karmaşası içinde imgenin de bir kutsiyeti kalmıyor.

Belki de şimdiki imgelerimizin başka türlü bir kutsiyet anlayışı var. Mavi gözlü, sarışın anne-kızın yediği margarin, bize sağlık ve mutluluğun kapılarını açacak. Uzun ve edebi cümlelerle konuşan komşu ev hanımlarının (herhalde edebiyat doktorası falan yapmışlar, hiç olmazsa yüksek lisans) kullandıkları deterjan, çamaşırlarımızdaki lekelerle beraber ruhumuzdaki kirleri de söküp atacak ve lavanta kokulu bir Nirvana'ya ulaşacağız. Huzur dolu bir uzakdoğu mabedini andıran banka şubesinden içeri giren genç çifti karşılayan memurların kılık kıyafet, nezaket ve üsluplarına bakılacak olursa, İngiliz asilzadelerinin çocukları olmalılar, staj yapıyorlar herhalde. Peki Türkçe'yi nereden öğrenmişler? Hadi canım, Türkiye bir ezici esmer çoğunluk ülkesi, Balkan, Kafkas ve Karadeniz kökenli oyuncularla çalışmakta inat eden reklamcılarının bir bildiği vardır artık. Birazcık oksijenli su (halk arasında hidrojen peroksit olarak bilinir) saçınızın rengini açarken aynı zamanda medeniyet seviyenizi yükseltir ve bir anda kendinizi Batılı zannedersiniz. Çamaşır sohbeti eden kadınlar, bu denli edebi yetenek sergilemez, sınırlı bir kelime dağarcığıyla sınırsız dedikodu yaparlar. Her banka şubesi, insanın zamanını, enerjisini, neşesini yutan bir azap kapısıdır ve içindekilerin ingiliz aristokrasisi ile akrabalığı yoktur. Biz bu kandırmacaları bile bile, filan margarini, falan deterjanı alıp fişmekan bankasına gideceğiz. Suni margarinler damarlarımızı tıkayacak, deterjanlar doğayı öldürecek, bankacılar bizi soyup soyup gülecekler.

Bir hukukçu olarak bu kadar aldatmacaya isyan edesim geliyor. Bizim alemimizde her şey ne kadar dürüst, ahlaki ve saftır! Mesleğimiz ve rütbemiz ne olursa olsun, cüppemiz daima dürüstlüğümüzü ve adalet aşkımızı etrafa duyurur. Kökenleri, Ortaçağ üniversiteleri üzerinden Roma Senato geleneğine kadar uzanan bu uçsuz bucaksız kumaş parçası; boyu, kilosu, cinsiyeti ve milliyeti ne olursa olsun her hukukçuya pek yakışır ve mehabeti ile adalet düşmanlarını sindirir. Kanunlarımızın da daima adaleti aramaktan başka bir amacı yoktur ve kimse kanundan daha akıllı olduğunu iddia edemez.-Neminem oportet legibus esse sapientiore. Her devletin anayasası, kimi maddelerin asla değiştirilemeyeceği gibi ölümsüzlük karineleri ile doludur. Devletler ve rejimler silindikçe, yenileri gelir ve yeniden ölümsüz anayasalar yaparlar. Her anayasanın giriş bölümü, önceki rejimi çamura bular ve kendi kusursuz düzenini kurar, bir gün kendisi de çamura bulanana dek. Şekil, kusursuzluğun ve yanılmazlığın bekçisidir.

Trompe l'oeil'ler, sadece Barok kiliselerin kubbelerinde değil, gözlerimizin ulaşabildiği her yerde. Bakışlarımızı, bu aldatmacaların birinden kaçarsak bile, bir diğerine takılmaya mahkumlar. Asil en büyük sarsıntıyı, bakışlarımızı aynaya yöneltirsek yaşayacağız, eğer bir gün buna cesaret edebilirsek.

İki kişi yukarı çıkıyor. Biri kesinlikle kadın; sivri burunlu, yüksek topuklu, lacivertimsi ayakkabılar gibi geldi bana buradan. Kösele bir ayakkabı değil diğerinki de. İkisinin adımları birbirini tutmuyor, büyük ayaklar ve büyük adımlar gibi geldi ikincisi. Ayakkabının tabanından değil de, ayakkabıların içindekinden kaynaklanan bir ağırlık var sanki adımlarda. Sinirli ya da gergin; her adımında sigara izmaritleri eziliyor gibi, yavru hamam böcekleri öldürülüyor gibi.

Sesler yaklaşıyor. İkinci katta da durmadılar. Yoksa... Kadın adamın önüne geçti şimdi, hızlanıyor, o an tanıyorum. Eminim, bu o. Yanındaki de kocası. Birlikte çıkmamışlardı evden, hatta bu gece ablasıyla dışarı çıktığını, geri dönmeyeceğini sanıyordum onun. Tabii ki, nasıl silebildim hafızamdan o lacivertimsi topuk sesini. Nasıl tanıyamadım daha apartmanın içine girişinden?

İşte üçüncü kat boyunca yürüyüp merdivenlere döndüler. Bir, iki, üç... Önden geliyor, altı, yedi, tek sözcük çıkmadı ağızlarından apartmana girdiklerinden beri, dokuz, on, on bir, yoksa sesinden hemen tanırdım, on iki, daha posta kutularının önünde, on üç, işte gördüm yüzünü, on dört, solgun görünüyor, on beş, ne oldu sana, on altı, yaklaşıyor, heyecanlanıyorum. On yedi; tam on yedi basamak var, kaç kez saydım, sağ ayakla başlanırsa sağla bitiriliyor.

İkisi de önümdeler şimdi. Kulağındaki taşlı küpeleri çıkarıp küçük yeşil çantasına koymuş olmalı arabada. Topuzu dağılmış, topuzdan kurtulup da ensesinde kıvrılan bukleleri seviyorum en çok. Bütün gece çok sıkılmış da, sağ kolunu masaya dayayıp da parmaklarıyla uzun uzun oynamış gibi geldi bana bukleleriyle. Şimdi küçük yeşil çantasını sol eline alıp, o sağ elini çantasına daldırdı; cüzdanı, kağıt mendili, küçük not defteri, ruj, parfüm derken, kocası da ceplerinde anahtar aramaya başladı. Önce o bulsun istiyorum, kendi anahtarını yavaşça kilide soksun, iki kez sola döndürürken bileğindeki boncuklar şakırsın, içimde bir şeyler geri çekilsin, sonra ani bir hareketle sol elini bedenime değdirip, tek bir hareketle serbest bıraksın beni. Apartmanın ışığı söndü.

Kocasının cebinden gelen bozuk paraların sesi birden kesiliyor, işte o sırada bir el hissediyorum üzerimde, diğer el karanlıkta yolunu arıyor, parmak uçlarını hissediyorum, bu onun sol eli, yumuşak, karanlıktayız, nasıl gevşiyorum, hep öyle karanlıkta kalalım ve o parmak uçlarıyla hep beni yoklasın istiyorum. Bütün kentin elektrikleri kesilsin, ayağı kaysın hafifçe, tutunsun bana, sırtını göğsüme yaslayıp öyle dursun, nefesini hissedeyim, bütün gün benimle, burada, böylece dursun, birlikte duralım, anahtar, anahtar içimde, sağ eli sola dönüyor, bir kez daha, ince bileğindeki mor boncuklar şakırdıyor, kimse konuşmuyor, sol elini hissediyorum, bütün bedenimle, bütün bedenimi kendine çekiyor. Apartmanın ışığı yandı.

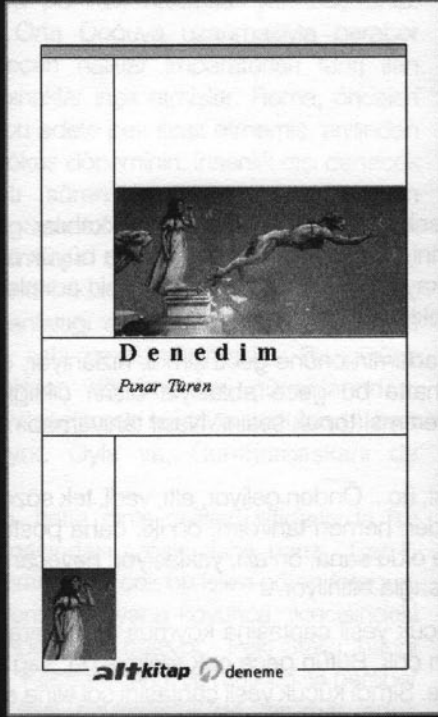
Yavaş yavaş geri çekiliyorum. Çok yavaş. Altı saat, kırk yedi dakika, yirmi bir saniye bütün pencereleri kapalı kalmış bir evin kokusunu apartman boşluğuna bırakıyorum, aynaya bakmadan kendi yüzünde burnunu bulur gibi buluyor holün elektrik düğmesini. Terine karışmış parfümünün kokusunu alabileceğim kadar uzun sürüyor, küçük parmaklarını çilek kırmızısı yapan ayakkabılarını çıkarması. O koridora dönerken, kocası geçiyor yanımdan, hiç yüzüme bile bakmadan, elinin tersiyle itiyor beni, canımın acıyacağını bile bile, zorluyorum kendimi daha hızlı kapanayım, gecenin bu saatinde, bütün apartman uyurken bu kadar ses çıkardığım için bana küfretsün diye. Ayakkabılarını çıkarıp koridora dönüyor adam, onun yanına, onu soyunurken göreceği yatak odasına.

Çıplak ayaklarının koridorun taşlarında çıkardığı sesi duyuyorum, yaklaşıyor. Üzerinde kısa, askılı bir gecelikle önümden geçiyor, ben yerimdeyim, kıpırdamıyorum, sesim çıkmıyor. Buzdolabındaki naylon poşete giren bir el, buzdolabı kapanıyor, musluk açıldı, musluk kapandı. Üzerinde kısa, askılı, küçük çiçekli bir gecelik, sağ elinde yeşil bir elma ile önümden geçip, tam karşımdaki salona giriyor. Televizyonun mor beyaz ışıklı hareketleniyor birden salon, bir ısırık elmadan, bazı kanalların sesi gecenin o saatine göre çok yüksek çıkıyor, telaşlanıyor. Bir ısırık daha... Oturduğu koltuktan kafasını az sola çevirdiğinde beni görebilir. Varlığımı ona hissettirmem ne kadar imkânsız, varlığım onun için ne kadar mânâsız.

Bir mucize oluyor, apartmanın içinden hayatımda duymadığım tuhalikte bir ses geliyor, bir elma merdivenlerden yuvarlanıyor gibi ya da durup dururken basamaklar birbirine katlanıyor gibi. Ayağa kalkıyor. Üzerinde kısa, askılı, küçük çiçekli penye geceliğiyle bana doğru yürüyor. Elma koçanını sehpanın üzerine bırakmış. Nasıl ürkek, nasıl anlamaz çocuk bakışlarıyla yürüyor. Bir ara başını yatak odasına doğru çeviriyor, bir anda vazgeçiyor dudaklarını kıpırdatmaktan. Yaklaşıyor, yaklaşıyor. Sağ gözünü beceriksizce tüm yüzünü buruşturarak kısıp, sol gözünü gözümü deydirdiyor. Hâlâ suyun soğuklunu taşıyan sol yanağı... Dengesini sağlamak için gözümün iki yanına dayadığı artık yüzüksüz elleri... Beyaz şarap kokan nefesi... Bu gece ölebilirim.

Televizyonun mor beyaz ışığı salonu hareketlendiriyor, hiçbir şeyin rengi yerinde durmuyor. Gözlerini ekrandan kurtarıp, başını az sola döndürse beni görebilir. Hatta az önce döndürdü gibi geldi bana buradan. Bakıştık. Her şey bana öyle geliyor olamaz.

www.altkitap.com'dan:

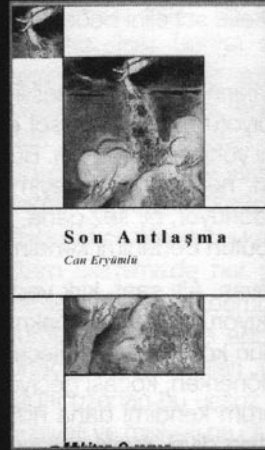
Denedim Pınar Tören

"İdealler, yaşam biçimleri ve tüm yaşananlarla örtüşmediği zaman umutlar yerlerini hayal kırıklığına, istekler yerlerini bıkkınlığa bırakır ve idealler sonsuza kadar beynimizin karanlık bir köşesine atılır. Kimse "büyüyünce hiç olacağım" demez. Bir gün gelir ve aniden HİÇ olduğunu anlar."

Tiyatro Metinlerinde Alımlama ve Metin Stratejileri Fakiye Özsoysal

Fakiye Özsoysal okuyucu-metin ilişkisine yeni bir boyut getiriyor. Bu kapsamlı inceleme, başta oyun yazarı, dramaturg, yönetmen, eleştirmen olmak üzere tüm profesyonel okuyuculara seslendiği gibi tiyatroyu seven ve tiyatro üzerinde düşünmek isteyen herkesi okumaya davet ediyor...

Son Antlaşma Can Eryümlü

Can Eryümlü'nün kurgu-bilime yaklaşımları, hatta fantastik edebiyatın diğer alt türleri ile de temasta bulunan romanı "Son Antlaşma" okuyanı yolculuğa çıkmaya davet ediyor. Zamanda ve mekanda yol alacağınız; tarihi, uygarlıkları ve bizzat "insan"ı alımsımsın dışında bir pencereden seyredip tüm bunlar üzerine yeniden düşünmek zorunda kalacağınız farklı bir yolculuk.

"Ömür Diyorlar Buna" Ayfer Tunc

Ayfer Tunc, hayata dair "büyük bilgi" karşısında kafasını her zaman mesgul eden "Beni şu kocaman hayatta ilgilendiren ne?" sorusunun yanıtını, tanıklıklarla arıyor ve okurlarla paylaşıyor: Hayat ve biraz da ölüm.. İşte o hayat, Ayfer Tunc'un incelikli, duygu dolu ve içten büyütecinin altında, 'Ömür Diyorlar Buna'nın satırlarında hepimize biraz daha yaklaşıyor.

Başkalarına İnanmayı Seçmiş Olmam Ne Kötü

1. İnanmayı Seçmiş Olman Ne Kötü

Hikâyeyi bilirsiniz; adam çınlıçplak, bir çölün en ıssız yerinde cansız yatmaktadır ve elinde kısa bir çöp tutmaktadır. Yanıtları ancak evet ve hayır olarak verilebilecek sorular sorarak, adamın birkaç arkadaşıyla birlikte bir balon gezisine çıktığını, bir dizi aksilik sonucu balonun yere çakılma olasılığının belirlediğini, halihazırdaki safraların, ardından yolcuların tüm giysilerinin aşağı atılmasına karşın balonun irtifa kaybetmeye devam etmesi üzerine yolcular arasında çöp çekme şeklinde bir eleme yapılması zorunluluğunun başgösterdiğini öğreniriz. Öğreniriz ki, seçim yapmak, iradî ya da keyfekerde bir durum değildir. Mecbur kalmadıkça seçim yapmamak esastır. Seçme mecburiyeti insana, insansa medeniyete aittir. Ve seçmek, işte bu medeniyetin, dayatılanı kabullenmek için icad ettiği dahiyane bir mekanizmadır. Büyük balığın küçük balığı yemesi gibi bir lükse sahip olmak yerine küçük balığı yemeyi ya da yememeyi seçmek durumunda kalması ("yemek mecburi" durumları dışında tabii) ne yazık ki insanı düşünmeye ve taşınmaya sevkeder. Durum, tam anlamıyla "ne yazık ki"lik bir açmazdır zira düşünmek, boş zamanları değerlendirmek, kitaplar yazmak ya da kariyer yapmak dışında pratikte bir işe yaramaz ve boşa harcanmış emek ve zaman, bol bol da hayalkırıklığı anlamına gelir. Seçmek, düşünme'yi by pass'a alarak kendini çöp çekmekten farksız bir eyleme dönüştürür.

Elinizdeki çöpe bakınız. Uzunsa, çıplak bir vaziyette ama hiç değilse sağ olarak balon gezisine devam ediyorsunuz demektir. Kısaysa, inanmayı seçmişsiniz demektir.

2. Benim Dışında Herhangi Birine İnanmayı Seçmiş Olman Ne Kötü

İnanmak için, inanmayı "seçmek" yeterli değildir elbette; bu aşamada, gözleri kimin bağlayacağı sorunuyla karşılaşılır.

Hızlıbrahim, kendi ve kendinden sonra türeyecek soyu için bir toprak parçası tahsis edilmesi karşılığında, Tanrının birliğine ve teklifine ve Tanrıya tapacağına dair bir anlaşma yapar. MÖ 2000 yıllarında yapılan bu sözleşmeyle, İbrahim, Tanrıya inanır.

Söylenceye göre, İbrahim'in inancını sınamak niyetiyle, Tanrı bir adım ileri gider ve tek oğlu İshak'ı kendine kurban etmesi halinde birden fazla başka oğulları olacağını, hattâ tüm dünya ırklarının İbrahim'in tohumlarını taşıyacağını vaadederek. İbrahim İshak'ın gözlerini bağlar! Bakınız ne diyorum: İbrahim - İshak'ın - gözlerini - bağlar !

İbrahim'in gözbağı, Tanrıyla yaptığı, inancının simgesi olan sözleşmedir, İshak'ın gözbağıysa babasına ve babası üzerinden Tanrıya duyduğu inanç sonucunda, bizzat, aynen, yani madden, tam anlamıyla bir göz-bağı'dır. Çok şükür Tanrı İbrahim'in inancına kanî olur da İshak'ın hayatı kurtulur, ecelleriyle ölüp ebedî istirahatgâhları olan Machpelah mağarasına gömülürler. Öte yandan olayların rahatlıkla "mutlu son" olarak tabir edilebilecek şekilde sonuçlanması dikkat çekicidir.

İnanılmak ihtiyacı ve bunun sonucu olarak doğan talep -ki kimi zaman gerçekten de bir sözleşmenin imzalanmasına kadar gidebilir ve geçekten birinin gözlerinin bağlanması şeklinde vücut bulabilir-, ancak Tanrılara özgü tür bir ihtiyaç ve taleptir. Akli başında hiçkimse, böyle büyük bir gösteri için sahne almaya talip olmaz. Seyircinin gönüllü olarak gelip koltuklara oturması, evet, Tanrıların işini kolaylaştırır. Ama neler olup bittiğinin herkes tarafından bilindiği bir gizem, sırları dökülmeden pek uzağa taşınmaz.

3. Kendinden Başkalarına İnanmayı Seçmiş Olman Ne Kötü

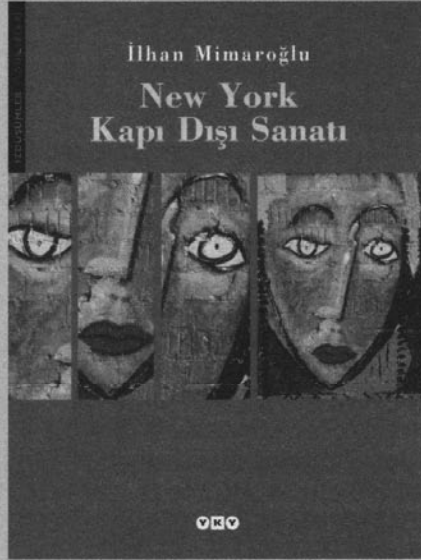
Hep başkalarının çocukluklarına ait olan ve öyle de kalacak olan anılar vardır. Bunlardan en aşına olanlar, saç fırçasıyla ayna karşısında şarkı söylemeye düşkün sonradan ünlü olmuş şarkıcıların ve odasına arkadaşlarını toplayıp gösteriler sergileyen sonradan tiyatrocı olmuş oyuncuların anılarıdır. Ünlü olamayanların, bu türden anıları da olmamıştır zaten. Onların yaşadıkları, daha çok Amerikan filmlerinden bildiğimiz şöyle bir sahnedir: Çocuk, büyükanne ve büyükbabasına, Noel'de aldıkları setle sihribazlık gösterisi sunmaktadır. (Anneanne, babaanne ve dede yerine büyükanne ve büyükbaba demeye başladığımızda, bizim de böyle anılarımız olacaktır kuşkusuz.) Bu çocuk, aynı gösteriyi arkadaşlarına da yapmış olan, ama arkadaşları, gerek kıskançlıklarından gerekse kimilerinin gerçekten de gerçeğe duydukları iflâh olmaz tutkudan kaynaklanan lüzumsuz müdahalelerle kutulardaki boşlukları, ceketteki ipi, fulardaki deliği keşfettiği için küsen ve hattâ yuhalanan çocuktur. Başkalarından kendine inanmalarını beklemektedir ama ne yazık ki okuduğu el kitabı, yalnızca fularlar ve kutulardan söz etmektedir. Sonunda arkadaşlarından vazgeçip, iskambil destesinden yere düşürdüğü kâğıtları görmezden gelmeye hazır büyükanne-büyükbaba ikilisine döner yüzünü. O da hepimiz gibi, nereden onay alırsa oraya döner yüzünü.

Son Olarak: Kanımca bu hikâyelerden bir anlam çıkarmaya çalışılmaması gerekmektedir. Ben denedim, oluyor, ama bir işe yaramıyor.

(*): İçim rahat, o da benim bir sözümü yazısına başlık yapmıştı

New York, New York...

New York Kapı Dışı Sanatı
İlhan Mimaroğlu
96 s.

İlhan Mimaroğlu, New York sokaklarında duvarlara, kapılara, çitlere yapılmış sanat yapıtlarını yakalıyor fotoğraf makinesiyle bir yandan, diğer yandan sanat yapıtının sokakta olması durumu üstüne, -aralarında Bedri Baykam'ın da olduğu- New York sokak ressamlarıyla yaptığı söyleşilerle de destekleyerek bir metin kuruyor...

Uzun yıllardır yaşamını Amerika'da sürdüren Mimaroğlu'ndan New York'un en göz önünde ama en az fark edilen sanat yapıtlarını saptayan, değerlendiren, sıradışı bir bakış denemesi...

Amerika Büyük Bir Şaka
New York Seyahati
Enis Batur
176 s.

Enis Batur, seyahatnamesinin New York cildinde, 3 haftalık bir seyahat boyunca biriktirdiklerini döküyor ortaya: Sanat, edebiyat, insanlar, şeyler, televizyon, sosisli sandviç, Thunderbolt, yine sokaklar. yazmak, yolcu olmak, mezar taşları, kitapçılar, yapılar, berduşlar, sıcak, kokular...

New York'un ulaşılabilen en alt noktasıyla, Manhattan'ın gökdelenlerinin doruk noktası arasında oluşan -ve gerçeklikten önce gelen- bir imgenin peşinde, bu büyük şakaya ne kadar gülünebileceğini hesaplıyor Enis Batur...

Sürer

Biz herşeyi benzetiriz ya da benzetmeye çalışırız. Zor olan ve zaman alan, duyumsadığımız bir şeyi ya da olayı algılamak. Bunu hep benzeterek gerçekleştiririz. Benzetmek çoğu zaman çok kolaydır, benzettiğimizi bile bilmeyiz, onu gerçek biliriz,: kapı kapıdır, kalem kalem. Bazan ise çok zordur ya da benzetmek için zaman dardır. O zaman bir gölge bir kapı ya da sudaki bir dalga bir kalem olabilir.

Fiziksel gerçeklik ve kendi iç gerçekliğimiz... Olmasını ya da olmamasını istediğimiz şekilde algılamak. Yeni bir duruma hazırlık, belki olması gerekenden daha fazla bir hazırlık. Odur demek için zaman kazanmak amacıyla, gerekli olandan daha azı ile tanıma, değerlendirme çabası.

Duyularımızdan kaynaklanan bir kolaylaştırma, bir acelecilik... Çoğu zaman bize hız kazandıran ama duyguların yoğunluğu ölçüsünde de bizi hataya sürükleyen bir kolaylaştırma. Gerçekleşen olay bizim istediğimiz şey mi, yoksa olmasını istemediğimiz şey mi; bir an önce anlayıp heyecanı durultma içgüdü. Bilinmezliği azaltma, kısa tutma çabası. Beklentiye son verme isteği...

Heyecansız ve sıkıcı olan nedir?
Bir beklentinin olmaması. Herşeyi olduğu ve olacağı şekilde kabul etme.

Biz herşeyi benzetiriz ya da benzetmeye çalışırız. Zor olan ve zaman alan, duyumsadığımız bir şeyi ya da olayı algılamak. Bunu hep benzeterek gerçekleştiririz. Benzetmek çoğu zaman çok kolaydır, benzettiğimizi bile bilmeyiz, onu gerçek biliriz,: kapı kapıdır, kalem kalem. Bazan ise çok zordur ya da benzetmek için zaman dardır. O zaman bir gölge bir kapı ya da sudaki bir dalga bir kalem olabilir. Bir şeyin adını koymak anlamayı ve algılamayı iyice zorlaştırır, hatta kimi zaman imkansızlaştırır. Ancak fiziksel gerçeklik o kadar basittir ki, eninde sonunda kendini belli eder ve fiziksel gerçeklikle algılanan arasındaki fark ne kadar küçükse, herkesin algıladığı şekliyle algılandığı anda yaşanan sürpriz o kadar büyük ve etkileyicidir.

Hayatta illüzyonlar ne kadar çoksa beklentiler ve sürprizler de o oranda çoktur. Gerçekler insana güç, illüzyonlar heyecan ve mutluluk verir. Illüzyonlar iç gerçekliğimizdir ve fiziksel dünyayı ve olayları doğru algıladığımız ölçüde güçlü, beklentilerimiz ölçüsünde gerçekçiz.

Illüzyonistleri seyretmek neden zevk verir?
Çünkü beklemediğimiz şeylerin de gerçekleşebileceğini düşündürürler ve beklemeden güzel bir sürprizle karşılaşmak ise hayatta yaşayabileceğimiz en büyük ve en güzel illüzyondur. Çünkü bize o ana kadar algılanmış ve algılanmakta olan dünyadan farklı bir yeni dünyanın kapılarını aralamaktadır ve önümüze daha önce varlığından habersiz olduğumuz yeni beklentileri koymaktadır.

Beklentiler biz yaşadıkça sürer, illüzyonlar da..
Ve belki de bir gün tüm yaşamın bir illüzyon olduğunu anlarız, kimbilir..
Şimdilik sürekli illüzyonumuz gerçek dediğimiz şey! Ve beklenmeyen kötü bir sürpriz o gün bizi yeni illüzyonumuzla tanıştıracak...

Yalnızlığın Oyuncakları

Yekta Kopan

yekta@superonline.com

68. ve Son Bölüm

Ne güzeldir şu dersler

Bize bilgi verirler

Türkçe en önemlisi

Öğretir dilimizi

'Doğan Kardeş' dergisinde 1978 yılında yayınlanan 'Dersler' adlı şiirin ilk dörtlüğü.

Bu şiirle YK imzası bir dergide ilk kez görülmüştür.

Önceki bölümlerin özeti: Illüzyon. Yüzler. Zaman. Mekan. Kayıp. İsyan. Gelecek. Gelenek ve Süreklilik. Gitmek. Akıl. İktidar. Korku. İnanc. Unutuş. Tekerrür. Kaos. İhanet. Şiddet. Oyun. Macera. Sır. Şehir. Ölüm. Hareket. Merak. Zevk. Gece. Rastlantı. Merdiven. Salgın. Ev. Dönüşüm. Kader. Şifre. Dip. Keşif. Parça/Bütün. Sonsuzluk. Buluşma. Esaret. Tuzak. Uç. Rüya. Dişi. Kötü. Yemek. Eksik. Hayvan. Büyümek. Dönmek. Hız. Göz. Çıplak. Makine. Tiksinti. Denge. Temas. Kayıt. Kahkaha. Amerika. Işık. Eşik. Savaş. Taklit. Para. Mektup...

68/1. İÇ

(Sessiz bir ortam. Arkadan belli belirsiz bir müzik duyulmaktadır.)

- 1.KADIN : (Merakla sorar) Ne yazacağına karar verdin mi?
YK : (Sıkıntılı) Bilemiyorum... Daha önce böyle bir yazı yazmadım hiç. Aslında doğruyu söylemek gerekirse yazmayı istediğimden de emin değilim. Kaç gündür düşünüyorum, tasarlıyorum ama bir türlü fikirlerim kelimelere dönüşmüyor... Zor, çok zor...
- 1.KADIN : Sana ne ifade ettiğini yazabilirsin. Nasıl tanıştığını, yazı göndermeye nasıl karar verdiğini, ilk yazını gördüğünde neler hissettiğini falan yani... İçten olur hem de... Dürüstçe...
- YK : Onu da düşündüm. Ama biliyorsun işte... Seyi sevmem... Söyle oldu, böyle oldu demeyi...
- 1.KADIN : İyi de yaşadıklarını anlatman için büyük sözler söylemen gerekmiyor ki... Böyle bir yazıda kendinden söz etmen çok daha dürüstçe geliyor bana. Hem ben bile bilmiyorum nasıl tanıştığını...
- YK : (Sigara yakar) Sana daha önce anlattığımı sanıyordum. Ankara'daydım o zamanlar. Dost diye bir kitapçı vardır, şimdi kocaman bir yer olmuş. Neyse, işte bir gün orada tanıştık. Kasanın önündeki raflarda duruyordu. Adı, kapağı filan bir anda ilgimi çekti. İçini karıştırdım. Yazılardan biri anında yakaladı beni.
- 1.KADIN : Hangi yazıydı, kimin yazısıydı yani?
YK : Her şeyi söylemek zorunda mıyım?
1.KADIN : (Gülerek) Oyunbozanlık yapma...
YK : Oyunbozanlık yapmıyorum. Nasıl tanıştığımı sordun, ben de anlattım.
1.KADIN : Eee, sonra ne oldu?
YK : (Duymamış gibi) Geç oldu, gitsem iyi olacak...
1.KADIN : Farklı bir şey söyleyen şaşardım zaten.
YK : Nasıl yani?
1.KADIN : Gitmek. En çok kullandığın kelime. Senin hep gitmen lazım.
YK : (Mahcup) Ben... bilemiyorum... belki de...
1.KADIN : Neyse, uzatmaya gerek yok. Sonra konuşuruz.
YK : (Kalkar, birkaç adım atar, bir süre sessiz kalır) Özür dilerim.

MÜZİK / GEÇİŞ

68/2. DIŞ

(Bir çay bahçesi. Çevrede konuşanların sesleri ve yoldan geçen arabaların gürültüleri belli belirsiz duyulmaktadır.)

- 1.ADAM : (Çayından bir yudum alır) Dün konuştuk. Kırılmış sana. Ama şu yazı yüzünden gergin olduğunu ve üstüne gelmek istemediğini söyledi.
- YK : O kadar büyütecek bir şey değildi. Gitmelerime takmış.
- 1.ADAM : Haksız mı?
- YK : Sen de mi başlayacaksın?
- 2.ADAM : Uzatmayın yahu. Şuraya biraz kafamızı dinlemeye geldik.
- 1.ADAM : Haklısın... (Konuyu değiştirmek ister) Akşam yemeğe gidelim birlikte. Epeydir dışarı çıkmadık. Kafamız dağılmış olur biraz.
- YK : Siz gidin. Ben çalışacağım. Şu yazı...
- 1.ADAM : Bırak bir geceliğine yazıyı filan...
- 2.ADAM : (Neşeli) Tabii ya, biraz kafanı dağıtalım senin. Yani, şey demek istedim... Kafalarımızı dağıtalım. Hem biliyorsun her veda...
- YK : (Sözünü keser) Tamam tamam... Siz kazandınız... Siz kazandınız...

MÜZİK / GEÇİŞ

68/3. DIŞ

(Deniz kenarında bir lokanta. Fonda müşterilerin, servis yapan garsonların sesi. Derinden bir saz eseri duyulmakta.)

- YK : (Önceki sahnelerdeki durgunluğu kaybolmuş, heyecan içinde anlatmaktadır) Biraz da benim takıntılarımdan kaynaklanıyor tabii. Neyse, en az on kere okudum yazıyı. Her seferinde de içime sinmeyen bir şey buluyordum. Noktalaması, kelime dizilişleri filan... Sonunda "Tamam," dedim, "daha fazla kurcalarsam yabancılaşacağım." Ama sonra da girişine ekleyeceğim mektup sorun oldu. En az bir hafta da onu yazmam sürdü.
- 1.ADAM : Beyefendi takıntıda sınır tanımıyor... (Seslenir) Garson bey, biraz buz getirebilir misiniz?
- 2.ADAM : (Heyecanla) Peki hemen basıldı mı gönderdiğin ilk yazı?
- YK : Durun yahu... Gönderme kısmı da ayrı hikâye. O zamanlar Ankara'da Küçükesat semtinde oturuyoruz. İlkokul yıllarımda çocuk dergilerine gönderdiğim şiirleri saymazsak daha önce hep Ankara'da çıkan dergilere elden götürmüşüm yazılarımı. Yani bir anlamda ilk kez yazı postalayacağım. Semtin büyükçe bir postanesi var. Ama benim içime bir kurt düştü. Ya semt postanesi diye buraya verdiğimiz mektuplar merkezdekenden daha geç gidiyorsa, diye işkilleniyorum.
- 2.ADAM : Yok daha neler?
- 1.ADAM : Dedim ya, beyefendi takıntıda sınır tanımıyor... (Gülerler)
- YK : (Gülerek) Sonunda aldım zarfı atladım bir otobüse, Kızılay'daki merkez postaneye gittim. Böylece ilk yazı gönderildi. İdeli taahhütlü.
- 1.ADAM : Sonra da günlerce iade ihbarını bekledin herhalde.
- YK : Bak onu hiç düşünmemişim.
- GARSON : Başka bir arzunuz var mıydı efendim? Tatlı, meyve filan söyleyeyim mi?
- 2.ADAM : (Garsona) Sen bize iadeli taahhütlü birer orta kahve söyle yeter. (Güler)
- YK : Dalga geçmeyin yahu! O sayının çıkacağı ay günlerce Kızılay'a gidip geldim. Ankara'ya biraz geç geliyordu. Ben de heyecanla her gün gidip soruyordum. Üçüncü gün kasadaki kız ben daha sormadan "Bu gün de gelmedi," deyivermişti.
- 1.ADAM : Dağıtım sorunuyla o zaman tanışmışsın demek ki.
- 2.ADAM : Öyle ya, o dağıtım zincirindeki aktörlerden biri değilsen, sesini duyurman olanaksız. Her şeyde böyle... Yaşasın merkez! Şu kadar bas, yüzde şu kadarını bize ver, söyleyecek bir şeyin varsa sonra söyle...

68/5. İÇ

(YK ve 1.KADIN telefonda konuşmaktadırlar. 1.KADIN'ın sesi filtrelidir.)

- YK : Şöyle bir şey yazmıştım. "Şehre gece inip, aynalar sıra karıştığında yalnızlığın oyuncakları doluyor odama: Bir başka hayattan çalınan anlar, uzun koşullarda soluğunu yitiren yollar, masaların altına saklanan sesler, nane kokan sözler..."
- 1.KADIN : Eee?
- YK : Ne bileyim? Bundan fazla bir şey yazamam sanki şey için...
- 1.KADIN : Veda yazısı için mi?
- YK : Bunu söyleyemiyorum bir türlü...
- 1.KADIN : Anlıyorum seni...
- YK : Bilemiyorum... Bir yanılısama kırılacak. Nasıl yazarım?.. Yayın kurulu toplantısına ilk katıldığım günü anlatan bir yazıya başladım ama olmadı... Böyle durumlarda elimin ayarı kaçıyor, yersiz bir duygusallık buluyor sözler...
- 1.KADIN : Kendini baskı altına alma, öyle hissediyorsan öyledir... (Merakla) Ne olmuştu o toplantıda?
- YK : Herkesin işten yorgun argın geldiği bir geceydi. Toplantı saatler sürmüştü ama herkesin gözü ışıltılıydı. Aslında hepsi bundan ibaret. Bak gördün mü sana bile anlatamıyorum. O ışığı anlatacak sözleri bulamıyorum.
- 1.KADIN : Ne yapacaksın peki?
- YK : Dedim ya, bilmiyorum... Söylemek istediğim o kadar çok şey var ki, birini atlarım diye tümünden sessiz kalıyorum.
- 1.KADIN : Şey... Ne diyebilirim ki?
- YK : (Bir süre susar) Geçen gün bende bir "gitmek" takıntısı olduğunu söylemiştin ya. Haklısın... Ben hâlâ gitmek istiyorum. Daha keşfedilecek çok kara parçası var ve ben henüz gemiden inmek istemiyorum.

MÜZİK / GEÇİŞ

68/6. İÇ

(Bir ev. Belki fonda hafif bir müzik...)

- YK : Herkesin haberi var değil mi?
- 3.ADAM : Tabii, durumu olduğu gibi anlattım herkese.
- 2.KADIN : Ne dediler?
- 3.ADAM : Söylenecek fazlaca bir şey yok. Bu koşullarda farklı bir haber veremezdim zaten.
- 4.ADAM : On yıl oldu. İnsan inanmıyor...
- 2.KADIN : Hem de her şeyin aynışması, belleksizlik böylesine insanların içine işlemişken...
- 5.ADAM : Çay demlendi. Hepiniz içiyorsunuz değil mi? (Onaylama sesleri duyulur)
- 4.ADAM : Yazılar hazır mı?
- 3.KADIN : Benim elim bir türlü gitmiyor...
- YK : Benim de... Son olarak tanıştığımız okurların sözlerinden yola çıkarak bir şeyler yazayım dedim ama onu da beceremedim. Kitap fuarında kucağında oğluyla gelip "Bak oğlum, ben bunu sen doğduğunda okumaya başlamıştım," diyen adamı hatırlıyor musunuz? Her yeni sayının yatakhane nasıl ranza ranza dolaştığını anlatan yatılı lise öğrencisini? Denizcilikle ilgili olup olmadığımızı soranları? Koleksiyonundaki tek eksik sayıyı, ilk sayıyı bulabilmek için gününbirlik uzun yola çıkan okuru?.. Tayfalar da yolcular da aynı limanlara yol alıyorlardı... (Bir an sessizlik olur) Özür dilerim, gevezeliğim tuttu, hamasete başladım...
- 2.KADIN : (Havayı değiştirmek istercesine) Hazır mıyız?
- 3.ADAM : Hazırız. Haydi, gelen yazıların üstüne konuşmaya başlayalım.

MÜZİK / GEÇİŞ

yalnızlığınoyuncakları

68/7. İC

(Efekt: Bir kurşun kalemin kağıttaki hareketleri. YK'nın kafa sesini hafif ekolu duyuruz.)

YK : Günlerdir bir veda yazısı yazmaya çalışıyorum. Sözlükte sevilen bir şeyle olan ilgiyi kesmek diyor veda için. Ne kadar keskin bir tanım. Benim gibi gitmeleri seven biri için bile keskin. Çünkü şunu itiraf etmeliyim ki ben dönüşleri sevdiğim için giderim. Ben yeni karşılaşmalara kapı açtığını bildiğim için giderim. Ben her gidişle çıkılan yolda yeni bir ada keşfetme umuduyla giderim. Ben, ben diyenlerden nefret ettiğim için çoğu zaman kendimden bile uzaklaşır, giderim. Ama veda etmem. Vedalar dönüş yolunu kapar. Vedalar üzer. Gidişlerimin nedeni banadır oysa vedalar bu nedenlerin sorumluluğunu karşı tarafa da yükler. Vedalar tutkuları yok eder. Oysa her yolculuk büyük bir tutkuyla ilintilidir... Veda etmeyeceğim. Bunu bir veda yazısından kaçmak için yapmadığımı takdir edersiniz. Belki duygularımı anlatan bir iki satır yazarım ama bu satırların içinde bir veda olmayacağını şimdiden söylemeliyim. Aklıma yaşlı bir adamı tıraş eden berberin hikâyesi geliyor: Yaşlı adamın uzun süredir kesilmediği belli olan yaşından beklenmeyecek gürlükteki saçları üstlerden, yanlardan alındıkça çehresi değişmeye başlar. Yıllardır meslekte olan berber için şaşırtıcı bir değişim değildir bu. Kulak arkasındaki saçlar gidince bir çift kepçe kulak çıkar ortaya örneğin. Alındaki perçemler bir makas darbesinde yere düştüğünde dar bir alınla karşılaşılır. İşte sen aslında busun, der berber içinden. Ama dükkandan içeri giren adamın aynı kişi olduğu gerçeğini değiştirmemektedir bu. Sonra birden... Sonra birden yaşlı adamın ensesindeki çizgileri, derin yolları görür berber. İşte o an aklına kendi ellerine bakmak gelir. Kırışıklıklar görür, nasıl ortaya çıktığını hatırlayamadığı çiller, yıllardır sigara tutan parmaklarında sarılıklar. Bir de makası tutan parmaklarındaki derinleşmiş izler dikkatini çeker. O an ne kadar uzun bir zaman boyunca bu koltuğun başında durduğunu fark eder. Bu gerçek ustasının yanına çırak olarak girdiği günkü insanın kendisi olduğu gerçeğini değiştirmeyecektir. Sadece gülümser berber. Aynadaki suretine ve o suretin biriktirdiklerine gülümser... Bütün bunların yazamadığım ve yazmayacağım veda yazısıyla ne ilgisi olduğunu sorabilirsiniz? Yanıtlamadan önce aynaya bakıyorum ve hem saçlarım kesildikçe değişen yüzümü hem de yıllarla değişen ellerimi görüyorum. Peki siz bir yazar ya da bir okur olarak bu yolculuğa çıktığınız ilk günü ve ellerinizin o günkü görünümünü hatırlıyor musunuz? Bana en azından ellerimdeki, yüzümdeki, bedenimdeki, beynimdeki değişimi belleğime kaydetmeyi öğrettiği için bu yolculuk bende hiç bitmeyecek. Bana yazı pusulasını nasıl kullanmam gerektiğini öğrettiği için bitmeyecek bu yolculuk. Ve her yeni limanda ellerini seyreden birileriyle karşılaşacağım. Göz göze geleceğiz. Ellerimiz havaya kalkıp, boşlukta tanıdık hareketlerle sallanacak. O an aynı sözler dökülecek dudaklarımızdan: Merhaba!

MÜZİK YÜKSELİR

68.BÖLÜMÜN VE "YALNIZLIĞIN OYUNCAKLARI"NIN SONU

TÜRKİYE
RADYO - TELEVİZYON
KURUMU

Belgesel

BİLİNCİN HARİTASI

Belgesel 18 Eylül 2002 tarihinden itibaren,
TRT2'de çarşamba günleri, saat 20:25'te
yayınlanacaktır.

Dört bölüm olarak hazırlanan belgeselde,
doğumla başlayıp, çocukluk ve gençlik, olgunluk,
yaşlılık ve ölüm ile devam eden insanın dört
zamanı anlatılıyor.
Bireysel kültürü olduğu kadar evrensel kültürü
de etkileyen bu dört kapının, anlamsal
karşılıklarının izi sürülüyor.

İsmet Yazıcı Emir

Metin Yazarı: İsmet Yazıcı Emir

Danışmanlar: Aytunç Altındal
Murat Gülsoy
Ergun Kocabıyık
Nazlı Ökten

Görüntü Yönetmeni: Tefrik Öber

Yapım Yönetim Yardımcısı: Senem Seçilmiş

Yapım Koordinatörleri: Mehmet Akdil
Mustafa Aşçı
Hakan Bişkin

Jenerik Müziği: Mercan Dede

Kurgu: Nilay Yüksel Bilgen
Ahmet Özkan
Gülhan Çolak
Murat Işık
Sıdika Eralp
Berrin Ayköse

Performans: Erkan Bektas
Özge Dayan
Ceren Soylu
Erol Babaoğlu

Seslendiren: Şerif Erol
Nefrin Tokyay

Ses: Aytül Aşiroğlu
Medine Borazan

Dekor: Aslı Nur Yağız

ismet.yazici@trt.net.tr

Hayalet Gemi'nin

Murat Gülsoy

gulsoy@boun.edu.tr

Yolculuğu

On yıl süren dergicilik maceramızın hikayesidir anlatacağım. Onlarca insanın ürünleriyle katılımda bulunduğu, yeni yazarlar yetiştirmiş, yüzbini aşkın nüshası okurların kitaplıklarında yerini bulmuş bir derginin, kendi üzerine konuşmaktan kaçınan bir derginin son yolculuğunda Hayalet Gemi deneyimini paylaşmak gerektiğine inandığım için bu satırları yazıyorum.

Sevgili Hayalet Gemi Okuru,

Hayalet Gemi şu anda okuduğunuz sayısı ile veda ediyor. On yıl önce bu aylarda başlayan dergi çalışmamız Eylül-Ekim 2002 tarihli 68 numaralı seferi ile son kez okuruna ulaşıyor. Bu üzücü durumu hafifletir mi bilmiyorum ancak şöyle bir gelişme de var: 1 Kasım 2002 günü www.hayaletgemi.com adresine erişen okurlar Hayalet Gemi'nin on yıl boyunca yayınlanan tüm sayılarının tamamını bulabilecekler.

On yıl süren dergicilik maceramızın hikayesidir anlatacağım. Onlarca insanın ürünleriyle katılımda bulunduğu, yeni yazarlar yetiştirmiş, yüzbini aşkın nüshası okurların kitaplıklarında yerini bulmuş bir derginin, kendi üzerine konuşmaktan kaçınan bir derginin son yolculuğunda Hayalet Gemi deneyimini paylaşmak gerektiğine inandığım için bu satırları yazıyorum. Nasıl doğduğunu, nasıl geliştiğini ve en sonunda da neden veda ettiğini...

1992 Ali Baba, Hisar

Masada üç kişiyiz. Selçuk (Akman), Nazlı (Ökten) ve ben. İlkgençlik yıllarını beraber geçirmiş üç genç. Selçuk, dergi çıkarma konusunda ısrarlı. Önyatırımını ve iş takibini yapacak bir arkadaştan söz ediyor. Daha önce çeşitli tiyatro projelerinde çalışmış olduğumuz Babur (Akyol). Üçümüz de yazıyla, edebiyatla, bilimle ilgiliz. Gizli gizli bir şeyler yazan gençler. 1992 yılındayız ama üzerimize kapanmış olan 80 karanlığını tüm yoğunluğu ile yaşıyoruz. Her türlü muhalif düşüncenin zorbalıkla başının ezildiği dönemler... Üniversite atmosferinin tepeden tırnağa değiştiği, toplumsal özelemlerin hedefini şaşırıldığı yıllar... Edebiyata, felsefeye, siyasete ilgi göstermenin tehlikeli olduğu, ya da en hafifinden küçümsenen bir tercih olduğu günler... Entel sözcüğünün hayatımıza girdiği, farklı olanın, her hangi bir düşünsel derinleşme çabası içinde yolunu aramak isteyenlerin karşısına bir küfür gibi çıktığı bu dönemde gizli gizli okuyup yazmaktan başka çaresi olmayan gençler şimdi bir çaybahçesinde dergi çıkarma hazırlığı yapıyorlar.

[Macintosh ve Akıllı Foton...]

Bir parantez açmak zorunlu oldu. Dergi çıkarabileceğimiz fikrine nasıl kapılmıştık? Bunu da anlatmalıyım belki. Psikoloji Bölümündeki yüksek lisans çalışmalarım sırasında Adnan (Kurt) ile tanışmış olmam, o dönem kurmakta oldukları Bilişsel Psikoloji Laboratuvarına katılmam hayatımda çok şeyi olumlu olarak etkilemiştir. Hatta bu dergi fikrinin ortaya çıkışında da büyük katkısı vardır. Kişisel bilgisayarlar yeni yeni boy göstermeye başladıkları bu dönemde laboratuvarında bir bilgisayardan çok sevimli bir robotu andıran Macintosh ile tanıştım. Açılırken karşısındakini selamlayan, bir çocuğun bile bir kaç saat içinde kullanmayı öğrenebildiği inanılmaz bir alet! O tarihlerde özellikle biz mühendisler arasında çok yoğun tartışmalara neden oluyordu. Görsel tasarımı (şimdiki Windows'un bu sistemin bir uyarlaması olduğunu akılda tutun) nedeniyle aşağılayanlar çoktu. PC'lerin akıllılar kullansın diye aptallar tarafından tasarlandığını, Mac'in ise dahiler

tarafından aptallara yönelik olarak üretildiğini söyleyenler arasında uzayıp giden bu tartışmalarda ben Mac'in yanındaydım. Nasıl olmayayım ki? Tesadüfen elime geçen bir sayfa tasarım programını bir kaç gün içinde öğrenip, tek sayfalık bir gazete bile basmıştım! Akıllı Foton adını verdiğimiz bu tek sayfalık gazetede Cumhuriyet Gazetesinin tasarımını uygulamıştım. Selçuk'la eğlenmek için yaptığımız bu tek sayfalık gazetenin başarısı 'teknik olarak dergi de yapabiliriz' fikrini tetiklemişti.

Çekinceler

Ali Baba'nın kahvesindeki tartışmamızda çekincelerimiz vardı:

1. Dergi çıkaracak bilgi ve yeterliliğe sahip miyiz?
2. Üç kişi dergi çıkarılır mı?

Bu çekinceler basit fakat önemliydi. Sözümüzü söylemek için ortaya çıkacaktık, bu konuda bir kuşku yoktu. Fakat iyi bir dergi yapmayı beceremezsek, sözümüzü ulaştıramayacağımız da bir gerçektir. Bu sorulara makul cevaplar ürettiğimize ikna olduktan sonra dergi çalışmasına başladık.

İlkeler

Ekibi kısa sürede topladık. Hayata dair benzer kaygıları paylaşan bir grup (Pınar Türen, Halide Velioglu, Sedef Erkman, Selçuk Akman, Nazlı Ökten ve ben) yazı kurulunu oluşturdu. Temel ilkeleri saptadık:

1. Derginin o güne kadar gözlemediğimiz genç gruplardan farklı bir yapısı olmalıydı.

O güne kadar çeşitli üniversitelerdeki etkinliklerde yer almış, dergi çıkarmak, tiyatro ya da siyaset yapmak üzere bir araya gelmiş bir çok genç grubun içinde ya da yakınında olmuştuk. Genç insanların bir araya gelerek amatör yapılar kurmaya çalıştıklarında uzun ömürlü olmadıklarını görmüştük. Bir çok yapılanmanın iç kavgalar ve kişisel iktidar mücadeleleri ile içeriden çöktüğünün farkındaydık. Kuracağımız derginin uzun ömürlü olmasını istiyorsak bilgi akışının sorunsuz işlediği bir tür demokratik yapısı olmalıydı. Her şeyden önemlisi hem kurumsal olarak hem de kişiler temelinde bağımsız olmalıydı. Dönemin önemli yazarlarının, ustalarının onayı ile var olunmayacağını biliyorduk. O yüzden herkesin eşit oy hakkına sahip olduğu bir yazı kurulu dergisi olması gerektiğine karar verdik. Derginin tüm kararlarının alındığı, yazılarının değerlendirildiği, tüm işlerinin yapıldığı bir kurul.

2. İçeriği yeni ve özgün olmalıydı. Başka mecralarda dillendirilen konulardan uzak durmalıydık. Gündemin peşinden gitmeye çalışmak yerine kendi gündemini oluşturan tam anlamıyla alternatif bir mecraya. Disiplinlerarası

bir yaklaşımla yeni açılımları yakalayabileceğimizi düşünüyorduk. Ekibimiz farklı alanlarda (Sosyoloji, Psikoloji, Mühendislik, Fizik, Tarih) öğrenim gören kendini sürekli geliştirmeye açık insanlardan oluşuyordu. Farklı disiplinlerden devşireceğimiz bilgiler ufkumuzu açabilirdi.

3. Tasarım ve sunuş ilgi çekici olmalıydı. Görselliğin önem kazandığı, iletişimin üslup değiştirdiği bir dönemde, eski tip dergicilikle okura ulaşılmayacağını, görsel malzemenin yazı kadar önemli olduğunu, birlikteliklerinin ayrı bir dil oluşturduğunu düşünüyorduk.

4. İçerişi - dışarısi. Bir dergi çıkarmaya kararlıydık ama bir avuç insan nitelikli bir dergiyi ne kadar sürdürebilirdi ki? Sorunun cevabı basitti: Hiç tanımadığımız insanlardan gelecek olan katkılarla! Bu kararımız daha sonra dergiye sürekli bir taze kan akışını sağladı. Dergiye gönderilen işlere yoğunlaşarak çalışacaktık. İçeriğine bakacaktık. Kimin yazdığından çok ne yazdığı ve nasıl yazdığı önemli olmalıydı yazı kurulu için. Ancak o zaman sağlıklı bir sonuca ulaşabilirdik.

[Maddeler halinde yazınca derli toplu bir program çıkıyor ortaya ama tartışmalarımız boyunca çok farklı noktalara gidip geliyorduk. Aslına bakarsanız, bir dergi çıkarmak kadar, dergi çıkarmayı hayal etmek de çok zevkli bir süreç. Çok ilginç düşüncelerin tartışıldığını hatırlıyorum: örneğin yazıları imzasız yayınlamak gibi bir fikir uzun uzun tartışılmıştı]

Adı ne olacak - Kırmızı Gemi?

1992'nin yaz aylarına yayılan çalışmalarımız olgunlaşmaya başladığında ilginç bir noktaya gelip dayanmıştık: Derginin adı ne olacaktı? İçinde 'Edebiyat', 'Kültür', 'Düşünce', 'Gerçek' 'Gelecek' gibi sıklıkla kullanılan sözcüklerin geçmediği hatta mümkünse her hangi bir 'olası dergi ad'ını çağırılmayacak bir isim arıyorduk. Ortaya atılan önerileri şimdi hatırlamıyorum. Yalnız bir tanesi aklımda yer etmiş: Çocukluk Hastalığı! Lenin'in anarşizmi eleştirirken kullandığı bu deyim nedense çekici gelmişti ilk başta ('Bu adı seçseymişiz sayfa adlarımız Kızamık, Kabakulak, Suçiçeği falan olacaktı' diye sonradan çok şakasını yaptığımız için unutmadım). Ad bulma toplantılarından birinde tam tıkanmıştık ki geç vakit Pınar, Kırmızı Gemi'yi hatırladı. Kırmızı Gemi, ilkgençliğimizin sıcak yaz gecelerinde uzaklara bakarak hayalini kurduğumuz bir tür deliler gemisiydi. Liman liman gezip sıradışı insanları, uyumsuzları, tutunamayanları (toplumun deli gözüyle baktığı ama aslında bizim gibi olanları) toplayıp giden fantastik bir gemi imgesiydi. Kırmızı Gemi ha, diyerek düşünmeye başladığımızda gemi düşüncesine ısınmaya başladığımızı fark etmiştik. Bu bir dergi değil bir gemi olmalıydı! Liman liman gezen, yazarlarının tayfa, okurlarının yolcu olduğu bir gemi!

Hayalet Geminin

Murat Gülsöy

Her Sefer Başka Bir Liman

Bu liman liman gezme benzetmesi daha sonra tematik olma düşüncesini doğurdu. Çok da yararlı oldu. Her sayı başka bir anahtar kavramı aklımızda tutarak araştırma yapmak, yazı yazmak çok sürükleyici bir yöntem olduğunu 67 limanı ziyaret ettikten sonra rahatlıkla söyleyebilirim. Üstelik bu şekilde kendi gündemimizi yaratabilecektik. Soyut bir gündem belki ama bize ait, bizim belirlediğimiz bir gündem. Gemi benzetmesi gittikçe daha fazla taraftar topluyordu. Çünkü, derginin tasarımına da katkıda bulunacak bir imgeydi bu. Örneğin: Başından beri, disiplinlerarası yaklaşımımız nedeniyle yazıların üzerine türlerini yazmamak gibi bir kararımız vardı, yani öykünün üzerine 'bu bir öyküdür', denemenin üzerine 'bu bir denemedir' yazmak istemiyorduk. Metinlerarasılığın yeni okuma / alımlama biçimlerine olanak tanıdığı bir ortamda başka bir formül bulmalıydık. Kendine referans veren bir dizge. Ve eğer bu gemi benzetmesini kabul edecek olursak derginin iç bölümlenme sorunu da çözülecekti. Örneğin, geminin içinde bulunduğu yolculuğa dair imgeler (kutupyıldızı, med-cezir, karagöründü!, vb) doğrudan sayfa/bölüm adları olabilirdi. Giriş yazısı yerine tabii ki Seyir Defteri konulacaktı (Dergi çıktıktan bir kaç ay sonra evdeki diğer dergileri amatör bir dergici gözyle yeniden tarıyordum ki Argos'un ilk sayfası karşıma kötü bir şaka gibi çıkıverdi. Giriş yazısı yerinde Seyir Defteri vardı. Böyle olması çok doğaldı çünkü Argos da bir gemiydi. Bunu nasıl düşünememiştik? Argos'u nasıl unutmuşuk! Sonradan unutmamanın, geleneğin kendini sürdürme biçimlerinden biri olduğuna hükmettim). Tüm bunlar bizi çok heyecanlandırıyordu. Dergi çıkarmak, bir eylem olmaktan çıkıp adeta sanatsal bir yaratma sürecine dönüşüyordu. Bu sürecin verdiği keyif bir korkuyu da besliyordu: Ya beceremezsek? Belki de o korkuların etkisiyle Kırmızı Gemi adını tam olarak içimize sindiremedik. Çok bize dair, çok özel bir imgeydi. O sırada Flying Dutchman / Uçan Hollandalı efsanesi hatırlandı. Wagner'in üzerine bir opera yazmış olduğu bir denizci efsanesi. Aşkı aramak üzere lanetlenen bir denizcinin hikayesi. Açık denizlerde hayalet bir gemiyle dolaşan bir trajedi kahramanı... Bu arada bir ayrıntı gözümüzden kaçmamıştı: Gemi lanetli olduğu için hiç bir hava koşulunda batmıyordu. Ve o gece kararımızı verdik, dergimizin adı Hayalet Gemi olacaktı. Belki bu sayede (lanetlenmeyi göze almıştık) bizim dergimiz de batmazdı.

Hayalet Gemi No 1 Ekim 1992

İlk seferimizin teması illüzyondu. Dergi matbaadan geldikten sonra gözlerimize inanamamıştık. Artık bir dergimiz vardı. O anda diğer arkadaşlar ne hissettiler bilmiyorum ama ben ilk sayının kapağını görünce... Başımdan aşağı kaynar sular dökülmüştü. Provasını fotokopide hazırladığımız kapağın negatifinin basılması gerektiğini söylemişim fakat küçük bir yanlış anlama sonucu provada verdiğim şekilde beyaz üzerine siyah çıkmıştı.

O gün canımızı sıkan tek sorun bu değildi kuşkusuz. Örneğin bir sonraki kapak nasıl olacaktı? Fotokopide el yordamıyla yaptığımız kapak son derece ilkel görünüyordu. Dergiyi elimize aldığımız an fark ettik ne kadar acemi olduğumuzu. Örneğin kapakta "No 1, Ekim 1992" gibi bir ibare koymayı bile tamamen unutmuştuk.

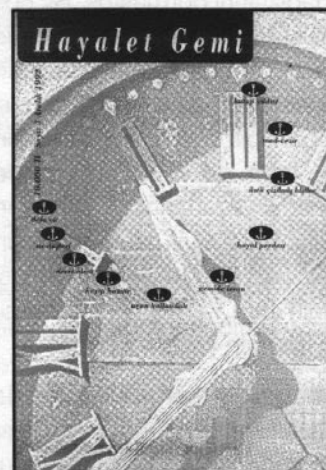

Arzuladığımız Kapak

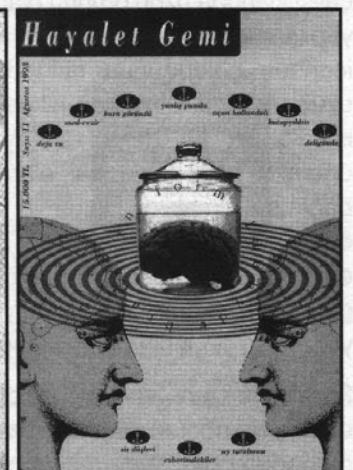

Matbaadan Gelen Kapak

İlk sayı piyasaya verilir verilmez ikinci sayının çalışmalarına başlamıştık. Çünkü dergi aylık çıkarıyorduk ve çok zamanımız yoktu. Gençliğin verdiği heyecan ve enerji ile gece gündüz çalışıyorduk. Bireyciliğin, sınıf atlama telaşının yaşandığı toplumsal atmosferin dışına çıkmış gibiydik, artık kendi meselemiz ve mecramız vardı. Üstelik ilk Hayalet Gemi okuru Bahariye'de bir markette görülmüştü. Arka cebine ikiye katlayarak sıkıştırdığı Hayalet Gemi olmak üzere marketin televizyonundaki maçı seyreden bir delikanlı. Daha sonra ilk mektuplar gelmeye başladı. Dergiyi duyup katılmak isteyenler... En önemlisi kapak sorunumuz ikinci sayıdan başlayarak çözülmüştü. Yalçın (Karaca) kapakları yapmayı üstlenmiş, dergiye bir yüz kazandırmıştı.

Hayalet Gemi No 3, Zaman

Hayalet Gemi No 11, Akıl

Yalçın Karaca'nın dönemi

Faruk Ulay'ın tasarımlarıyla Hayalet Gemi'nin Beş Dönemi

Krizle Tanışma

Doğru yolda olduğumuza inanıyorduk ancak derginin baskı ve dağıtımını üstlenmiş olan arkadaşımız ekonomik sorunların aşılması noktasına geldiğinde ne yapacağımızı düşünmeye başladık. 12 sayı çıkarmıştık. Belli bir okur kitlesine ulaşmıştık. Her sayı onlarca yazı elimize ulaşıyordu. Dergide oluşan enerji çok daha uzun bir yolculuğu işaret ediyordu. Ara bir çözüm olarak bir başka arkadaşımızın kapısını çaldık. Atilla (Öztürk) baskı ve dağıtımını üzerine alarak dergiyi en zor günlerinde çıkarmayı sürdürdü. Hatta ilk kez Tüyap Kitap Fuarı'na katılmamızın yolunu açarak okurlarımızla buluşmamızı sağladı. O fuar deneyimi hepimize çok şey katmıştı. O ana kadar derginin sayfalarını hazırlayıp aydınları birilerine teslim ediyor, sonra da matbaadan bize ayrılmış olan dergileri alıyorduk. Dağıtım, satış, tahsilat gibi konular bizim için birer muammaydı. Asla beceremeyeceğimizi düşündüğümüz işlerdi. Fuar'da küçük ama ilginç tasarımların bir standımız vardı. Birimiz eski bir sandık bulmuştu, tezgah olarak onu kullanıyorduk. Yalçın alçıdan gerçek boyutlarında bir iskele babası yapmış siyaha boyamıştı. Tersaneden alındıktan sonra birimizin evinde yıkayıp temizlenmiş eski bir halat, bu iskele babasından standın tavanına doğru uzanıyordu. Fuarda sabahtan akşama kadar keyifle çalışıyorduk. Artık tezgahın öte yakasındaydık. Satış yapıyorduk. Yıllarca bir okur olarak koridorlarında gezindiğimiz fuar bizim için harika bir buluşma alanıydı.

Fuardan büyük bir moralle çıkmıştık, baskı kalitemiz, sayfa sayımız ve okur sayımız artmıştı ama bir yıl sonra ekonomik koşullar Atilla'yı da zorlayınca bir kez daha önemli bir karar aşamasına geldik.

Tamam mı Devam mı?

Yola çıkmalı iki yıl olmuştu. İlk yılında derginin yayıncılığını Babur, ikinci yılında Atilla yürütmüştü. Maddi sorunlarla ilgilenmeksizin yazı kurulu olarak tam 18 sayı çıkarmıştık. Haziran 94'de oturup bir karar aldık. Hayalet Gemi'nin gidecek daha yolu vardı. Geçen iki yıl içinde aldığımız olumlu eleştiriler, yazı kurulundaki kan değişimi (Ergun Kocabıyık'ın katılımı) dergiye bir şans vermemiz gerektiğine işaret ediyordu. Bağımsız bir yazı kurulu dergisiydi ama ekonomik olarak iki yıl boyunca başkalarına bağımlı yaşamıştı Hayalet Gemi. Belki de en doğrusu, yazı kurulunun derginin tüm sorumluluğunu üzerine almasıydı. Aldı da... Yapmamız gereken 19. sayı için para bulmaktı. Bir de dağıtım ağını kurmak.

O dönem dergilere düzenli olarak reklam veren ve başında Enis Batur'un bulunduğu YKY'nin kapısını çaldık. Aldığımız reklam desteği ile para sorununun üstesinden geldik. Ancak dağıtım meselesini hiç bir zaman çözemedik. Onuncu yılın sonunda ne yazık ki acı gerçeği kabullendik: Dağıtım tekelleri bağımsız düşüncenin ve bilginin dolaşımına asla izin vermiyor. Sadece kendi yayınlarının dağıtımına olanak tanıyan bir sistem geliştirmişler ve bu sistemi kırmanın -en azından fiziksel ortamda- yolu yok gibi...

Ve 19. sayıdan (Temmuz 1994) başlayarak Hayalet Gemi'nin tüm işlerini Teknofil'in (Adnan Kurt'un araştırma geliştirme şirketi) kurumsal çatısı altında yazı kurulu üstlendi.

Yeni Tasarımlar

On yıl uzun bir süre. Arada Hayalet Gemi sıklıkla tasarımını değiştirdi. Kimi zaman bu kapaklar düzeyinde oldu, kimi zamansa tepeden tırnağa yenilenme şeklinde. Bir tasarımcının bıraktığı yerden bir başkası Hayalet Gemi ruhunu okurlara ulaştırdı. Her tasarım değişikliğinde eleştiriler aldık. Hepsini dinliyorduk ama bir yandan da bağımsız dergi olmanın verdiği özgürlük duygusu ile arayışımızı sürdürüyorduk. Yalçın Karaca'dan sonra Faruk Ulay'ın sürekli yenilenen tasarımları ile dergi bir kaç kez yüz değiştirdi ve her değişim bize yeni bir dergi çıkarıyormuşuz gibi heyecan verdi.

Son bir yıldır sürdürdüğümüz tasarım ise Kerem Yeğin'e aitti.

Hayalet Gemi No 45, Dişi

Hayalet Gemi No 58, Temas

Hayalet Gemi No 33, Dönüşüm

Hayalet Gemi No 49, Hayvan

Hayalet Gemi No 52, Hız

Hayalet Gemi Müzesi

1 Kasım 2002'de ziyarete açılıyor...

Adres:

www.hayaletgemi.com

Hayalet Gemi'nin tüm seferlerine erişebileceğiniz
sanal müzemizi ziyaret etmeyi unutmayın. Giriş ücretsizdir.

Bir kez yaşanan tekrar yaşanabilir

Murat Gülsoy

Kurguyu hınzırca dokuyor

*“Hikâyeye inanıyor **Gülsoy**, besbelli. Geçen yıl kendisine Sait Faik Armağanı’ni kazandıran **Bu Kitabı Çalın**’ı okuyunca da aynı şeyi hissetmişim. Öyküye inanıyor ve seviyor... Bütün bütüne kendisinin olan nesebi sahih ve imzalı öykülerle çıkıyor okurunun karşısına. Sevdiği yazı türünü deneme tahtasına çevirmeye kıyamayacağı besbelli. Böyle olmakla birlikte, eskimiş, eskitilmiş, köhne, demode hiçbir öğeyi yük etmiyor öyküsüne. Edebiyat kuramlarının değil, öykünün kütüğüne geçiriyor adını. Yerini, akademik sempozyumlarda değil, okurun kitaplığında ayırtmayı yeğlemiş görünüyor... Öykülerinden katmerli zevk alınması, öyküyü ve öykünün öyküsünü dokuyanın kendine yarattığı bu serüveni okurundan da esirgememesi sayesinde gerçekleşiyor. Edebiyatın tadını çıkara çıkara yazan, öykü türünün hakkını veren, dili düşüncesiyle, düşüncesi birikimiyle barışık, yarattığı kurmaca dünyasına sizi hoş bir konukseverlikle buyur eden bir yazarla buluşacaksınız. Çok sık yakalanan bir fırsat değil bu. **Âlemlerin Sürekliliği ve Diğer Hikâyeler** edebiyat okurunu mutlu eden bir kitap.”*

FÜSUN AKATLI
Radikal Kitap, 31 Mayıs 2002

♥ CAN
YAYINLARI
<http://www.canyayinlari.com>
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Hem labirent hem kılavuz

Uykuda Çocuk Ölümleri
Ali Teoman, 456 s.

“İniş ne kadar sürdü, bilemiyorum. Kemerime sokuşturmuş olduğum yedek paftaları birbiri ardına tutuşturuyordum. Merdiven gitgide daha dikleşiyor, dehliz bir kuyuyu andıran dikey bir boruya dönüşüyordu. Bastığım yere çok dikkat etmem gerekiyordu ayağım kayıp aşağıya yuvarlanmamak için. Yatsı ezanını okuduktan sonra minereden inmekte olan bir müezzin gibi hissediyordum kendimi.”

Bir mimar bir roman kurarsa ne olur? Ali Teoman'dan bilim, felsefe ve sanat tarihine göndermelerle dolu muhteşem bir ironi deposu. Arzın merkezine seyahat etmek isteyenlere dev bir labirent roman, dev bir kılavuz.

